

APORTACIONS A LA PAGESIA DE SANT ISCLE DE COLLTORT A LA BAIXA EDAT MITJANA

Joan Pagès i Pons, Pvre.

SITUACIÓ DE LA CONTRADA I COMENTARIS

La denominació de Sant Iscle, respon a l'advocació hagiogràfica de l'església i parròquia que a partir de l'any 1020 ja figura en els documents. Es tracta d'una petita, però idíl·lica vall, situada al S.E. de Sant Feliu de Pallerols cap del municipi. L'església, dedicada als Sants germans cordovesos Iscle i Victòria, martiritzats al segle IV, està ubicada al fons de l'esmentada vall. El que identifica inconfusiblement el nom del lloc i la parròquia, és el cognom Colltort, o sia Collotorto o Collotortuensi tal com apareix en els pergamins, topònim que significa collada tortuosa tal com en realitat ho dibuixa el muntanyam d'aquella zona. Per tant, el topònim Colltort correspon "*in sensu stricto*" al collet que separa la serralada del Corb en el seu extrem oriental, on hi ha el turó o prominència en el qual es troben les ruïnes de l'antic castell, de la serra de Font Pobre, pel qual collet hom s'introdueix a la vall de Sant Iscle que es perllonga fins a Sant Miquel de Pineda.

Així com els noms de les persones necessiten anar acompanyats d'un cognom per a distingir-les de les altres i obviar confusions, igualment els noms de llocs o vilatges han d'anar cognomenats d'algun topònim, fet que a part d'identificar el lloc o el poble del qual es tracta, també moltes vegades ens indica l'àrea geogràfica on es troba, tal com succeeix amb Sant Iscle d'Empordà. Ultra aquesta parròquia que acabem d'esmentar, també coneixem un altre lloc homònim conegut per Sant Iscle, però amb el cognom de Vallalta, també de la diòcesi de Girona, però província de Barcelona.

Volem remarcar que també hi ha poblacions que sense portar noms hagiogràfics tenen l'esmentat Sant per patró. Aquest fet el constatem a Centenys i a Bàscara on llurs esglésies parroquials foren erigides sota l'advocació de Sant Iscle i Santa Victòria.

També recordo alguna altra església que sense ser parroquial ha portat semblant advocació. Ens referim a l'antiga església sufragània de Madremanya de Sant Iscle de Millàs situada en el castell, avui dia de propietat particular, però oberta al culte públic. I, finalment no puc pas preterir la capella de Sant Iscle del castell de Vidreres, antiga possessió dels vescomtes de Cabrera, on encara a mitjà del segle passat per la festa dels Sants titulars de la capella, el 17 de novembre, s'hi anava en processó. Cal puntualitzar que l'església parroquial de Vidreres, també fou erigida sota el patronimic de Sant Iscle i Santa Victòria; i així, tenim una altra localitat de

la diòcesi de Girona que sense portar cap nom hagiogràfic, també té per patrons els ínclits Sants germans màrtirs.

Els boscos que envolten tan bucòlica vall de Sant Iscle estan poblats de roures i alzines i les terres del pla produeixen grans i llegums. Encara recordo que durant la contesa civil, 1936-1939, els fesols de Sant Iscle es feren famosos, per tal com alguns camperols de Sant Iscle apaivagaren la fam a més de quatre famílies olotines amb les quals els unien vincles d'amistat, mitjançant la tramesa de tan preuats llegums.

Pel que fa referència a la demografia, malauradament ha experimentat una forta davallada. A la primeria de l'actual centúria, comptava uns 500 habitants; però l'any 1945 ja només se n'enregistraven 200, nombre que s'estabilitzà fins ben enllà del decenni dels anys cinquanta. Mes durant la dècada dels seixanta, concretament del 1962 al 1968, ambdós inclosos, ja hi hagué una notable davallada, car el nombre d'habitants disminuí d'uns 120, ja que n'enregistrem 98; i a partir del 1975 i anys següents en comptava 45. Finalment, el 1980, segons la Guia de la Diòcesi de Girona, s'experimenta una altra disminució, quasi per meitat, en comparança dels anys setanta. Per tant, a partir del decenni dels anys vuitanta, hi enregistrem 22

Perspectiva de la idíl·lica vall de Sant Iscle, amb el mas Puigvert al vell cim de la carena. Foto de l'autor

habitants, nombre que encara es mantingué en encetar la darrera dècada de la present centúria.

Quant al nombre de masies, actualment, segons l'opusclet del Dr. Josep Calzada i Oliveras en cita 23, incloent l'hostal i rectoria, entre les habitades i les tancades. L'opusclet que refereix del Dr. Calzada, és el titulat "*Sant Iscle de Colltort. La Parròquia i el Castell*", acabat d'imprimir a la impremta Delta el 25 de novembre de 1983.

PLA DEL PRESENT ESTUDI

És molt el que es pot escriure referent a Sant Iscle de Colltort; però si destriem el que no s'ha escrit del que ho ha sigut, en aquest cas ja no en resta tant, per tal com sóc enemic d'iteracions i m'és molt desplaent fer el que ja han fet els altres. Per tant, en aquest meu humil treball preteriré tot el que faci referència al castell i a l'església parroquial, puix que ha sigut a bastament estudiat i tractat per altres autors com per exemple en els "*Castells Catalans*" de Rafael Dalmau, editor, pel que pertany al castell de Colltort i pel Dr. Calzada en el citat opusclet pel que fa referència al castell i parròquia. Ens limitarem, doncs, a considerar les masies i llurs habitants en aquella època tan reculada sota tots els aspectes que ens sigui possible, especialment pel que fa referència a vendes, censals, establiments, capítols, etc. Tampoc no deixarem de citar l'estament eclesiàstic els membres del qual, al cap i a la fi, no deixaven de ser habitants de Sant Iscle. Per tant, el present estudi comprendrà des de la data més reculada que ens sigui factible de la baixa edat mitjana, fins a la darrerria del segle XVè.

Aquest treball no és res més que el fruit de l'estudi de més de quatre-cents pergamins que constitueixen gran part dels fons de l'arxiu particular de la família Campderrich, propietaris del mas del susdit cognom de la parròquia de Sant Iscle de Colltort.

Hem de confessar que molts dels masos desapareguts, però existents a l'època medieval, no hem pas pogut escatir on estigueren ubicats. En canvi, encara actualment en trobem uns quants que ja els descobrim a l'època medieval, com per exemple els masos Raigosa, Prat, Puigvert, Campderrich, Rovira, Colltort, el Port i la Sala. Com també és possible que algun mas tingut per inexistent, avui dia encara hi sigui, però amb diferent denominació. D'altra banda, no cal dir que per culpa de l'atroç pesta de 1348 i anys següents, molts masos quedaren deshabitats a causa de la mort dels seus ocupants, convertint-se en masos rònecs, els quals a la llarga desaparegueren.

I per acabar el present paràgraf, vull remarcar que a part dels autors citats com són el Dr. Calzada i els autors de l'obra "*Els Castells Catalans*", també constitueix

una bona font d'informació l'obra d'en Francesc Monsalvatje; però cal reconèixer que no està a l'abast de tothom, i això obliga a consultar biblioteques, fet que ja comporta una tasca de recerca. A despit de la gran font de notícies que ens facilita Monsalvatje, hem de dir que la temàtica del present estudi, creiem que pel que fa referència a Sant Iscle, és completament inèdita.

LES MASIES DE SANT ISCLE DE COLLTORT A LA BAIXA EDAT MITJANA

De tota la documentació que hem examinat relacionada amb la parròquia de Sant Iscle, n'ha resultat el descobriment d'un reguitzell de masos i terres, la major part dels quals els senyors d'Hostoles els tenien infeudats a certs cavallers, com foren els Palau i els seus descendents senyors de la fòrcia o milícia de les Planes, els Port, la Pabordia de Mieres instituïda a l'església de Sant Feliu de Girona, els Colltort i el Monestir de Ripoll, el qual tingué en directa senyoria el mas Bucdevall i les seves terres. Durant aquells pretèrits remots que historiem, la Vall d'Hostoles fou un senyoriu alodial i jurisdiccional dels Cartellà i, després, dels Rocabertí per entroncament amb dita nissaga per part de la Beatriu, mitjançant el casament d'aquesta amb el vescomte Dalmau de Rocabertí l'any 1312, els quals establiren llur residència a Maçanet de Cabrenys. Així, en Dalmau esdevingué senyor de Cabrenys i Hostoles, car la Beatriu com a filla d'Ermessenda de Cartellà i Bernat Hug de Serrallonga, baró de Cabrenys, entrà en possessió de semblants dominis. Ultra això, la referida Beatriu en contraure matrimoni amb el susdit Dalmau restà constituïda vescomtessa de Rocabertí⁽¹⁾.

Sembla que amb l'Arnau d'Hostoles cessà la casa d'Hostoles i començà el domini dels Cartellà (any 1222); i el 1313 donà inici el dels Rocabertí fins a l'any 1419, data en la qual la jurisdicció passà a mans del Sr. Rei. No obstant això, els antics senyors jurisdiccional continuaren al capdavant dels seus senyoriis alodials⁽²⁾.

Fetes aquestes notes preliminars, presentem la nòmina dels masos que hem enregistrat existents a Sant Iscle de Colltort en aquells pretèrits remots. Són els següents:

1) Puigvertdemont. 2) Puigvertdevall. 3) Serradevall. 4) Teyades. 5) Serrademont. 6) Raigosa. 7) Rovira. 8) Colltort o Campcolltort. 9) Campderrich. 10) Port. 11) Casalprim. 12) Campasol. 13) Sayols. 14) Spinar. 15) Padrosa. 16) Xarmada. 17) Soler. 18) Vilallonga. 19) Coromina. 20) Prat. 21) Bucdemont. 22) Bucdevall. 23) Borda de Pujades. 24) Gelabert. 25) Ventós. 26) Baulomara. 27) Sala. 28) Saladevall. 29) Camprodon. 30) Salbis. 31) Costa. 32) Puig. 33) Sabench. 34) Serrat. 35) Scala. 36) Serarols. 37) Castanyer. 38) Verdaguer. 39) Bach. 40) Casica (actual Payà). 41) Casa de la rectoria.

Ultra aquestes masies que hem citat, hi hagué un grupet de cases conegudes per les cases de *Salbis*, les quals sembla que a resultes de la pesta del 1348 i anys següents es convertiren en rònegues. Per això Ermessenda de Palau l'any 1369 establí totes les terres d'aquelles cases a Pere de Rovira. Fins ací, presentem els masos que hem descobert a Sant Iscle existents a la baixa edat mitjana. És evident que d'alguns d'ells no tenim referències de les persones que els habitaren, però sí de la major part dels que hem mencionat. Tampoc no creiem que aquesta nòmina de cases sigui exhaustiva, ja que és possible que n'hi hagueren més.

EL MAS PUIGVERTDEMONT

Aquest mas fou una possessió alodial de la pabordia de Mieres, instituïda a la parròquia de Sant Feliu de Girona. La primera referència que tenim d'aquesta masia i dels seus habitants, data de l'any 1290. Efectivament, el 4 de juliol del susdit any 1290, GUILLEMA, senyora útil i propietària del mas PUIGVERT D'AMUNT, féu donació a la seva filla, anomenada també GUILLEMA de tot el mencionat mas amb les seves terres, honors i possessions junt amb tots els seus béns mobles presents i esdevenidors, però amb la condició que l'esmentada GUILLEMA, sènior, seria senyora potent durant tots els dies de la seva vida; i en cas de discòrdies entre ella i els seus fills, o sia GUILLEMA júnior, i el marit d'aquesta, de tal manera que no poguessin viure pacíficament, llavors es retindria la meitat de tot el que li cedia. El motiu de semblant heretament, fou l'estipulació dels capítols matrimonials de l'al·ludida GUILLEMA júnior, amb Guillem de Sala d'Amunt de Sant Iscle de Colltort. Aquest, en Guillem, de consell i voluntat del seu germà i hereu Pere Sala, aportà "*propter nuptias*" a la referida GUILLEMA, esposa esdevenidora, 350 sous de moneda barcelonesa de tern; i en el cas que el dit Guillem morís abans que ella, li donava 200 sous de dita moneda a les seves voluntats si no hi hagués infants; i la resta, o sia els 150 sous, 100 havien de revertir al mas SALA i els altres 50 se'ls reservava per a testar.

No cal dir que GUILLEMA júnior, correspongué al seu espós Guillem, amb la mateixa moneda i quantitat.

Sembla que GUILLEMA sènior, en aquella avinentesa ja era vídua, tot i essent encara jove, car tenia altres fills menors d'edat, anomenats Bernat, Pere i Maria, als quals GUILLEMA júnior havia de dotar amb 150 sous en Bernat per llegítima paterna i materna; en Pere també devia tenir el seu heretament, segons les possibilitats de la casa; i la Maria que fos dotada dels béns de la casa quan arribés a l'edat d'esposar-se. Tot això, després de l'òbit de GUILLEMA sènior, és clar.

L'instrument notarial fou signat a la data adés indicada, per GUILLEMA sènior, GUILLEMA júnior, mare i filla; i Guillem Sala, espòs de Guillem.

Finalment, signaren Pere Serarols, com a batlle, i GILABERT DE CRUILLES, canonge de l'església de Girona, obtentor de la Pabordia de Mieres de l'església de Sant Feliu de Girona, per raó de la directa senyoria⁽³⁾.

El fet d'heretar GUILLEMA júnior, a despit dels dos fills mascles, germans de GUILLEMA, és un clar exponent que tant en Bernat com en Pere encara eren adolescents i llur matrimoni encara anava per a llarg termini.

L'any 1315 ens sorgeix un personatge misteriós. Es tracta de RAMON DE PUIGVERT D'AMUNT. La mancança de documentació sobre això ens converteix el referit RAMON en un subjecte enigmàtic. A desgrat de semblant misteri, establirem una hipòtesi la qual creiem molt versemblant. Anem a exposar la nostra conjectura sobre aquest enigma: Hem vist que GUILLEMA sènior, tingué quatre fills: GUILLEMA, a qui heretà, Bernat, Pere i Maria. Per tant en RAMON no pot ser un fill de l'esmentada GUILLEMA sènior. Tampoc no trobem versemblant que l'esmentat RAMON fos un fill de GUILLEMA júnior, i del marit d'aquesta en Guillem Puigvert d'Amunt (a) Sala, per tal com el 1326 encara ens topem amb la referida *Guillema* júnior, junt amb GUILLEM, el seu fill i hereu, com de fet podrà constatar el lector. Per tant, suposem que l'al·ludida GUILLEMA júnior, en una data que desconeixem, restà vídua del referit Guillem Sala i en aquelles circumstàncies pensà en unes ulteriors noces, la qual cosa dugué a terme mitjançant la seva unió matrimonial amb el susdit RAMON, el qual a consuetud de l'època adopta el cognom de la pubilla, o sia propietària del mas PUIGVERT D'AMONT i com que ordinàriament el que estava al capdavant dels afers de la casa era el marit, encara que la propietària fos la muller, per això no és estrany que ens topem amb un document, datat als 5 de les calendes d'agost de l'any 1315, on apareix com un dels actors principals d'aquell instrument notarial. Efectivament, a la data que acabem d'indicar, ERMESSEDA de CARTELLÀ, senyora d'Hostoles, establí a Ramon de Puigvert d'Amunt de la parròquia de Sant Iscle de Colltort, una peça de bosc anomenat de "*Comellas*" situat a l'esmentada parròquia. Aquella peça afrontava a orient, amb honor del dit Puigvert; a migdia i a occident, amb honors dels Cartellà que allà quedaven, així com indicaven els termes; i a cerç, amb honor del monestir de Sant Pere de Besalú. En Ramon, per entrada de semblant establiment, pagà 130 sous de moneda barcelonesa de tern; i cada any havia de fer i prestar tasca i delme. Els PUIGVERT restaren veritables senyors útils i propietaris d'aquell bocí de bosc, salvat, emperò, el dret de la referida ERMESSEDA i els seus, en tot allò corresponent al domini directe. El document fou signat per ERMESSEDA de CARTELLÀ i per Ramon de Puigvert demont, acceptant, en presència dels testimonis Arnau de Muntanyans, Ramon de Port i Jaume de Palau, militar, o sia cavaller. De tots aquests personatges il·lustres que citem, val a dir que ERMESSEDA de CARTELLÀ fou l'hereva de Guillem Galceran de Cartellà, senyor de la Vall d'Hostoles. En Ramon de Port, procedia de la casa dels Port de Sant Iscle, però

ignorem si en aquella data encara residien a Sant Iscle, ja que més tard els trobem domiciliats a Caldes de Malavella i algun altre d'aquesta nissaga el descobrim a la parròquia de Galliners. En Jaume de Palau era oriünd de la casa de la Milícia de les Planes. En canvi, l'Arnau de Muntanyans, tot i havent-nos-hi topat moltes vegades en diversos instruments, no hem pogut escatir mai el seu origen⁽⁴⁾.

GUILLEMA JÚNIOR I EL SEU FILL I HEREU EFECTUEN UNA VENDA

Guillema, com hem vist, havia contret matrimoni amb Guillem de Sala de Sant Iscle. De Guillema júnior, només li coneixem un fill, anomenat Guillem, que fou l'hereu; i si Guillema contragué segones noces amb el referit Ramon, tampoc no sabem si fou fill del primer o segon matrimoni. El que és cert, és que fou fill i hereu de Guillema júnior. En realitat, el 16 de juny de 1326, Guillema júnior i el seu fill i hereu Guillem, vèngueren en pura i perfecta venda a Ramon de Baulomar i a la seva esposa Elisenda, també de Sant Iscle de Colltort, perpètuament, un angle de terra d'aquell camp llur, anomenat de Baulomar, que tenien en dita parròquia sota el domini directe de la Pabordia de Mieres de Sant Feliu de Girona i de la Milícia de Salvis. Afrontava a orient, amb honor del comprador, atermenat; a migdia, igualment; a occident, amb honor del venedor que allà quedava, segons termes allà fixats; i a cerç, amb honors del comprador. L'instrument notarial fou signat pels venedors, GUILLEMA i Guillem el seu fill, i pels compradors Ramon de Baulomar i la seva muller Elisenda, en presència dels testimonis Pere de Salavedra, rector de Sant Iscle, i Jaume Serarols⁽⁵⁾.

En GUILLEM de PUIGVERTDEMONT, fill de l'esmentada GUILLEMA júnior, en arribar a l'edat núbil s'havia unit en matrimoni amb una tal Geralda, de la qual ignorem la seva procedència. En GUILLEM, al cap de dotze anys de la venda que realitzaren amb la GUILLEMA, procedí a la venda de la meitat d'unes palomeres que tenia sota el domini directe de la Pabordia de Mieres, situades a la parròquia de Sant Iscle. La venda fou feta a Guillem de Prat, de la parròquia de Sant Iscle pel preu de 50 sous de moneda barcelonesa de tern. La part d'aquelles palomeres que vèngueren, afrontava a orient, a migdia, i a occident, amb honors del venedor; i a cerç, amb honor de sa Cot⁽⁶⁾.

Cal remarcar que les palomeres era un tros de terreny destinat a caçar tudons. Semblant venda, tingué lloc el 27 de febrer de 1338; i és molt versemblant que GUILLEMA, la mare, en aquella data ja havia passat a l'eternitat. Tenim referències de tres fills procreats per GUILLEM i Geralda. Foren en Ramon, ELISENDA, l'hereva, i Sibil·la. En Ramon amullerà amb una filla de Berenguer de Riera de la parròquia de Sant Esteve de Llèmena, però malauradament no hem pogut saber el

nom, car els documents que hem consultat ens parlen amb el nom genèric de filla, sense citar-lo. Per això pel març de 1366, el dit Ramon, fill de GUILLEM i de Geralda, definí i absolgué els seus pares i Elisenda, donatària universal i germana seva, perpètuament, tota la llegítima paterna i materna i tot dret que tenia i devia tenir sobre el mas PUIGVERT D'AMUNT; i a continuació confessà que per semblant definició havia rebut 400 sous de moneda barcelonesa de tern⁽⁷⁾.

Sibil·la, altre dels fills de GUILLEM i Geralda, s'esposà amb Pere Font, fill d'altre Pere, de la parròquia de Sant Aniol de Finestres. Desconeixem la data del casori; però sembla que l'any 1371 ja estaven units en matrimoni. A partir de l'esmentada data, els Puigvert havien fet alguns pagaments del dot de Sibil·la als Font, pare i fill, però encara restava alguna quantitat per a satisfer, de la qual Arnau de Puigvert, cunyat de Sibil·la, havia fet estendre pel corresponent notari un instrument de debitori. Però el 21 de febrer del 1374, Pere Font i el seu fill homònim, marit de Sibil·la, signaren una època en la qual confessaren que Arnau de Puigvert d'Amunt de Sant Iscle de Colltort, els havia pagat 105 sous de moneda barcelonesa de tern d'un deute que constava en un document de debitori, per raó del dot de Sibil·la, cunyada del susdit Arnau i muller d'en Pere Font, júnior⁽⁸⁾.

ELISENDA DE PUIGVERT, SENYORA ÚTIL I PROPIETÀRIA DEL MAS PUIGVERT D'AMUNT

ELISENDA, filla dels al·ludits GUILLEM i Geralda, en atènyer l'edat apte per a contraure matrimoni, s'esposà amb un tal Arnau d'ignorada procedència. Desconeixem la data en la qual tingueren lloc les noces; però sembla que l'any 1366 en el qual en Ramon definí i absolgué els seus pares i ELISENDA, germana seva, aquesta ja era casada amb el dit Arnau. D'aquests consorts, o sia d'Arnau i ELISENDA, en coneixem tres rebrols: RAMON, l'hereu, Guillem i Bartomeu. Ja veurem en el seu lloc oportú, què fou d'aquesta petita prole.

El 18 d'octubre de 1376, Berenguer de Roca, donzell, procurador de la Sra. ERMESSENDA, muller seva, hereva abintestat de Pere de PALAU, difunt, i senyora directa del mas SERRAT de la parròquia de Sant Iscle de Colltort, tenint ple poder atorgat per la referida esposa seva, donà i establí en emfiteusi a ELISENDA, hereva i propietària del mas PUIGVERT i muller d'Arnau de Puigvert, de la parròquia de Sant Iscle, perpètuament, un cert tros de terra, part erma i part conredissa de les pertinences del mas SERRAT, el qual (tros de terra) afrontava a orient, part amb altre tros de terra que en aquell mateix dia havia establert a Alamanda de Campderrich de dita parròquia, mitjançant rec, i part amb el torrent de l'església; a migdia, part amb dit torrent i part amb certa condamina de la referida ERMESSENDA, anomenada "*Conamina llarga*" mitjançant l'indicat

torrent; i a occident amb honor dels Puigvert que es tenia per la Pabordia de Mieres de Sant Feliu de Girona; i a cerç, amb certa peça de terra coneguda per *"la solada de la costa"*. Tot això, els fou establert amb totes les entrades i eixides, integritats i propietats i amb arbres de diversa espècie, i amb tots els milloraments i augments allà fets i per fer així, com millor es podia dir i entendre, i a fi i efecte que en poguessin fer llurs voluntats; salvat, emperò, el dret i directe domini de la mencionada ERMESSEDA i els seus en tots els terços laudíssims, fadigues, foriscapis i altres drets pertanyents al directe domini. I per entrada d'aquest establiment els PUIGVERT hagueren de pagar 10 lliures de moneda barcelonesa de tern; i cada any havien de fer i prestar per carnaval, 8 sous de dita moneda de cens i tasca de tots els esplets segons costum de la parròquia. Tot això ho havien de pagar a la senyora ERMESSEDA. No cal dir que ELISEDA acceptà, lloà i aprovà semblant establiment amb la seva signatura, i Arnau consentí tot el que havia lloat i aprovat ELISEDA, estenent la seva signatura. Finalment, figuraven les signatures de Berenguer de Roca i la d'ERMESSEDA qui lloava i aprovava aquell establiment efectuat pel seu marit en nom d'ella. Volem puntualitzar que com que ERMESSEDA era hereva abintestat del referit PERE de PALAU, la cosa hagué de passar per la Cúria ordinària d'Hostoles, la qual tingué cura d'investigar i deixar passar un temps prudencial per si hi havia algú que reclamava l'herència; però transcorregut el període reglamentari per la Cúria i després d'haver-lo fet públic, no sortí ningú que reclamés i llavors fou quan el jutge ordinari d'Hostoles autoritzà el susdit establiment que el referit Berenguer de Roca dugué a terme en nom de la seva esposa com a procurador d'ella⁽⁹⁾.

HERETAMENT D'EN RAMON DE PUIGVERT D'AMUNT. ELS ALTRES GERMANS

El 28 de febrer de 1388, Arnau de Puigvert i ELISEDA la seva esposa, senyora útil i propietària del mas PUIGVERT d'AMUNT de Sant Iscle, feren donació en temps de noces, a RAMON PUIGVERT llur fill, de tot el mas PUIGVERT, sota certs pactes i condicions, amb totes les terres, honors i possessions i generalment de tots llurs béns mobles i immobles onsevulla que fossin; però amb el ben entés que entretant serien senyors potents i usufructuaris. Però una volta desapareguts de l'escena els dits heretants per causa de llur òbit, llavors tot havia de ser del susdit Ramon, llevat de 400 sous dels quals els donants poguessin testar. I si el dit RAMON morís sense fills, o bé amb ells no arribats a l'edat de testar, en semblant cas havia de revertir tot als donants, o sia als seus progenitors, si encara visquessin o bé a llur hereu, tret de 10 lliures de les quals pogués testar i fer-ne les seves voluntats. D'altra banda, Arnau i ELISEDA, també disposaren que tant en

Guillem com en Bartomeu, germans del referit Ramon, fossin dotats i col·locats segons les possibilitats de la casa. L'instrument notarial fou fet a la data suara indicada en poder de Pere Coll, notari públic de la Vall d'Hostoles i signat pels donants i donatari, en presència dels testimonis Bernat Gil, rector de Sant Iscle, i Ramon Buc d'Amunt de la susdita parròquia⁽¹⁰⁾.

Quant a Bartomeu, germà d'en RAMON, s'amullerà amb Magdalena Ferragenal del Mallol, filla de Pere Ferragenal, també de dit lloc, tal com hem comprovat en diversos documents. La Magdalena s'havia unit en primeres noces amb Pere d'Alou de la parròquia de Sant Andreu de Pruit i havien estipulat els capítols matrimonials el 22 d'abril de 1392; però en Pere, el seu marit, morí i llavors s'uní en matrimoni amb el citat Bartomeu, fill dels susdits Arnau i ELISENDA, muller seva. En Bartomeu i Magdalena, visqueren al puig del Mallol, parròquia de Sant Privat, a casa dels pares de la Magdalena anomenats Pere i Sibil·la. Fins l'any 1421 trobem en els documents, ja com a testimoni, ja com a fermança, un Bartomeu Ferragenal, el qual és el mateix Bartomeu Puigvert qui havia adoptat el cognom de la seva muller⁽¹¹⁾.

En canvi pel que fa referència a en Guillem, altre germà d'en RAMON, s'uní en matrimoni amb Brunissenda de Forn de la parròquia de Sant Pere de les Preses, filla i hereva de Pere de Forn. En realitat, el 6 de desembre de 1399, en Pere de Forn de la parròquia de les Preses, signà una àpoca a favor de RAMON PUIGVERT en la qual confessà que aquest li havia pagat en diverses vegades 35 lliures de moneda barcelonesa de tern per raó del dot d'en Guillem germà d'en RAMON hereu del mas PUIGVERT i marit de Brunissenda. Ignorem la data de l'enllaç matrimonial, però calculem que a la data de la signatura de la susdita àpoca (1399), pel cap baix ja feia uns nou o deu anys que s'havien esposat, car moltes vegades passaven deu o onze anys abans no havien liquidat tota la quantitat del dot. De fet, hem comprovat que el primer pagament del dot tingué lloc pel febrer de 1390⁽¹²⁾.

ARNAU, MARIT D'ELISENDA I LLUR FILL RAMON PUIGVERT EFECTUEN UNA COMPRA

En efecte, el 16 d'agost de 1386, els referits Arnau i el seu fill i hereu RAMON, compraren a Ramon de Prat de Sant Iscle de Colltort, la meitat del mas PUIGVERT D'AVALL junt amb la meitat de les seves terres i possessions, les quals el referit Prat havia comprat a Guillem Sayols. El preu fou de 470 sous de moneda barcelonesa de tern, salvat sempre el dret del mencionat Guillem Sayols pel qual el susdit mig mas es tenia sota el seu directe domini en terços laudíssims i foriscapis

i altres drets pertanyents al directe domini. De tot això que compraren, els Puigvert havien de fer i prestar a en Sayols tasca de tots els esplets, o sia l'onzena part dels esplets, pagat el delme. D'altra banda, també havia de pagar al venedor cada any per carnaval 10 sous de cens, en ajuda dels que havia de pagar a en Sayols. En el document hi havia les signatures del venedor i els compradors i la d'en Guillem Sayols per raó de la directa senyoria. D'aquest document hom dedueix que els Sayols foren aloers, car tingueren terres i possessions en directa senyoria⁽¹³⁾.

El 26 d'abril de 1401, RAMON PUIGVERT i JAUME RAIGOSA, compraren a Guillem de Peres de la parròquia de Sant Miquel de la Cot, la meitat per indivís d'unes palomeres que els dits Peres tenien dintre els límits de la Cot anomenades "*Cespalomeres d'en Peres*" sota el domini directe de l'Abat de Sant Pere de Besalú pel preu de 39 lliures de moneda barcelonesa de tern.

En Guillem Peres i la seva muller vengueren les al·ludides palomeres amb totes les seves entrades i eixides i amb tots els milloraments i augments, integritats, propietats i amb tots els drets i accions a ells o a altres pertanyents per qualsevol causa o raó tal com es pot dir i entendre, de manera que en fossin veritables senyors i fer-ne les seves voluntats, salvat sempre el dret i domini directe de l'Honorable abat de Sant Pere de Besalú, llur senyor, en tots els terços laudíssims i foriscapis i altres drets pertanyents al domini directe del susdit abat i als seus successors, a qui cada any els referits compradors i els seus successors, havien de fer i prestar bé i fidelment, perpètuament, la meitat dels tudons que hi agafessin⁽¹⁴⁾.

RAMON PUIGVERT, LA SEVA MULLER I FILLS

En RAMON, fill d'Arnau i ELISENDA, cap el 1386 o 1387, contragué matrimoni amb una tal Caterina de qui desconeixem la procedència. D'aquests cònjuges en coneixem tres fills: PERE, l'hereu, Bartomeu i Francesca. Caterina morí, abans que el seu marit, ja que l'any 1412 ja era difunta. D'aquests tres fills, en Bartomeu és l'únic de qui no en sabem res, tret de la seva existència, car el seu pare en el seu darrer testament el cita per raó de fer-li un petit llegat. Referent a Francesca, contragué matrimoni amb Pere Mas, fill d'altre Pere i Bartomeua, de la parròquia de Sant Miquel de la Cot. Quan en RAMON donà el dot de Francesca a en Pere, ja estaven units en matrimoni. Així hom ho dedueix de l'instrument de donació del dot signat pels citats RAMON i Francesca, el 9 d'abril de 1412. Efectivament, per mitjà de semblant document, en Ramon féu donació a l'esmentat Pere de Mas del dot de Francesca, filla seva i muller d'en Pere, per raó de la llegítima paterna i materna "*propter nuptias*" amb la quantitat de 32 lliures de moneda barcelonesa de tern. No cal dir que en Pere de Mas, hereu del MAS de la Cot, aportà

la mateixa quantitat a Francesca. El MAS de la Cot fou una possessió dels senyors de la MASÓ batlles de la referida parròquia. En aquella avinantesa actuava com a batllessa la venerable Francesca, muller de BERNAT de Ça MASÓ, batlle, però ja difunt en aquella data del 1412⁽¹⁵⁾.

En aquella data del 1412, la vida d'en RAMON ja estava a la posta. En efecte, pel juny de 1413, en RAMON es trobava malalt de gravetat i davant aquelles circumstàncies determinà atorgar testament. Nomenà marmessors a Bartomeu Ferragenal, el seu germà, i Pere el seu fill, junt amb el rector que llavors hi havia a Sant Iscle o bé el que per temps hi hauria. En aquella seva darrera voluntat féu els següents llegats: 25 sous; a cada fillol, 12 diners; a la Verge de Montserrat, 2 sous, a la Verge de Cabrera, 12 diners; a la seva muller, 50 sous; a Bartomeu, fill seu, 12 diners; i finalment instituí hereu universal a PERE, ja citat, fill seu. Fou atorgat el 13 de juny de 1413 en presència dels testimonis: Ramon Castañer, Guillem de Prat i Francesc de Prat. Fou fet en poder de Bernat Gerald, beneficiat de Sant Aniol del Terme el castell de Finestres, servidor de l'església de Sant Iscle⁽¹⁶⁾.

D'aquest testament, hom treu la conclusió que en RAMON contragué segones noces, per tal com Caterina, mare de PERE, Francesca i Bartomeu, l'any 1412 ja havia traspassat a l'eternitat; i en canvi al seu testament atorgat el juny de 1413, deixà 50 sous a la seva muller "*amore Dei*", diu el testament. A totes passades desconeixem qui fou la segona muller.

PERE PUIGVERT, FILL DE RAMON I CATERINA, I ELS SEUS DESCENDENTS

Referent a en PERE, dissortadament no hem pogut esbrinar amb qui contragué matrimoni. Tot i això tenim referència de dos fills: PERE, homònim del seu pare i hereu, i Francesca. Aquesta matrimonià amb Joan Carbonés, fill de Pere Carbonés i Margarida, muller seva, de Sant Pere sa Costa. Concertaren els capítols matrimonials el 24 de juliol de 1435. En PERE, sènior, dotà la seva filla Francesca amb 25 lliures de moneda barcelonesa de tern en concepte de llegítimi paterna i materna i suplement d'elles. Joan aportà a Francesca, muller seva, altres 25 lliures de la mateixa moneda. Val a dir que en estipular els capítols ja estaven units en matrimoni⁽¹⁷⁾.

En PERE júnior, fill i hereu de l'altre Pere, s'amullerà amb una tal Margarida de la qual desconeixem l'origen. D'aquests consorts tenim constància de dos fills: ESTEVE, l'hereu, Narcís i Francesca. Aquesta s'esposà amb Jaume Prat de Sant Iscle de Colltort, fill de Joan de Coma (a) Prat i Joana. Els capítols foren fets i signats

el 25 de juliol de 1463. En PERE dotà la seva filla Francesca amb 20 lliures i tots els vestits i joies de la seva persona, però en el cas que Francesca morís sense prole o amb ella, però no arribats a l'edat de testar, aquella quantitat havia de revertir al dit PERE o al seu hereu, si aquell hagués mort, llevat de 10 lliures i joies de la seva persona i vestits, tret del millor vestit, plata i coral que havia de romandre de Jaume, espòs de Francesca. En Jaume correspongué amb la mateixa quantitat a la seva esposa esdevenidora. Cal concretar que en la data que foren concertats aquests capítols, Joana, mare d'en Jaume Prat ja no vivia entre els mortals⁽¹⁸⁾.

El dia 1 de novembre de 1467, en PERE, júnior, i el seu fill i hereu ESTEVE, compraren a Pere de Finestres i a Pere el seu fill, senyors útils i propietaris del mas de Finestres de la parròquia de Sant Miquel de la Cot, certa feixa de terra i rovira de bosc amb palomeres que eren de les pertinences del mas Om de dita parròquia de la COT, part erma i part boscosa, anomenada "*les palomeres d'en Oms*" situada en el lloc conegut pel "*Puig Abach*" de l'esmentada parròquia de Sant Miquel de la Cot. Afrontava a orient, amb una feixa de bosc del batlle de la Cot; a migdia, part amb honor de la masoveria de Fenalps de dita parròquia i part amb el terme d'Hostoles; a occident, amb una altra feixa de bosc del venedor; i a cerç, amb el sòl de les roques, amb feixes del venedor i del batlle de la Cot. El preu fou de 66 sous de moneda barcelonesa de tern, salvat el dret de l'abat de Sant Pere de Besalú, en tot allò que ateny al domini directe. Els compradors havien de fer i prestar cada any a l'abat de Besalú i al batlle de la Cot la meitat dels coloms que agafessin a les susdites palomeres; però en el cas que de llavors endavant fossin abolits tals drets dels senyors en aquesta pàtria, com de fet els seus habitants pretenien, llavors fossin francs i lliures en virtut de la gràcia concedida pel Sereníssim senyor rei Joan⁽¹⁹⁾.

Recordi el lector que en aquella data del 1467 el Principat es trobava en plena efervescència político-social provocada per les reivindicacions dels pagesos de remença per això el document parla de l'abolició dels drets senyorials; però per arribar a aquest punt encara falten quasi 19 anys, mitjançant la sentència de Guadalupe de l'abril de 1486.

Referent a Narcisa, altra filla de PERE, júnior, i de Margarida, germana d'ESTEVE, l'hereu, emmaridà amb Joan Masjoan de la parròquia de Santa Pau, fill de Antoni Coromina (a) Masjoan i Margarida hereva i propietària del mas de Masjoan. Els capítols matrimonials foren estipulats el 10 de novembre de 1471. En aquella ocasió en PERE, ja era difunt i l'Antoni Coromina pare del contraent també, només quedaven en vida les mares dels contraents. Per això l'ESTEVE PUIGVERT, l'hereu i germà de Narcisa, fou el que la dotà amb 20 lliures de moneda corrent, vestits i joies de la seva persona, i signà junt amb ella l'instrument dels capítols matrimonials firmats també pel referit Joan, com a espòs esdevenidor⁽²⁰⁾.

Ignorem la data de l'òbit d'en PERE, pare de l'ESTEVE, degué morir dintre del període comprés entre el novembre de 1467 al novembre de 1471.

EL MAS TEYADES

Tot i que es tracta d'un mas antiquíssim, no ens ha estat possible obtenir dades anteriors a l'any 1365, data en la qual en tenim la primera referència. El primer propietari d'aquest mas, del qual tenim notícia, és ARNAU de Teyades. Efectivament, el 13 de gener de 1365, el referit ARNAU DE TEYADES de la parròquia de Sant Iscle de Colltort, vengué a Pere de Rovira de l'esmentada parròquia tota una coma de terra que posseïa a dita parròquia al lloc anomenat "*la Coma d'en Velou*", la qual afrontava a orient, amb honors de la casa de Colltort; a migdia, amb honor del mas Pujades; a occident, amb honor de la referida casa de Colltort; i a cerç, amb cert camí que va al lloc conegut per "*la Macanera*". El preu fou el de 30 sous de moneda barcelonesa de tern. Amb semblant venda, en Rovira quedà constituït propietari d'aquella coma amb totes les entrades i eixides, milloraments i augments allà fets i per fer, junt amb tota mena d'arbres allà existents, salvat, emperò, el dret de la casa de COLLTORT per la qual es tenia l'esmentada coma. En Rovira havia de prestar tasca de tots els esplets resultants de les terres de la referida coma, i altres agraris acostumats⁽²¹⁾.

Desconeixem qui foren els progenitors del susdit ARNAU com tampoc, no hem pogut saber qui fou la seva muller; però sí que hem constatat que tingué una filla, que fou l'hereva, anomenada Alamanda, la qual en arribar a l'edat núbil s'uní en matrimoni amb un tal Berenguer.

Més tard, concretament l'11 d'agost de 1369, l'al·ludit Arnau de Teyades, comprà a Francesc de Campcolltort, també de Sant Iscle, una peça de terra situada a la dita parròquia, la qual afrontava a orient, amb honor d'en Raigosa al bosc de Teyades; a migdia, amb honor del comprador, o sia d'en Teyades; a occident i a cerç, amb honors d'en Pujadas, tot pel preu de 40 sous de moneda barcelonesa de tern. Aquella peça de terra era una possessió alodial d'Ermenessenda, filla de Pere de Palau, donzell, casada amb Berenguer sa Roca, donzell, senyor de la fòrcia de Romanyà. Per això el comprador, tenint aquell tros de terra havia de prestar a l'esmentada senyora dues tasques de pa i de vi cada any; i per la festa de Nadal, dues gallines en concepte de cens.

ESTABLIMENT FET A ARNAU DE TEYADES

PERICON de COLL, donzell, senyor del Castell de Colltort, establí, donà i concedí a ARNAU DE TEYADES de Sant Iscle de Colltort, una peça de terra o part de bosc dita "*Coll de Batayola*" del susdit castell, que afrontava a orient, amb honor de la masoveria de Sala i d'en Serradevall; a migdia, amb el coll de Batayola, a occident, amb el castell de Colltort; i a cerç, igualment.

Féu semblant establiment, salvat sempre el seu dret, com a senyor directe, i també amb el dret de senyor d'Hostoles, pel qual el referit PERICON tenia el castell en feu. En el document d'establiment el referit senyor autoritzava TEYADES per fer-hi palomeres, parar-hi filats als tudons, o bé altres trampes acostumades, amb el ben entès que el que rebessin aquelles palomeres, com ara tudons, n'havia de fer i prestar la meitat: D'altra banda, li prohibia que tallés arbres d'allà, a no ser per a fer-hi les palomeres. Ultra això, en PERICON ordenà al susdit ARNAU, que si ell des de llavors endavant parés o fes parar alguns filats i l'ARNAU en les seves palomeres també n'hagués parat, de tal manera que perjudiquessin els seus, en tal cas l'ARNAU havia d'abaixar el filats. L'ARNAU per a semblant establiment hagué de pagar 20 sous de moneda barcelonesa de tern. Val a dir que a part de prestar la meitat dels tudons, l'ARNAU també havia de fer i prestar una tasca de pa i de vi si fos possible⁽²²⁾.

Volem remarcar que en PERICON de Coll fou fill i hereu de Pere de Coll, 'senyor del castell de Colltort. Aquest morí quan encara, el seu fill PERICON era menor d'edat; i en aquelles circumstàncies exercí la tutoria d'en Pericon i els seus béns, PONÇ DE CATLLAR o DESCATLLAR. L'esmentat PERICON el trobem com a pupil i sota la tutoria del dit PONÇ l'any 1362.

Un dels trets d'aquesta nissaga, és el fet del reguitzell de vendes que efectuaren. Ens dóna la impressió que anaven molt malament econòmicament; i la circumstància d'anar a raure al mas Ferrer de les Preses, com ja veurem, sembla avalar la nostra opinió. Comencem doncs, a encetar la fotralada de vendes que realitzaren. En efecte, el 17 d'agost de 1395, ARNAU de TEYADES, de la parròquia de Sant Iscle, vengué a títol de pura i perfecta venda, a Pere de Campcolltort de la referida parròquia, una peça de terra que tenia a Sant Iscle mateix, en el lloc conegut per "Morro curt". Afrontava a orient i a migdia, amb honors del comprador, a occident i a cerç, amb honors del venedor, o sia del susdit ARNAU de TEYADES. El preu de semblant venda fou el de 50 sous de moneda barcelonesa de tern. Val a dir que el referit tros de terra era possessió aloidal de PONÇ DESCATLLAR, donzell, senyor del castell de Colltort i, per tant, senyor directe, pel qual a partir de tal venda en Pere de Campcolltort la tingué en terços laudíssims foriscapis i altres drets pertanyents a la directa senyoria.

En aquella mateixa data de la venda, l'ARNAU de TEYADES signà una àpoca a favor de l'esmentat Pere de Campcolltort, conforme havia rebut la quantitat import d'aquella peça de terra⁽²³⁾.

Més tard, concretament el 14 de novembre de 1403, l'esmentat PONÇ DESCATLLAR establí a BERENGUER de TEYADES una part de palomeres situades a la referida parròquia en el lloc anomenat "*Batayola d'amunt*" on en TEYADES ja tenia l'altra meitat. Amb aital establiment els TEYADES quedaren constituïts veritables senyors i procuradors d'aquelles palomeres com a cosa llur,

per tal de fer-ne les seves voluntats, salvat el dret del dit PONÇ DESCATLLAR en tot allò referent al directe domini, a qui cada any per carnaval havien de prestar 2 sous de cens i res més.

En aquest document que acabem d'exposar trobem que ja entra en escena el gendre del susdit ARNAU, anomenat Berenguer marit d'ALAMANDA, filla i hereva de l'esmentat Arnau, el qual a la data (1403) del referit establiment ja era difunt. Ignorem la data exacte del decés d'Arnau, però degué morir dintre el període 1396-1402, per tal com hem constatat que l'any 1402 ja havia traspassat l'eternitat.

ELS CONSORTS BERENGUER I ALAMANDA DE TEYADES I LLURS FILLS. ALTRES VENDES

Com hem dit, ALAMANDA, filla de l'esmentat ARNAU, s'uní en matrimoni amb Berenguer. Aquests consorts foren progenitors de tres fills: Arnau, l'hereu, Antoni, el qual contragué matrimoni amb la pubilla del mas Campcollort; i Sibil·la, qui en arribar a l'edat núbil s'esposà amb Pere de Campederrich de la parròquia de Sant Iscle de Colltort, fill i hereu de Francesc Campderrich i Alamanda. Els capítols matrimonials foren concertats el 4 de març de 1405. Sibil·la aportà en dot 25 lliures de moneda barcelonesa de tern; i en Pere, igualemnt. En aquella data de la signatura dels capítols, en Francesc, pare d'en Pere encara vivia, car fou el que heretà i li donà les 25 lliures de dita moneda en correspondència a les que havia aportat Sibil·la. En canvi Alamanda, la mare, ja no vivia entre els mortals⁽²⁴⁾.

Els TEYADES, foren propietaris del mas de llur cognom i del mas SERRADEVALL, també de Sant Iscle de Colltort. Per això ARNAU de TEYADES, com a propietari de susdit mas SERRADEVALL, el 17 de setembre de 1406 procedí a la venda d'una peça de terra del dit mas, a Bernat de Sala de l'al·ludida parròquia pel preu de 30 sous de moneda de tern. La referida peça estava situada al mateix Sant Iscle de Colltort en un lloc conegut per "*ses Blames*". Afrontava a orient, amb honor de Mosquera; a migdia, amb honor d'en Bucdemont; a occident, amb honor de Mosquera; a migdia, amb honor del comprador. Es tenia sota el domini directe de PONÇ de CATLLAR, donzell, senyor del castell de Colltort, a qui el comprador, o sigui, en Sala, cada any havia de fer i prestar tasca de tots els esplets que llevés aquella peça.

L'any següent continuant amb la dèria de vendre, Berenguer de Teyades i el seu fill ARNAU, vengueren a títol de pura i perfecta venda a Pere de Campcollort, també de Sant Iscle, un tros de terra llur de les pertinences del mas SERRADEVALL, situat a la susdita parròquia al lloc anomenat "la Morena" el qual tros de terra afrontava a orient, amb honor d'en Bucdemont; a migdia amb honor de llur mas

Serradevall i amb honor d'en Serrademont; i a occident i a cerç, amb honor del referit Campcollort, el comprador.

Fou venut pel preu de 33 sous de moneda barcelonesa de tern. Aquell tros de terra, també es tenia sota el domini directe de PONÇ de Catllar, donzell, senyor del castell de Colltort, a qui també haurien de prestar anualment, tasca de tots els esplets. L'instrument de venda fou signat a Sant Feliu de Pallerols el 30 de novembre de 1407⁽²⁵⁾.

Com hem vist anteriorment, l'ARNAU de TEYADES, sènior, pare d'ALAMANDA, el 17 d'agost de 1395 havia venut a Pere Campcollort una peça de terra situada al lloc conegut pel "*Morro Curt*" de la parròquia de Sant Iscle. Atés que dita ALAMANDA al temps d'aquella venda ja havia estat heretada pel seu pare, de tots i cadascun dels seus béns, per la qual causa l'ALAMANDA i els seus mogueren plet als Campcollort perquè el referit ARNAU no podia efectuar semblant venda; per això per tal que els TEYADES no poguessin fer cap qüestió, petició o demanda, de consell de Berenguer, marit d'Alamanda, aquesta i ARNAU, júnior, llur fill, ratificaren i aprovaren al susdit Pere de Campcollort aquella venda efectuada per l'ARNAU, sènior, ja difunt. El document de ratificació fou signat pels consorts TEYADES i llur fill ARNAU, a Sant Feliu de Pallerols el 15 de gener de 1415, en poder de Joan Brugada, notari d'Hostoles.

El 12 de novembre de 1412, ARNAU de TEYADES vengué a Bernat de SALA de la parròquia de Sant Iscle, un tros de terra de les pertinences del mas SERRADEVALL, pel preu de 55 sous de moneda barcelonesa de tern. Aquell tros de terra era situat dintre els límits de la parròquia de Sant Iscle al lloc anomenat "*sa Morena d'avall*". El senyor directe d'aquella possessió també era l'esmentat PONÇ de CATLLAR, donzell, senyor del castell de Colltort, a qui el comprador hauria de prestar tasca i delme dels esplets resultants d'aquella possessió de terra⁽²⁶⁾.

ELS TEYADES A LA PARRÒQUIA DE LES PRESES

Aquesta família, no sabem quan, traslladaren llur domicili a les Preses on els trobem al mas FERRER de la Nespleda, veïnat del Corb, des de l'any 1427 al 1439. Ignorem les causes que els mogueren d'anar a raure a les Preses; però la rècula de vendes que enregistrem fetes pels TEYADES a la parròquia de Sant Iscle, sembla insinuar que volien recaptar cabals a fi i efecte de comprar el susdit mas FERRER, possiblement a gràcia a redimir, car és molt significatiu el fet que a partir de 1409 perdem la pista dels Ferrer i no els tornem a trobar fins l'any 1454. En canvi, dintre el citat període, en alguns anys (1427-1439) descobrim els TEYADES instal·lats al mas Ferrer i vés a saber des de quan hi eren i fins quan hi romangueren. A totes passades, ens dóna la impressió que es tractà d'una família benestant, però que anà

a menys. I el que és sorprenent, és que tot i estar instal·lats a les Preses anaven venent algunes propietats de Sant Iscle, però només terres, ja fossin boscoses ja conredisses; en canvi es reservaren els masos TEYADES i SERRADEVALL, o sia les cases, quedant-se, així, un roc a la faixa per si calia tornar a Sant Iscle. Si cas efectuaren les vendes per necessitat econòmica, llavors això ens mena a creure que estigueren al mas Ferrer de les Preses, com a simples arrendataris. Malgrat tot, la circumstància d'efectuar vendes a Sant Iscle des de les Preses i d'altra banda, el fet de no desprendre's dels estatges dels masos Teyades i Serradevall, fa que ens inclinem més per una compra a carta de gràcia del mas Ferrer, l'import del qual podia ser satisfet a llarg termini, mitjançant escriptura de debitori. Aquest fet explicaria les vendes realitzades a Sant Iscle a desgrat de fer alguns anys que residien a les Preses.

Efectivament, el 4 de març de 1427, ALAMANDA de TEYADES, muller de Berenguer, i ARNAU, llur fill, de Sant Iscle de Colltort, però llavors habitants de la parròquia de Sant Pere de les Preses, vengueren a un tal Antoni del mateix lloc de Sant Iscle, un tros de terra i de bosc situat al referit Sant Iscle, que afrontava a orient i a occident amb honors del mas Campcolltort; i a migdia i a cerç, amb honors del mas Campcolltort; i a migdia i a cerç, amb honors del castell de Colltort i part amb honors d'en Sala. El preu de la venda, fou el d'onze lliures, quantitat que confessaren haver rebut a llurs voluntats. Val a dir que aquell tros de terra i de bosc es tenia sota la directa senyoria del repetit PONÇ de Catllar, senyor del castell de Colltort.

Encara més; a 1 de juny de 1429, els al·ludits Berenguer de Teyades, ALAMANDA la seva esposa i ARNAU, llur fill, de Sant Iscle de Colltort, però domiciliats a la parròquia de Sant Pere de les Preses, vengueren a Pere de Campderrich de Sant Iscle, un tros de terra que tenien a dit lloc, de les pertinences de la borda de Verdaguer, que afrontava a orient, part amb honor d'en Serra i part amb honors d'en Gelabert; a migdia, amb honor d'en Serra; a occident, amb honors d'en Bucdevall i d'en Bucdemont; i a cerç, amb honors d'en Raigosa. El preu fou el de 30 sous, salvat el dret de l'obtentor de la pabordia de Mieres de l'església de Sant Feliu de Girona, en tot allò referent al directe domini⁽²⁷⁾.

Pel desembre de 1437, concretament el dia 11, Berenguer de Teyades atorgà testament en poder de Mn. Pere de Teix, rector de les Preses. Foren marmessors Pere dez Camps de Sant Iscle de Colltort, Mateu Aulet de Sant Miquel de la Cot i el rector de les Preses. Instituí hereu universal al seu fill ARNAU. Deixà un sou a les torxes de les Preses; a la candela de la Verge Maria, 6 diners; a Sant Miquel del Corb, un sou; a la caritat de tots Sants, quatre quarteres de forment a pagar entre quatre anys. En BERENGUER morí a la primeria de 1438, mentre es trobava al mas Soler, veí del mas Ferrer del veïnat del Corb de la parròquia de les Preses, on en Berenguer habitava amb la seva família⁽²⁸⁾.

El 6 de maig de 1439, ARNAU de TEYADES de la parròquia de Sant Pere de

les Preses, i ALAMANDA, que fou muller de Berenguer de Teyades, mare del dit ARNAU, senyora útil i propietària del mas TEYADES de la parròquia de Sant Iscle de Colltort, venguéren a Antoni de Colltort, germà de dit ARNAU i fill de l'esmentada ALAMANDA, la meitat íntegra de tota aquella peça de terra llur anomenada "*Terra de Verdaguer*"", que era de les pertinences del mas TEYADES, la qual peça antigament fou de les pertinences del mas Verdaguer, situada en el lloc conegut per "*la Tria de Verdaguer*", que afrontava a orient, amb honor del comprador; a migdia, amb honors del dit Verdaguer; a occident, amb l'altra meitat que quedava dels venedors, i a cerç, amb honor del comprador. Semblant peça de terra es tenia sota la directa senyoria de la Pabordia de Mieres. Per això el nou propietari havia de fer i prestar cada any de cens per raó de la meitat d'aquella peça de terra, cinc diners de moneda barcelonesa de tern, la meitat d'aquells 10 diners que els venedors havien de pagar cada any per la festa de Nadal; i un pollastre d'aquells dos que havien de prestar a l'obtentor de la pabordia. També havien de fer i prestar al batlle de la pabordia de Mieres, que era en Cerarols de Sant Iscle, dos quartons de vi al temps de trascolar-lo. El preu, fou el de 54 sous de dita moneda de tern.

Més tard, el 25 de novembre del mateix any els susdits ALAMANDA i ARNAU, vengueren l'altra meitat de peça de terra que els quedava, al referit Antoni Campcolltort pel mateix preu de l'altra meitat venuda anteriorment o sigui, 54 sous de la referida moneda.

Ignorem qui fou la muller del susdit ARNAU, però hem constatat que aquest tenia un fill, anomenat Bartomeu, l'hereu, qui a la data de les dues citades vendes, encara no comptava 25 anys⁽²⁹⁾.

Com ja hem dit, no hem pas pogut escatir quan els TAYADES s'instal·laren a les Preses, car els trobem des de 1427 al 1439, però vés a saber si feia tres o quatre anys que s'hi havien traslladat. Els trobem per darrera vegada a Sant Iscle l'any 1419. Efectivament, el 10 d'agost de 1419, ARNAU de TEYADES signà un instrument de debitori a favor de Joan Coronas de Sant Feliu de Pallerols en el qual confessà que li devia 42 sous de moneda barcelonesa de tern per raó d'una euga de pèl negre que li havia comprat⁽³⁰⁾.

D'altra banda, el 9 d'octubre del mateix any 1419, descobrim el referit ARNAU de TEYADES entre els homes de la Universitat de la Vall d'Hostoles, convocats a Sant Feliu de Pallerols⁽³¹⁾.

En canvi, pel que fa referència al "*terminus ad quem*" de la seva permanència a les Preses, tampoc no sabem si es prolongà molt més enllà del 1439 data en la qual els descobrim per darrera vegada no sols a les Preses ans també definitivament, car a partir de l'esmentat any en perdem completament la pista sense que sapiguem si en BARTOMEU, fill del referit ARNAU, fou el continuador del cognom TEYADES, ja que per part de Sibil·la, germana del dit ARNAU, el cognom restà fos a la nissaga

dels Campderrich; i per part d'Antoni, també desaparegué, absorbit pels Campcolltort per tal com el cognom que predominava era el de la pubilla segons consuetud de l'època. En el segle XVI el mas TEYADES el descobrim unit al mas RAIGOSA de la mateixa parròquia de Sant Iscle. Ignorem a títol de què, els Raigosa l'adquiriren.

EL MAS RAIGOSA O RIGOSA

Els primers propietaris dels quals tenim notícies són en JAUME i la seva esposa Sibil·la. Ens hi toquem per primera vegada l'any 1330.

El fill i hereu dels susdits consorts s'anomenà GUILLEM, el qual apareix com a testimoni en una època signada per Pere Font, de Sant Aniol de Finestres, a favor d'Arnau de Puigvert demont en data del 21 de febrer de 1374. Desconeixem amb qui contragué matrimoni el referit GUILLEM; però sí que hem constatat que el seu fill i hereu fou en JAUME RAIGOSA. Aquest, el trobem com a testimoni en un instrument de venda efectuada per en Bernat Rovira el 12 de febrer de 1413.

L'any següent, concretament el 1414, el susdit JAUME RAIGOSA comprà a Ramon de Buch, de la parròquia de Sant Iscle, un tros de terra situat a la referida parròquia en el lloc anomenat "*Roura de Buch*" pel preu de 40 sous de moneda barcelonesa de tern; i el 19 de maig de l'esmentat any Ramon de Buch signà una època a favor de l'indicat JAUME RAIGOSA en la qual confessà i reconegué que el dit JAUME li havia pagat 40 sous de la susdita moneda import del tros de terra que li havia comprat⁽³²⁾.

Finalment, ens toquem amb un altre propietari del mas RAIGOSA, anomenat ANTONI. Aquest el descobrim com a testimoni en una venda efectuada per Pasqual de Port a Antoni Campderrich el 9 d'abril de 1465. I aquí posem punt final al relat corresponent a aquesta casa. Aquest mas, amb els seus habitants, sembla que a l'època medieval no gaudí de molta prosperitat i puixança en comparança d'èpoques posteriors, com ara a la segona meitat del segle XVIè. i XVIIè. Així tenim que Antònia, filla de SALVADOR RAIGOSA, hereu del dit mas, i Rafaela, devers el 1547 o 1548, contragué matrimoni amb Joan Feixas, del veïnat de Pujolàs de Santa Pau, fill de Manuel Coromina (a) Feixas i Sebastiana. El mateix germà d'Antònia, l'hereu anomenat JOAN, contragué segones noces amb Caterina Aruga, oriünda del mas Aruga de la parròquia de Sant Cristofor les Fonts. D'altra banda, en Nicolau, fill de susdit JOAN RAIGOSA, s'uní en matrimoni amb la pubilla Campderrich anomenada Margarida; i el fill d'en JOAN RAIGOSA, l'hereu, anomenat Miquel, també s'uní en matrimoni amb la pubilla Campcolltort. Veiem, doncs, que a la centúria del serze hom enregistra entroncaments dels RAIGOSA amb altres famílies benestants, la qual cosa no esdevé a l'època medieval. Per tant,

el que acabem de dir és un clar exponent que els RAIGOSA, gràcies a la bona administració d'alguns hereus, es revifaren i sortiren d'aquell ensopiment econòmic i aconseguiren la puixança i prosperitat.

EL MAS ROVIRA

Heus ací un mas la denominació del qual és molt freqüent trobar-la en altres llocs com ara a Sant Esteve de Bas, les Preses, en pretèrits remots, Sant Julià del Llor i en molts altres pobles que seria molt llarg ennumerar. A desgrat de l'antigor d'aquest mas, les primeres referències que en tenim no es remunten pas més enllà de l'any 1350 data en la qual hem constatat que el senyor útil i propietari d'aquest mas era en PERE de ROVIRA.

Més tard, concretament l'11 d'agost de 1359, li fou establert un tros de terra situat a la mateixa parròquia de Sant Iscle. Anem a veure tot seguit el text de l'instrument del precari o establiment que modestament hem traduït del llatí; és com segueix: *"Berenguer de sa Roca, donzell, procurador general d'ERMESSEDA, filla i hereva de Pere de Palau, quondam, donzell, senyor de la casa de Salbis de la parròquia de Sant Iscle de Colltort, segons consta de la meva procura en instrument públic fet el 14 de desembre de 1358, en poder del notari infrascrit, de grat i certa ciència, dono i estableixo en emfiteusi per a conservar i millorar i no per a deteriorar a vós PERE de ROVIRA, de dita parròquia de Sant Iscle i als vostres, perpètuament, una certa partida de terra que fou de la condolina de SALBIS, que la dita ERMESSEDA, esposa meva, té en feu pel noble senyor GUILLEM GÁLGERAN DE ROCABERTÍ, senyor de Cabrenys. Aquesta partida de terra afronta a orient, amb el cementiri de l'església de Sant Iscle i amb un hort de la meva muller que allà hi queda; a migdia, amb certa feixa de terra que ara estableixo a en Ventós mitjançant un camí; a occident, amb altra partida de terra de dita condolina que ara estableixo a Pere, fill vostre, que és junt al mas de la ROVIRA mitjançant termes i marge; i a cerç, amb honor d'en Costa, mitjançant el cementiri de l'església. Tot això us ho estableixo amb totes les entrades i eixides, integritats i propietats i arbres de tota mena, amb tots els milloraments i augments allà fets i per a fer, així com millor es pot dir i entendre, salvat el dret i domini directe de la senyora, muller meva, i els seus en tots els terços laudíssims i foriscapis i altres drets pertanyents al directe domini, i a aquesta i a tots els seus, fareu tasques de tots els esplets de pa i de vi provinents a la susdita terra. I també donareu a la meva muller cada any de cens, perpètuament, per Sant Pere i Sant Feliu set vuitants d'ordi sec i net, a mesura rasa de la vall d'Hostoles. Prometo en nom de la meva principal que reconeixeré semblant establiment i el tindrè com a tal en bona pau contra tota persona... I per aquest establiment confesso que he rebut VI lliures*

de moneda barcelonesa de tern. Renunciant a l'excepció, etc... Fet a l'XI d'agost de 1359 dig+num de Berenguer sa Roca, qui firmo. Sig+num de Pere ROVIRA qui lloo i firmo. Testimonis: Guillem Puigvert i Berenguer Castañer de Sant Iscle. NOS GERALD de ROCABERTÍ, qui això lloem salvat el nostre dret en tot"⁽³³⁾.

Com es desprèn del referit document, resta ben clar que els senyors de la Milícia de Salbis eren els amos directes d'aquella partida de terra, però els feudals eren els Rocabertí, senyors de Cabrenys i de la Vall d'Hostoles.

Al cap de sis anys, el susdit PERE ROVIRA comprà a Arnau de Teyades tota aquella coma de terra que tenia a Sant Iscle en el lloc conegut per "*Coma d'en Velou*", pel preu de 30 sous de moneda barcelonesa de tern. Aquella coma en Teyades la tenia sota la directa senyoria dels senyors del castell de Colltort; i la venda fou efectuada el 13 de gener de 1365, tal com resta referit quan hem parlat del mas Teyades.

Cal puntualitzar que l'hereu de l'esmentat PERE, també es digué PERE com es dedueix del primer document de l'establiment fet per Berenguer sa Roca en nom de la seva esposa, al referit PERE ROVIRA que hem citat textualment en començar el relat d'aquest mas. En efecte, diu que la partida de terra establerta afrontava a occident amb altra partida de terra "*que ara estableixo a Pere, fill vostre*". D'altra banda en documents posteriors d'una mica més cap ençà, ens topem sovint amb les frases de "*PERE major de dies i PERE menor de dies*" a fi i efecte de no confondre el pare amb el fill i a l'inrevés.

ERMESSEDA DE PALAU EFECTUA UN ALTRE ESTABLIMENT A PERE DE ROVIRA, SÈNIOR

Les dates en les quals ERMESSEDA realitza els establiments, el del 1359 que ja hem descrit i el de 1369 que anem a relatar tot seguit, són molt sospitosos. Efectivament, l'any 1348 hi havia hagut la famosa i nefasta pesta negra que féu grans estralls de vides humanes en tots els racons del Principat i àdhuc a fora. Aquell contagi es reproduí en anys posteriors amb més o menys vehemència, de tal manera que molts emfiteutes moriren, deixant masos deshabitats i terres sense conrear. Per tant, és possible que aquelles possessions que ERMESSEDA establí restaren abandonades per culpa de semblant pesta que es rabejà amb aquells tenidors que en foren víctimes. En aquest cas, convenia que aquelles terres abandonades i incultes donessin fruit, no sols per raó dels esplets que llevarien, ans també perquè el propi senyor alodial tingués els corresponents ingressos prestats pels nous posseïdors d'aquelles terres. Per això a semblança d'aquell establiment que hem referit suara, ERMESSEDA de PALAU, filla i hereva de Pere de Palau i muller de Berenguer sa Roca, donzell, senyor de la fòrcia de Romanyà, establí en emfiteusi perpètua a

PERE de ROVIRA, major de dies, de Sant Iscle de Colltort, certes cases anomenades "SALBIS" junt amb terres que l'esmentada ERMESSEDA tenia al dit lloc de Sant Iscle. Semblants terres, afrontaven a orient, amb honors de la masoveria de la ROVIRA, mitjançant torrent conegut per "*as Pontauró*" que pujava per cert prat amunt; a migdia, amb honors d'en Puig, en Campderrich i d'en Buch de la susdita parròquia; a occident, amb honors d'en Campderrich i en Puigverdemont, també de Sant Iscle; i a cerç, amb honors d'en Campderrich i d'en Costa, i amb certa costa anomenada "*Coll de Punó*" i amb altres honors que ERMESSEDA tenia dintre els límits de dita parròquia. Aquest establiment fou fet al susdit PERE de ROVIRA, però amb el ben entés que per raó d'aquelles cases i terres, en PERE de ROVIRA dintre un any pròxim havia de fer homes i dones propis, en els quals l'al·ludida senyora tingués intèsties, eixorquies, cugucies, redempcions i altres servituds com devia tenir tot senyor natural en els seus homes i dones; i salvat, com era de suposar, el dret i domini directe de la referida ERMESSEDA i els seus, en tots els terços laudíssims i foriscapis. D'altra banda, de tots els esplets de pa i de vi i d'altres fruits provinents d'aquelles terres, havia de fer i prestar tasca, llevat d'olives i cols; i ultra això cada any havia de fer i prestar a la susdita senyora i als seus, 20 sous de moneda barcelonesa de tern, en concepte de cens, a pagar de la següent manera: 15 sous per la festa de Nadal i 5 per Carnaval. També l'esmentat PERE ROVIRA havia de donar i prestar a l'església de Sant Iscle tots els censos i drets que la mencionada senyora feia i devia fer. Finalment, ERMESSEDA confessà que per aquell establiment havia rebut 350 sous de moneda barcelonesa de tern. Després del jurament de ritual per part d'ERMESSEDA, en PERE de ROVIRA ho acceptà i prometé que pagaria tot allò dit referent a l'església de Sant Iscle i que per raó de les esmentades cases i terres, faria homes i dones acasats i afocats i que prestaria tot allò anteriorment assignat. Dut a terme a la parròquia de Cruïlles el 15 de juny de 1369. Signaren el document l'ERMESSEDA que jurà, en BERENGUER sa ROCA que consentí i PERE de ROVIRA, el qual lloà el susdit establiment. Al final signà per raó de la senyoria feudal en GERALD de ROCABERTÍ, senyor de Cabrenys, qui confirmà semblant establiment, però salvat en tot el seu dret⁽³⁴⁾.

HERETAMENT

En PERE de ROVIRA, sènior, a més del seu hereu i fill homònim, en tingué un altre, anomenat Francesc, a qui heretà, fent-li donació de la casa de SALBIS. L'heretament fou fet per causa del matrimoni com tot seguit veurem. El document notarial és com segueix: "*PERE de ROVIRA, major de dies, de la parròquia de Sant Iscle de Colltort, de grat i certa ciència de consell i voluntat de PERE, fill meu, ja heretat per mi, de la masoveria de Rovira i d'altres masos, dono en donació*

perfecta irrevocable "intervivos" i heretant concedeixo a tu, FRANCESC, fill meu, i als vostres perpètuament, tota la meva casa de SALBIS, situada a la parròquia de Sant Iscle de Colltort, amb totes les terres honors i possessions que tenim abans d'heretar a PERE de ROVIRA, el meu fill; amb dita masoveria i altres béns meus, dono també a tu un parell de bous. La qual donació i concessió faig a tu i als teus, perpètuament, així com millor i més útilment es pot dir i entendre, amb tal pacte i condició que jo durant tot el temps de la meva vida sigui usufructuari i que si voldré estar per llarg temps a dita casa de SALBIS amb tu i la teva muller que sigui senyor potent de tot el que et dono; però en el cas que sorgissin discòrdies de tal manera que no poguéssim viure junts i haguéssim de partir, em retinc l'usdefruit durant tots els dies de la meva vida, la meitat del predit heretament, tant de béns mobles com immobles amb les mateixes càrregues. I que encontinent després de la meva mort que reverteixi a tu i als teus, llevat en tot cas de 100 sous dels quals pugui testar i fer-ne les meves voluntats. Sota tal pacte i condició que, si tu moriràs quan sense prole legítima i natural o bé amb prole legítima no arribada a l'edat de testar, o sia als catorze anys, que dit heretament, si sobreviuré reverteixi a mi; i si no sobreviuré, que reverteixi a PERE, fill meu, salvats 100 sous dels quals tu, en tot cas, puguis testar i fer-ne les teves voluntats, salvat el dot de la teva muller infrascrita; i així salvades les dites retencions i condicions, prometo a tu i als teus i juro espontàniament per Déu i els seus quatre Evangelis, tocats corporalment per mi, tindrè tal heretament sempre per ferm i no el contravindrè de cap manera, per cap causa o raó. Per la qual donació predita, jo BERNAT ABEYAR, del poble de Santa Pau, de grat i certa ciència dono per esposa a tu, dit FRANCESC, a Margarida, filla meva, i amb ella dono a tu en dot en temps de noces, XX lliures de moneda barcelonesa de tern, les quals li dono per heretat i legítima paterna i materna i per tot altre dret a ella pertanyent en tots els béns meus per tal que ho tingueu ambdòs alhora mentre viureu; i després els vostres infants legítims per vosaltres procreats. I si la dita Margarida morirà sense fills o bé amb ells no arribats a l'edat de testar, dites XX lliures reverteixin a mi o al meu hereu, llevat de 100 sous de dita moneda dels quals la Margarida pugui testar. I la dita Margarida firmant i assentint tot això predit, de grat i certa ciència dono i constitueixo en dot meu en temps de noces a tu, FRANCESC, marit meu, tot el dot mencionat constituït pel meu pare, també sota els pactes i condicions a dalt esmentats. Jo, dit FRANCESC, rebut aquest dot i heretament, confesso que he rebut les dites XX lliures. Renunciant a l'excepció dels diners no comptats ni rebuts i del referit dot, no hagut ni rebut, em comprometo i restringeixo a tu i els teus per XXX sous tot el bosc meu, anomenat BACH, que es té per la Pabordia de Mieres de l'església de Sant Feliu de Girona; i pel restant de dit dot i millorament, tota la referida casa de SALBIS amb les seves terres, honors i possessions i bosc que tinc per la Sra. ERMESSEDA de les Planes, muller de Berenguer de Roca, senyora

meva i de dita casa. Fet a Santa Pau el 28 de març de 1372. Senyals de PERE Rovira, major de dies; de Pere el seu fill; de Bernat Abeyar i de Margarida, filla seva de FRANCESC marit d'aquesta.

Foren testimonis: Bernat Gil, rector de Sant Iscle, Berenguer de Ventós, també de Sant Iscle; Pere Rovirademont de Finestres i Benat Roura de Santa Pau". Per tant, en PERE sènior tingué dos fills: en PERE, l'hereu i en Francesc.

ALTRES HEREUS

En BERNAT, fou fill i hereu d'en PERE, júnior. Els descobrim com a testimonis en una època datada el 7 de març de 1410. Més tard, topem amb l'al·ludit BERNAT que efectua una venda. Efectivament, el 12 de febrer del 1413, en BERNAT de ROVIRA vengué, a títol de pura i perfecta venda, a Arnau de Teyades, una costa de terra que el dit ROVIRA tenia a Sant Iscle pel preu de 44 sous de moneda barcelonesa de tern. Aquella peça de terra costosa, en ROVIRA la tenia sota el domini directe de PONÇ DESCATLLAR, senyor del castell de Colltort, a qui havia de fer i prestar tasca de tots els esplets resultants d'aquella costa de terra i altres agraris de consuetud; i cada any per Carnaval IV, sous de dita moneda. Ara tot això hauria de prestar-ho el comprador Arnau de Teyades, nou propietari⁽³⁵⁾.

El 9 d'octubre del 1419 descobrim en BERNAT ROVIRA reunit a Sant Feliu de Pallerols amb molts caps de casa de la Vall d'Hostoles, amb motiu d'haver estat convocada la UNIVERSITAT dels homes de la susdita vall⁽³⁶⁾.

L'any 1456 topem amb un altre hereu; es tracta de PERE ROVIRA, nét de l'altre PERE, júnior, citat suara. Realment, el 17 d'abril de 1456 el referit PERE ROVIRA comprà a MATEU PRAT (a) SALBIS, tot el mas SALBIS de la parròquia de Sant Iscle de COLLTORT, amb totes les seves terres, honors i tot allò que el dit PRAT tenia sota la directa senyoria de PERE ÇA ROCA, domiciliat a Romanyà. El preu fou de VIII lliures de moneda barcelonesa de tern. El nou senyor, útil del mas SALBIS, havia de fer al senyor directe del susdit mas les següents prestacions: una tasca de tots els esplets provinents del dit mas; i, anualment, IX sous i IX diners per la festa de Nadal i altres IX sous i IX diners, també cada any, per Carnaval. També havia de donar anualment a l'església de Sant Iscle per tot cens, tots els drets de consuetud que solia fer el mas SALBIS. Cal remarcar que els venedors Mateu Prat (a) Salbis i Joana, la seva esposa, en aquella escaiença resident a Cogolls; i l'al·ludit Mateu era fill i hereu universal de Sibil·la de Salbis, hereva i senyora útil i propietària del mas SALBIS de Sant Iscle de Colltort, el qual heretament constava en instrument públic rebut i clos per Pere March, notari de Vic, en data del 26 de desembre del 1438. Desconeixem si la SIBIL·LA fou una filla d'en FRANCESC ROVIRA i la Margarida, propietaris del mas SALBIS per heretament fet per en

PERE ROVIRA, sènior, al seu fill FRANCESC, EL 1372 o bé pertanyia a una altra nissaga, la qual adquirí el mas per compra.

En l'instrument de venda fet pel mencionat Mateu Prat a Pere ROVIRA, a més de la signatura dels venedors, també signà per raó de la directa senyoria HUG de FOIXÀ i de ÇA ROCA, marit i procurador de Beatriu, senyora de la fòrcia de ÇA ROCA de Romanyà, i la casa de la CAVALLERIA (sic) que fou senyora de la MILÍCIA de les Planes i de la casa SALBIS, de Sant Iscle. Nosaltres interpretem que fou senyora de la MILÍCIA de les Planes, com de fet ho foren els seus antecessors, i de la casa de SALBIS. En aquella data del 1456, HUG i Beatriu ja feia més de trenta anys que estaven units en matrimoni, car en altres documents hem comprovat que era procurador de la seva muller, des de l'any 1427 segons instrument fet en poder de Joan Guiter, notari, regent de la notaria dels castells de Pontós i de Creixell, en data del 27 de juliol del mencionat any.

Finalment, a partir del 1480, descobrim en MIQUEL ROVIRA, que actua sempre com a responsable del dit mas, però ignorem si fou el marit d'una possible pubilla o fou el veritable hereu, com a descendent directe d'aquella nissaga. Com haurà pogut observar el lector, malauradament no hem pogut citar cap esposa dels hereus que hem esmentat, a causa de no constar en cap instrument tota la documentació consultada amb aquesta casa.

El mas ROVIRA, avui dia encara existent, fins fa poc temps era habitat.

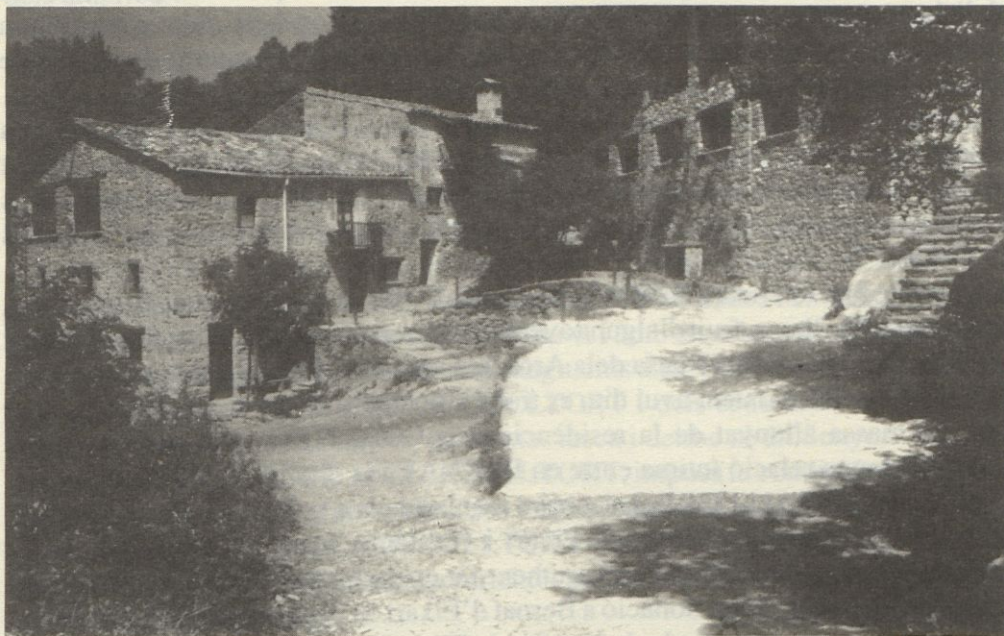
EL MAS COLLTORT O CAMPCOLLTORT

Les denominacions que citem a l'epígraf del present relat són força enigmàtiques. Que els Campcolltort foren els estadants del mas que encara avui dia és conegut per COLLTORT, és un fet inconcús. Ara bé, ens pregunem: on residien els senyors de Colltort, a la remota data del 1302, en la qual ja trobem els CAMPCOLLTORT instal·lats al susdit mas? Doncs, en el mateix mas, hi hagué un estatge per als senyors i un altra per als CAMPCOLLTORT o bé els COLLTORT, encara vivien el castell com a castlans que n'eren? Crec que no seria pas agosarat afirmar que en aquella data els COLLTORT tenien per estatge el mateix castell per raó de llur castllania. Tot amb tot, no deixa de ser una simple conjectura meva la qual cosa no fa que l'enigma resti esvanit.

Els primers de la nissaga dels CAMPCOLLTORT que coneixem són en RAMON DE CAMPCOLLTORT i la seva muller Elisenda, els quals descobrim a la llunyana data del 1302. En efecte, el VII de les calendes d'abril de 1302, BERNAT DE COLLTORT, militar, i AGNÈS, la seva esposa, establiren a RAMON DE CAMPCOLLTORT i a la seva muller Elisenda, una joverta (heretat), tria, una feixa de terra, horts, canamars, costa i ginestar i tros de bosc, situats a la

parròquia de Sant Iscle. Per raó de la joveria i terres, hagueren de fer i prestar al susdit BERNAT DE COLLTORT i als seus successors, una tasca tant de pa com de vi; i altra tasca de cànem i lli. I del referit tros de bosc, si allà hi hagués blat, delme i tasca; i a més, havien de donar al dit senyor cada any per raó de la joveria i altres terres en concepte de cens per la festa de Nadal, un parell de gallines i una peça de cansalada de quatre lliures carnisseres, salada i eixuta. Ultra això, havien de pagar per la festa de Sant Feliu 4 sous de moneda barcelonesa de tern, i fer-se homes propis per raó de dita joveria amb tota la prole descendent dels CAMPCOLLTORT i fer contínua i llar a la susdita joveria. També els establí certa feixa de terra d'una condamina que tenien els COLLTORT, anomenada d'en Sala que era a dita parròquia, la qual afrontava a orient, amb torrent que passava per allà; a migdia amb honors de l'establidor; a occident, igualment; i a cerç amb honors dels CAMPCOLLTORT establerts en aquell mateix dia.

El mas CAMPCOLLTORT de Sant Iscle. Sembla que fou l'estatge dels Colltort, castlans del castell, els quals és possible que s'hi instal·lessin després d'abandonar el castell situat en lloc feréstec i inhòspit. En 1302 ja hi trobem els Campcolltort, a qui els Colltort els establiren el mas. Actualment és habitat i el nou propietari l'ha restaurat amb molt de gust. Foto de l'autor.

Amb el ben entés que per raó de semblant feixa havien de prestar cada any per Nadal, com a cens, un parell de gallines i posar la meitat de la llavor i el senyor l'altra meitat. Tot seguit en RAMON i l'Elisenda confessaren ser homes propis i solius de BERNAT de COLLTORT i AGNÈS, perpètuament, amb tota la prole d'ells descendent per raó de semblant establiment i prometeren que serien fidels i lleials en tot tal com ho han de ser al seu senyor natural; i també prometeren pagar tots els censos i altres prestacions per raó de tot allò establert. El document fou concebut a la data adés esmentada en poder de Pere Parer, notari substitut de Francesc Vilar, notari públic de la Vall d'Hostoles. El document fou signat pels dits consorts COLLTORT i pels CAMPCOLLTORT. Finalment, signà BEATRIU, vescomtessa de Rocabertí i senyora de Cabrenys i Hostoles⁽³⁷⁾.

Cal fer un petit comentari sobre el mot "joveria" no massa freqüent entre els establiments. Nosaltres interpretem el susdit mot per heretat. Segons Corominas, jover equival al pagès que llaura la terra amb una parella de bous. Això, "*in sensu stricto*", però "*in sensu latu*" s'entén per jover aquell que mena una heretat i es parteix els fruits amb el senyor. Per tant, joveria sembla significar una heretat o un mas portat per una persona anomenada jover. Referent a les persones que apareixen al dit instrument, com ara BEATRIU, vescomtessa de Rocabertí, hem vist en algun tocom que fixen la seva gestió a partir del 1319, en canvi en aquest document de 1302 ja la trobem que actua com a senyora d'Hostoles.

Quant a Agnès, muller de BERNAT de COLLTORT, sembla que fou una descendent directa de la nissaga dels COLLTORT i no en BERNAT qui en aquest cas hauria entrat a la casa dels COLLTORT per raó del matrimoni amb Agnès. Ens basem en el fet que l'any 1291, en Guillem de Tayedes d'Amer es redimí d'Agnès de Colltort⁽³⁸⁾.

Pel que fa referència a BERNAT de COLLTORT, li coneixem una filla natural, anomenada Guillema, fruit d'alguna aventura extra-conjugal, amb Elisenda d'Eixart de la parròquia de Santa Maria dels Arcs de Santa Pau. Cal considerar que el mas EIXART, encara existent avui dia, es troba situat pels verals de Font Pobre i, per tant, no massa allunyat de la residència dels COLLTORT com perquè no fos possible alguna relació íntima entre en BERNAT i la dita ELISENDA.

Elisenda Eixart el 1330 la descobrim emmaridada a la Cot amb Bernat Borrell, de la susdita parròquia. Elisenda Eixart i Guillema, mare i filla, el XII de les calendes de juny de 1322, amb instrument fet en poder de Pere Roca, escrivà del castell de Finestres, feren donació a Bernat d'Eixart de la parròquia de Santa Maria dels Arcs de Santa Pau, oncle de la referida Elisenda, tot el mas Cabanyils, situat a la parròquia de Sant Miquel de la Cot, amb totes les seves terres, honors i possessions i cada un dels béns mobles i immobles, veus drets i propietats i integritats. Però més tard, concretament el VII de les calendes d'abril de 1330, o sia el 26 de març, l'esmentat Bernat d'Eixart féu donació espontàniament i amb

donació irrevocable "*inter vivos*" a la dita Guillemma, filla natural de BERNAT de COLLTORT, militar, ja difunt, i d'Elisenda d'Eixart en aquella escaiença encara vivent, de tot el mas Cabanyils que vuit anys abans Guillemma i la seva mare, Elisenda, li havien fet donació.

No cal dir que l'al·ludit Bernat Eixart renuncià tot dret, llocs, veus i accions reals i personals i tots altres drets a ell pertanyents per qualsevol raó, constituint a ella i els seus vertaders senyors com a cosa llur a totes les seves voluntats⁽³⁹⁾.

ALTRES HEREUS I PROPIETARIS DE LA NISSAGA DELS CAMPCOLLTORT

El 1302, ens toquem amb RAMON de CAMPCOLLTORT i la seva muller Elisenda; en canvi l'any 1318, descobrim en FRANCESC CAMPCOLLTORT amullerat amb Saurina. No sabem pas a ciència certa els vincles de parentiu que uní aquests amb els anteriors, però és molt possible que un d'aquests consorts fou fill dels anteriors.

El IV de les nones de maig de 1318, GUILLEM DE COLLTORT, cavaller, i Alamanda, muller seva, signaren i lloaren a FRANCESC de CAMPCOLLTORT, de Sant Iscle de Colltort i Saurina, muller seva, i als que ells volguessin, perpètuament, tota aquella costa, anomenada de Fontanelles, que els susdits CAMPCOLLTORT posseïen a la dita parròquia de Sant Iscle. Afrontava a orient, amb el camí públic que allà pujava fins al coll de Sala; a migdia, amb honor de la cabana de Costa; a occident amb honor dels CAMPCOLLTORT; i a cerç, amb sòl de la coma de Gradu dels COLLTORT. Tot això afrontat fou firmat i lloat als CAMPCOLLTORT, de tal manera que tinguessin aquella costa amb totes les entrades i eixides, integritats i propietats i amb tot el dret tant de pa com de vi i amb els arbres de diferent gènere allà presents, amb tots els milloraments i augments allà fets i per a fer, salvat el dret i domini del susdit GUILLEM DE COLLTORT i dels seus. De tots els esplets resultants d'aquella costa havien de prestar tasca i delme al dit Senyor.

D'altra banda, en GUILLEM de COLLTORT, imposà la condició que en el cas que ell i els seus volguessin fer una casa o altra obra en el puig de Sala haurien de donar al dit FRANCESC CAMPCOLLTORT altre lloc equivalent al que tenien, i així els COLLTORT podien recuperar el dit puig. Fou fet el IV de les nones (4 de maig) de maig de 1318⁽⁴⁰⁾.

Tindria molta complaença de poder saber quina annexió familiar hi hagué entre en BERNAT de COLLTORT i Agnès, la seva esposa, amb el susdit GUILLEM de COLLTORT que acabem de veure. És possible que a la llarga, en posteriors recerques ho podrem saber.

En FRANCESC de CAMPCOLLTORT i la seva muller Saurina, foren els

progenitors de GUILLEMA, llur hereva. Aquesta s'uní en matrimoni amb un tal Arnau de qui desconeixem la procedència. Hem constatat que l'any 1315, GUILLEMA i Arnau ja eren casats; però el 1329 ambdós ja eren difunts. Com ja veurem, GUILLEMA tenia un germà, anomenat Francesc, fill dels esmentats FRANCESC i Saurina. L'hereu dels referits GUILLEMA i Arnau, fou en GUILLEM llur fill. Ignorem si tingueren altres fills. A III de les nones de febrer (dia 3) de 1329, el dit GUILLEM de CAMPCOLLTORT, fill dels esmentats GUILLEMA i Arnau, vengué i aportà per voluntat d'Arnau de Cantarell de Sant Esteve d'Oculo, Guillem d'Usirol, Joan de Buch i Ramon de Sabench de Sant Iscle de Colltort i Bartomeu Llapart de la pobla nova de Sant Feliu de Pallerols, a FRANCESC de CAMPCOLLTORT, oncle seu, fill de FRANCESC de CAMPCOLLTORT, difunt, de la dita parròquia de Sant Iscle, tot el mig mas seu de CAMPCOLLTORT amb tota la mel de dit mig mas. Aquest mig mas i mel fou tot venut a l'al·ludit FRANCESC de CAMPCOLLTORT, amb cases, horts, canyamars, vinyes, obradors de pa i de vi i amb arbres fruiters i no fruiters de divers gènere, junt amb deveses, pastures, boscos, riberes, molins, aigües i aqüeductes i totes les pertinences expressades i no expressades i amb tots els milloraments i augments allà fets i per a fer, perpètuament, a les voluntats del comprador. El preu fou el de 650 sous de moneda barcelonesa de tern, import que el dit GUILLEM confessà haver rebut junt amb 150 sous de dita moneda que FRANCESC, el comprador, havia de pagar al venerable GUILLEM de COLLTORT, militar, senyor directe del mig mas CAMPCOLLTORT, per la redempció del susdit GUILLEM de CAMPCOLLTORT, el venedor. Val a dir que el comprador, o sia el nou propietari, havia de pagar tots els deutes que pel mig mas s'han de pagar o es deuen pagar per alguna raó. El document fou fet a la dada suara indicada en poder de Dalmau Fabri, substitut de Dalmau Vilar, notari públic de la Vall d'Hostoles. Fou signat per GUILLEM de CAMPCOLLTORT, el venedor, i per GUILLEM de COLLTORT, militar, per raó de la directa senyoria, en presència dels testimonis Pere de Salavedra, clergue de Sant Iscle, i Ramon de Port, militar.

COMENTARI

Inicialment, els senyors de COLLTORT, ocuparen el castell com a castlans; però el problema rau en determinar quan deixaren de viure-hi, car la situació del castell en un lloc tan inhòspit i de difícil accés, ens mena a creure que sense deixar de tenir-ne cura, a la llarga s'establiren en un altre lloc de més comoditat. Els documents que hem exposat dels anys 1302 i 1329, sembla facilitar-nos alguna pista. Tanmateix, el fet d'establir a RAMON de CAMPCOLLTORT i a Elisenda la seva muller, aquella joveria amb les consegüents terres, tot això no fou res més que el mas COLLTORT amb les seves possessions, ¿no ens inclina a pensar que en

BERNAT de COLLTORT en aquella data tan reculada del 1302, ja preparava el seu trasllat a la casa de COLLTORT? El fet de cedir-li terres laborables i boscoses, junt amb la joveria o heretat, amb l'obligació de menar-la i amb la corresponent participació dels fruits amb el senyor, tal com ho comporta el concepte de joveria, bé sembla demostrar-ho. Ultra això, també el darrer document del 1329 que acabem de mostrar en el qual hem vist que els CAMPCOLLTORT només eren propietaris de mig mas, de CAMPCOLLTORT, conegut sempre per COLLTORT, també sembla avalar la nostra opinió referent a la possible instal·lació dels castlans del castell de COLLTORT al susdit mas de llur cognom ja a les referides dates.

En encapçalar aquest apartat dedicat al mas COLLTORT o CAMPCOLLTORT, hem afirmat que fins a la data del 1302, ens inclinàvem a creure que els castlans residien al castell de COLLTORT; però això no implica que després, a la llarga, en marxessin com de fet així ho creiem.

ALTRES NOTÍCIES DELS HEREUS DE CAMPCOLLTORT

En FRANCESC de CAMPCOLLTORT, l'11 d'agost de 1369, vengué en pura i perfecta venda a Arnau de Teyades, de Sant Iscle de Colltort, una peça de terra que tenia al mateix lloc de Sant Iscle, la qual afrontava a orient amb honors d'en Raigosa en el bosc de Teyades, a migdia, amb honors del comprador; a occident i a cerç, amb honors d'en Pujadas. El preu fou el de 40 sous de moneda barcelonesa de tern, salvat sempre el dret d'ERMESSEDA, filla i hereva de Pere de Palau, donzell, i muller del venerable Berenguer ça Roca, donzell, per la qual cosa, tot el que fou venut es tenia sota el domini directe⁽⁴¹⁾.

Aquest FRANCESC, possible fill d'aquell altre homònim seu, que l'any 1329 comprà el mig mas CAMPCOLLTORT, segons hem vist, tingué una filla que fou l'hereva, anomenada ELISEDA. Aquesta, en arribar a l'edat de casar-se, s'uní en matrimoni amb un tal Pere, el qual amb el cognom CAMPCOLLTORT l'anem trobant diverses vegades fins el 1419; però a partir d'aquesta data, en perdem completament el rastre. Així, tenim que el 17 d'agost de 1395, Pere de Campcolltort, comprà a Arnau de Teyades, també de la parròquia de Sant Iscle de Colltort, una peça de terra que el dit Teyades tenia a la referida parròquia, en el lloc conegut pel "*Morro curt*". La venda fou feta pel preu de 50 sous de moneda barcelonesa de tern. En aquell mateix dia de la venda, Arnau de Teyades signà la corresponent àpoca a favor de Pere Campcolltort, en la qual confessà que aquest li havia pagat els 50 sous import d'aquella peça de terra. Val a dir que el referit tros de terra estava sota el domini directe de PONÇ DESCATLLAR, senyor del castell de Colltort.

Als anys 1403 i 1406, descobrim en Pere de Campcolltort que actua com testimoni en un establiment i en una venda.

L'any següent de 1407, el dit Pere Campcolltort comprà un tros de terra a Berenguer de Teyades i al seu fill, Arnau. Aquell tros de terra estava situat a la mateixa parròquia de Sant Iscle, en el lloc dit de la "Morena". En Campcolltort d'aquell tros de terra en pagà 33 sous de moneda barcelonesa de tern, salvat el dret de l'esmentat PONÇ, senyor del castell de Colltort.

Encara més; el 10 de març de 1408, en Pere de CAMPCOLLTORT i Bernat Sala, compraren a Ramon Bucdemont un camp de terra de les pertinences de la masoveria de BAULOMARA, que el dit Bucdemont tenia a Sant Iscle al lloc anomenat "*Campferrer*". Afrontava a orient i a migdia, amb honors d'un dels compradors, o sia de Bernat Sala; a occident, amb honors del castell de Colltort; i a cerç, amb honor de Monfret. L'import d'aquell camp fou el de 66 sous de moneda barcelonesa de tern. D'aquest camp també n'era senyor directe el repetit PONÇ DESCATLLAR, senyor del castell de COLLTORT⁽⁴²⁾.

En FRANCESC de CAMPCOLLTORT, pare de l'ELISENDA, el trobem per darrera vegada l'any 1410. Anem a citar textualment el document on encara el descobrim. Diu així: "*FRANCESC de CAMPCOLLTORT i ELISENDA, filla seva i muller de Pere de CAMPCOLLTORT de la parròquia de Sant Iscle de Colltort, de grat i certa ciència, això és, Jo, dita ELISENDA, de consell i voluntat de dit meu home, present, confessem i reconeixem a vós Pere de Campderrich, fill de Francesc Campderrich, vivent, i Alamanda, la seva esposa, difunta, de dita parròquia, que ens heu pagat entre diverses vegades, dues lliures i mitja de moneda barcelonesa de tern d'aquell dot que dita Alamanda prometé donar a mi, dita ELISENDA, i constituí a dit Pere marit meu i germà seu en temps de nocces, tal com consta en instruments nupcials fets entre ell i jo. Fet a Sant Iscle de Colltort el 7 de març de 1410*". Signaren en FRANCESC CAMPCOLLTORT, ELISENDA i Pere el seu marit, en presència dels testimonis Pere de Rovira i Bernat, el seu fill, de dita parròquia⁽⁴³⁾.

El 12 de juliol de 1414, en Pere de CAMPCOLLTORT, pubill del referit mas, comprà a Ramon de Bucdemont de la parròquia de Sant Iscle de Colltort, certa possessió de bosc que el susdit Bucdemont tenia a l'esmentada parròquia a l'indret anomenat "*sa Morena*"; aquest bosc afrontava a orient amb honors del comprador i amb honors dels Teyades; a migdia, amb honor d'en Sala, o sia un camp conegut "*per sas Falgueras*"; a occident, amb honor d'en Sala; i a cerç, amb honors d'en Teyades. Ultra això, també comprà al dit Ramon de Bucdemont una altra possessió de terra que aquest tenia, també a Sant Iscle, a un lloc anomenat "*ses Balmes*", que afrontava a orient, amb honors de Bassols; a migdia, amb honor d'en Teyades; a occident, igualment; i a cerç, amb honor d'en Sala que fou d'en Teyades. Tot el lot de terres que acabem d'esmentar, fou venut al susdit Pere CAMPCOLLTORT per en Ramon de Bucdemont, pel preu de 80 sous de moneda barcelonesa de tern. Val a dir que els senyors alodials de les al·ludides terres venudes eren els descendents

d'ERMESSEDA o sia el seu hereu ANTONI ÇA ROCA, donzell, a qui el comprador havia de fer i prestar tasca de tots els esplets resultants d'aquelles terres, i II sous de dita moneda en concepte de cens, cada any per la festa de Nadal⁽⁴⁴⁾.

En Pere CAMPCOLLTORT, pubill d'aquest mas, l'any 1415 el trobem en un instrument de venda en el qual actua com a testimoni.

VENDA DEL MAS CAMPCOLLTORT

Pere de CAMPCOLLTORT i ELISEDA hereva d'aquest mas i filla de FRANCESC CAMPCOLLTORT, foren els pares de PASQUAL, l'hereu, Caterina, Joana, Margarida i Bernat. La Caterina, s'uní en matrimoni amb Guillem de Sayols de Sant Iscle de Colltort; i Margarida s'esposà amb Antoni d'Om, de Sant Martí Sacalm. Ignorem la data en la qual ambdues filles s'emmaridaren; però hem comprovat que l'any 1418 ja estaven casades. Quant a en PASQUAL, ja en parlarem quan s'hagin convertit en estatgers o propietaris del mas PORT.

Pere de Campcolltort, ELISEDA la seva esposa, i PASQUAL llur fill, de Sant Iscle de Colltort, per utilitat propia, no per coacció o engany, ans per espontània voluntat, per ells i llurs hereus i successors, presents i esdevenidors, vengueren a títol de pura, perfecta i irrevocable venda, a BERNAT de SALA de Colltort, de dita parròquia, tot el llur mas de CAMPCOLLTORT que tenien i posseïen a dita parròquia, o sia, amb cases, edificis, era, horts, quintà i altres possessions seves, tant conredisses com ermes, prats, pasqües, pastures, emprius, boscos de glans, aigües, fonts, torrents, plantes, vinyes amb tota mena d'arbres i amb totes les entrades i eixides, propietats, integritats, drets i pertinences i amb tots els milloraments i augments allà fets i per a fer a l'esdevenidor. També anava inclosa, en aquella venda certa peça de terra que tenien a dita parròquia de les pertinences del mas de BAULOMARA; aquesta peça afrontava a orient, amb honor del mas CAMPCOLLTORT i amb honor del comprador; a migdia, amb honor del mas Serradevall; a occident, amb honor del mas CAMPCOLLTORT; i a cerç, igualment. Per la susdita peça de terra, el comprador, o sia en SALA, havia de fer a Pere de CAMPCOLLTORT i els seus, VIII diners de moneda barcelonesa de tern cada any per la festa de Nadal en ajuda d'aquells censos que els CAMPCOLLTORT havien de fer per raó de les possessions del dit mas de BAULOMARA. També anaven compreses a dita venda, totes i cadascuna de les terres que els venedors haguessin comprat a qualssevol persones, llevat del mas COSTA amb les seves terres i possessions com també totes les terres i pertinences del susdit mas de BAULOMARA, tret de l'esmentada peça inclosa en aquella venda. Tot fou venut pel preu de 90 lliures de moneda barcelonesa de tern, salvat sempre el dret i directe domini de PONÇ DESCATLLAR, donzell, pel qual el referit mas CAMPCOLLTORT es

tenia en terços laudíssims, foriscapis i altres drets pertanyents al directe domini, a qui, posseint dit mas havien de fer-hi homes i dones que tinguessin el susdit mas afocat i en els quals (homes i dones) l'esmentat PONÇ i els seus, tinguessin entrades i eixides, eixorquies i tot altre dret i servitud que els senyors directes tenien i devien tenir, com a homes propis i solius seus amansats, tant de dret com de consuetud. També el nou propietari havia de fer i prestar al dit senyor i als seus, per raó de l'esmentat mas, terres i possessions, els agraris i altres drets de consuetud.

Salvat, també, el dret d'altres senyors pels quals tenien algunes terres i possessions.

Finalment, Caterina de Sayols, muller de Guillem de Sayols, Joana-Margarida, esposa d'Antoni d'Om de Sant Martí Sacalm i Bernat, fills dels venedors, confirmaren i ratificaren al comprador i als seus, perpètuament aquella venda i, al mateix temps, definiren totes les veus, accions i raons que els poguessin pertànyer i prometeren que no farien res per a contravenir semblant venda. I Guillem Sayols i Antoni Om, marits de les susdites Caterina i Joana-Margarida ho firmaren i lloaren. El dit Guillem Sayols ho signà a Sant Iscle el 22 de març del 1418, en presència dels testimonis de Pere de Iglesia, rector de Cogolls, Berenguer de Teyades i Arnau el seu fill.

Joana ho lloà i jurà, també a la dita parròquia, el 23 de setembre de l'esmentat any, en presència dels testimonis Pere Campolier, rector de Sant Iscle i Guillem de Prat també de la referida parròquia.

En Bernat, fill dels venedors, lloà i jurà aquella venda, a Sant Feliu de Pallerols, el 22 d'abril de 1419, presents els testimonis Arnau de Terruç, rector de Sant Miquel de Pineda i Joan Alou, estudiant de la referida vila. Margarida, firmà i lloà tot això amb consentiment d'Antoni Om, marit seu, a Sant Pere Sa Costa, el 25 d'abril del mateix any 1419, essent testimonis el susdit Joan Alou i Pere Arnau de Masnou, de Sant Pere Sa Costa.

Darrerament, signaren PONÇ de DESCATLLAR, donzell, senyor del castell de Colltort, i BERNAT GUIXAR, canonge de l'església de Sant Feliu de Girona, procurador del Venerable ANDREU dez VILA, obtentor de la Pavordia de Mieres, instituïda a l'església de Sant Feliu de Girona, per raó de certa possessió dita de Careda, compresa en aquella venda⁽⁴⁵⁾.

Fins ací, el document referent a la venda del mas CAMPCOLLTORT; però cal remarcar que l'instrument notarial que acabem d'exposar no és l'instrument confeccionat en el mateix dia de la venda, car aquesta, segons es desprèn d'altres documents, el 1414 ja havia tingut lloc, com veurem tot seguit. Per tant, l'instrument que hem citat íntegrament desxifrat i traduït modestament per l'autor de les presents ratlles, no és més que un document de definició de tots els fills dels venedors, els quals tenien certs drets en aquell mas CAMPCOLLTORT on havien obert els ulls a la llum d'aquest món. I la prova més fefaent del que estem dient, és que en el

document no apareix enlloc la signatura dels venedors. Així, doncs, es fa una relació de la venda efectuada molt abans (4 ó 5 anys) i després signen tots els fills junt amb els marits de les filles, tots els quals donen el vist-i-plau de semblant venda.

Segons hom dedueix del document, dels cinc fills, dos nois i tres noies, només dues eren ja unides en matrimoni; en canvi els altres, segons sembla encara eren fadrins, inclòs l'hereu.

En Pere de CAMPCOLLTORT, el trobem per darrera vegada el 9 d'octubre de 1419, reunit a Sant Feliu de Pallerols amb tota la Universitat dels homes de la vall d'Hostoles on havien estat convocats⁽⁴⁶⁾.

LA VENDA DEL MAS CAMPCOLLTORT MARCA UNA NOVA FITA

No cal dir que aquella venda marcà una nova fita a les vicissituds del mas CAMPCOLLTORT, ja que comportà la partença d'una nissaga de propietaris més que secular i l'establiment d'una nova progènie. Quan hem parlat dels TEYADES, ja hem dit que Antoni, fill de Berenguer de Teyades i Alamanda, s'amullerà amb la pubilla del mas CAMPCOLLTORT. En efecte, una volta venut el mas CAMPCOLLTORT a BERNAT SALA, aquest el 5 d'agost de 1414 en féu donació a Antoni de Teyades junt amb la seva filla ELISENDA, com a esposa del referit Antoni "*propter nuptias*".

Per tant, es tractà dels consorts TEYADES-SALA segons la forma i estil de cognomenar avui dia; però de fet adoptaren per cognom el de CAMPCOLLTORT. Així doncs, d'ara endavant quan ens topem amb l'Antoni serà sempre cognomenat CAMPCOLLTORT, mentre el seu propi de Teyades passarà a l'oblit.

A ELISENDA i Antoni CAMPCOLLTORT, només els coneixem dos fills: ANTONI, l'hereu, i Caterina. Aquesta, en arribar a l'edat oportuna, contragué matrimoni amb Joan de Pont, de la parròquia de Sant Andreu de la Barroca. El fill i hereu, Joan de Pont i Caterina es digué Baltasar resident a la susdita parròquia de la Barroca^(46 bis).

ANTONI CAMPCOLLTORT (A) TEYADES, EFECTUA ALGUNES COMPRES

Una nova nissaga s'havia possessionat del mas CAMPCOLLTORT; i també com els antecessors procuraren millorar el mas amb noves adquisicions de terres. Així tenim que el 17 de juny de 1438, el referit ANTONI CAMPCOLLTORT,

comprà una possessió de terra i bosc anomenada "La Rovira de Puig de Closells" a Joan de Buch pel preu de 38 sous i 8 diners. Semblant tros de terra i bosc estava situat a la parròquia de Sant Iscle i estava sota el domini directe del monjo cambrer del monestir de Ripoll.

L'any següent, concretament el 6 de maig de 1439, l'esmentat ANTONI CAMPCOLLTORT, comprà al seu germà Arnau de Teyades i a Alamanda llur mare, la meitat d'una peça de terra que els Teyades tenien, de les pertinences del mas Teyades, però que antigament foren del mas Verdaguer, pel preu de 154 sous de la moneda llavors corrent. I no ens estenem més perquè referent a tal venda, ja n'hem parlat quan hem tractat del mas Teyades⁽⁴⁷⁾.

Els anys passaven i els fills d'ANTONI i ELISENDA anaven creixent en edat. Per això ANTONI júnior, fill i hereu dels al·ludits consorts, arribada ja l'edat adulta, possiblement als 30 anys, anà per contraure matrimoni a fi i efecte d'assegurar la successió al dit mas. Així trobem que ANTONI CAMPCOLLTORT, júnior, s'uní en matrimoni, no sabem quan, amb Miquela Planesdemont, filla de Pere i Andreua, muller seva, de la parròquia de Sant Vicenç de Susqueda. Quan concertaren els capítols matrimonials ja eren esposats; i en aquella avinentesa del 30 d'abril de 1443, data de la celebració dels susdits capítols, en Pere Planesdemont dotà la seva filla amb 20 lliures de moneda barcelonesa de tern, amb la condició, emperò que si la Miquela morís sense fills o bé amb ells no arribats als 14 anys, semblant quantitat havia de revertir al donant o bé al seu hereu del mas PLANES de Susqueda, tret de 50 sous dels quals la dita Miquela pogués testar. L'ANTONI, correspongué a la seva muller amb igual quantitat; i en cas de restitució del dot, a fi i efecte de garantir-la es comprometé tot el seu mas CAMPCOLLTORT que tenia pel Venerable senyor del castell de Colltort⁽⁴⁸⁾.

ELS FILLS D'ANTONI CAMPCOLLTORT I MIQUELA LA SEVA MULLER

Com hem dit anteriorment, desconeixem la data de la celebració de llur matrimoni, car en la data del 30 d'abril de 1443 en la qual foren pactats dits capítols ja eren casats, sense que hàgim pogut escatir, més o menys, els anys que feia.

Tenim constància que els susdits consorts foren els progenitors de tres rebrols: ESTEVE, l'hereu, Pere i Joana.

Miquela, pel març de 1452, caigué greument malalta i, amb tots els coneixements, atorgà testament. Elegí com a marmessors al rector de Sant Iscle, Joan Prat, de dita parròquia i Bernat de Ulmar, de Sant Martí de Cantallops, diòcesi de Vic. Elegí per sepultura seva el cementiri de l'església de Sant Iscle. Disposà que el dia de la seva sepultura, cada novenal i cap d'any intervinguessin tres sacerdots que diguessin misses per la seva ànima.

Entre els pietosos llegats, deixà un sou a cada altar de l'església de Sant Iscle; cinc sous per les torxes de dita església; per a les lluminàries de la Verge Maria, sis diners, dues quarteres de forment per almoines de pa per a donar a les portes de l'església durant dos anys després de la seva fi al dia dels morts, després de Tots Sants. A l'ANTONI, menor de dies, el seu marit, li deixà 20 sous. A cadascun dels fills i filles per tot dret, 12 diners. Finalment, instituí hereu universal al seu fill ESTEVE; i en defecte d'aquest i els fils seus o amb aquests no arribats a l'edat de testar, en aquest cas elegí Pere amb les mateixes condicions que l'anterior; i a manca d'en Pere, llavors instituí Joana, filla seva i del dit Antoni, marit seu. I en defecte de tots ells, llavors feia hereu al més pròxim en grau de parentel·la. El testament fou signat per la testadora i rebut en poder de Joan Boada, rector de Sant Iscle de Colltort, a la casa de CAMPCOLLTORT el 5 de març de 1452, en presència dels testimonis Guillem Finestres, Gerald Masó i Pere-Gerald Aulet tots de la Cot. I no se'n trobaren més per ser un lloc desert. Aquest és a grans trets el testament atorgat per la referida Miquela. Ignorem si superà la malaltia o bé hi deixà la pell. De fet, a partir de la data en la qual expressà la seva darrera voluntat, ja la perdem de vista en els documents⁽⁴⁹⁾.

L'any 1465, ens topem amb l'ESTEVE, hereu dels susdits ANTONI, júnior, i de Miquela, el qual apareix com a testimoni en un document de venda.

El 18 de maig de 1468, ANTONI de CAMPCOLLTORT, júnior, senyor útil i propietari del mas Pujadas de Sant Iscle de Colltort, vengué a un tal Joan Viladecans tot el referit mas de PUJADAS pel preu de 19 lliures de moneda corrent. La venda fou signada a la data adés citada en presència dels testimonis Guillem d'Estoles, prevere, rector de la Cot, i Esteve Fuster, escrivà d'Olot⁽⁵⁰⁾.

Al decenni dels seixanta, de la quinzena centúria, encara ens topem amb l'ANTONI CAMPCOLLTORT (a) TEYADES ple de vida, però estava al capdavant dels afers de la casa, el seu hereu ANTONI, júnior. L'ANTONI, sènior, fou un home d'una longevitat sorprenent, extraordinària. Tenim constància documentada que l'any 1485 encara vivia, segons un instrument de definició que tot seguit anem a exposar. I àdhuc, segons sembla, els dos únics fills seus que tenim enregistrats, el premoriren. Ja hem dit més amunt que tingué una filla, anomenada Caterina, i un noi, ANTONI, que fou l'hereu. El document de definició a què hem fet referència suara, està relacionat amb la susdita Caterina. En efecte, el 6 de gener de 1485, *"Baltasar de Pont de la parròquia de Sant Andreu de Sobreroca, fill i hereu de la senyora Caterina, filla d'ANTONI CAMPCOLLTORT, major de dies, vivent, i d'Elisenda muller seva, difunta, de la parròquia de Sant Iscle de Colltort, que fou esposa de Joan de Pont, pare meu vivent; de grat i certa ciència per mi i els meus dono, absolc i defineixo i del tot absolc a vós ESTEVE de CAMPCOLLTORT, de dita parròquia de Sant Iscle, i als vostres, perpètuament, tota l'herència i llegítima paterna i materna de dita Caterina, mare meva, i tot i quant el que de dret, veus,*

vegades, raons i accions tinc i dec tenir i a mi em pertany en i sobre el vostre mas de CAMPCOLLTORT de dita parròquia de Sant Iscle i en tots i cadascun d'altres béns vostres tant per raó de l'herència i llegítima paterna i materna de dita Caterina, difunta mare meva, de tal manera que successivament no demanaré ni exigiré res ni suscitaré cap qüestió, demanda ni plet o controvèrsia de dret o de fet, directament o indirectament o de qualsevol altra manera. Per aquesta definició i absolució, confesso que he rebut de vós XI lliures de moneda corrent, que per dot i en dot de Caterina que li fou promés en i sobre el mas CAMPCOLLTORT. Fou fet a la paròquia de Santa Maria de les Encies el 6 de gener de 1485, en poder de Miquel Ombert, notari públic d'Hostoles. Sig+num de Baltasar de Pont”⁽⁵¹⁾. Ja hem vist, doncs, com l'ANTONI de CAMPCOLLTORT (a) Teyades en aquella saó encara vivia; en canvi, pel que fa referència a l'ANTONI, júnior, fill seu, ja era difunt. El fet que aquella definició i absolució anés adreçada a l'ESTEVE, fill i hereu de l'ANTONI, júnior, i nét de l'altre, ANTONI sènior, bé sembla demostrar-ho. D'altra banda ANTONI, el jove, a partir del 1468 ja no el trobem més.

Val a dir que ANTONI CAMPCOLLTORT, sènior, contragué matrimoni dues vegades: la primera, amb Elisenda, mare dels dos fills del dit ANTONI sènior, el qual ja hem citat; la segona amb una tal Francesca de la qual ignorem la procedència. Francesca, atorgà testament el 6 de gener de 1486, en poder de Mn. Joan Boada, rector de Sant Iscle. Ultra pietosos llegats de consuetud que els testadors solien fer a la parròquia de llur domicili, Francesca instituí hereu universal a l'ESTEVE, nét seu antenat, i disposà que fos sebollida al cementiri de l'església de Sant Iscle⁽⁵²⁾.

ESTEVE DE CAMPCOLLTORT, HEREU I PROPIETARI DEL MAS DEL SEU COGNOM

Aquest, fill i hereu d'ANTONI CAMPCOLLTORT, júnior, i Miquela, s'uní en matrimoni amb una tal Antònia, que no hem pogut identificar.

L'ESTEVE el descobrim en diversos documents pertanyents a la primeria del segle XVIè.: el 1503 el trobem com a marmessor del testament de Miquel Campderrich; i el 1505, també marmessor del testament de Bartomeu Sala, tots de Sant Iscle, és clar.

D'ESTEVE i Antònia, només els coneixem una filla, anomenada Caterina. Aquesta, arribada a l'edat adient per a prendre estat, s'esposà amb Antoni Moner de Sant Privat. Aquests consorts -a Sant Privat-, procrearen els següents fills: Antònia, Bernat, Pere, Rafaela i Miquela.

L'ANTÒNIA, filla d'Antoni Moner i Caterina CAMPCOLLTORT, s'uní en

matrimoni amb Bartomeu Farrés de les Planes; i aquests consorts a la llarga esdevingueren propietaris del mas CAMPCOLLTORT, per tal com en el testament atorgat per l'esmentat ESTEVE el 6 d'abril de 1516, instituï l'ANTÒNIA, néta seva, hereva universal. Tenim referències documentades que l'any 1544, dits cònjuges ANTÒNIA i Bartomeu Farrés, encara pletòrics de vida eren propietaris del mas CAMPCOLLTORT.

I ací posem punt i final a la descripció d'aquest mas. Aquesta casa, actualment encara existeix.

EL MAS CAMPDERRICH

La primera notícia documentada que posseïm del mas CAMPDERRICH, és de l'any 1305, en el qual descobrim PERE CAMPDERRICH com a senyor útil i propietari del susdit mas, amb totes les seves terres, honors i possessions. El senyor directe del mas CAMPDERRICH en aquella escaiença era en PERE de PALAU, donzell, senyor de la casa de la Milícia de les Planes i de la casa Salvís i mas Serrat de Sant Iscle de Colltort. Algunes terres annexes a l'esmentat mas estaven sota la directa senyoria dels PORT, del mateix Sant Iscle, els quals les tenien en féu pels vescomtes de Rocabertí, senyors de Cabrenys i Hostoles.

PERE CAMPDERRICH, PRIMER PROPIETARI DEL MAS

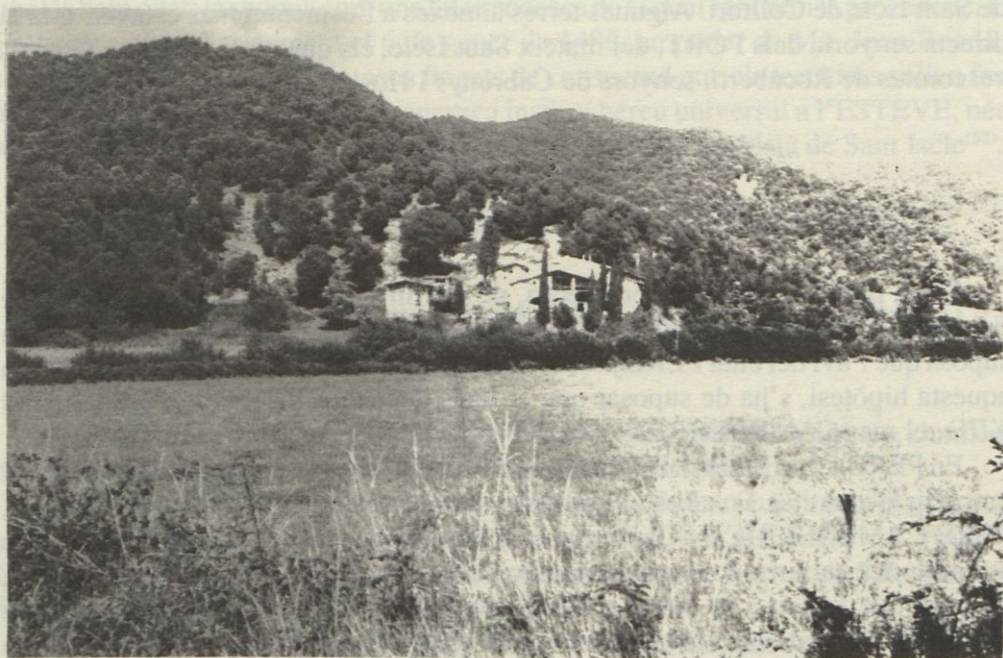
Quan parlem del primer propietari, no cal dir que ens referim al primer que figura en els documents, car un patrimoni no s'acumula pas en quatre dies; i hom suposa que l'avi del citat PERE ja estava instal·lat en el mas CAMPDERRICH. En aquesta hipòtesi, s'ha de suposar que a finals del segle XIIIè. o a la primeria del XIIIè. el mas CAMPDERRICH ja existia.

En PERE CAMPDERRICH, estigué amullerat amb una tal Guillema, de la qual ignorem la identitat. En efecte, el set de les calendes d'abril (26 de març) del 1327, PERE CAMPDERRICH i Guillema, la seva esposa, de la parròquia de Sant Iscle de Colltort, establiren novament a Ramon Serrat i a Sibil·la, la seva esposa, una peça de terra que tenien a la mencionada parròquia, en el lloc dit "*Sa Coma*", que afrontava a orient, amb honor d'en Costa a migdia, igualment; a occident, amb honor del susdit CAMPDERRICH; i a cerç, amb honor de l'esmentat Costa. Feren aquest establiment a Ramon Serrat, amb totes les entrades i eixides, propietaris i integritats, salvat el dret de la casa Salbis en tot el que pertanyia al directe domini. L'instrument notarial fou fet en poder de Bernat Alger, diaca de les Planes⁽⁵³⁾.

BERNAT CAMPDERRICH, SENYOR ÚTIL I PROPIETARI DEL MENCIONAT MAS

Aquest fou fill i hereu dels anteriors consorts, o sia de Pere i Guillem. BERNAT, en arribar a l'edat núbil s'uní en matrimoni amb Sibil·la Bosch, filla de Guillem Bosch i Brunissenda, de la parròquia de Sant Esteve d'Oculo. Els capítols matrimonials foren concertats en el cementiri de Sant Iscle de Colltort el 20 de juliol de 1353. En aquella avinentesa, Guillem, pare de Sibil·la, ja era difunt. Així, doncs, fou la Brunissenda qui hagué de donar la seva filla per esposa a BERNAT CAMPDERRICH, i amb ella 200 sous de moneda barcelonesa de tern, amb la condició que si no hi hagués fills o bé Sibil·la morís abans que el seu marit sense prole legítima, en BERNAT tindria 50 sous per fer-ne les seves voluntats. En canvi si Sibil·la morís sense fills o amb ells no arribats a l'edat de testar, el dot hauria de revertir a la Brunissenda, tret de 50 sous dels quals Sibil·la pogués testar. En BERNAT, seguint el consell i voluntat d'alguns amics seus, donà "*propter*

El mas Campderrich. Aquesta casa és el bressol d'una família, que a la llarga esdevingué més que benestant, cognomenada Campderrich i que des del penúltim decenni del segle passat resideix a Olot. La primera referència que tenim del mas i nissaga, data de l'any 1307. Foto de l'autor.

nuptias” a la referida Sibil·la, muller seva, 200 sous més de dita moneda; i en el cas que morís abans que ella sense fills, aquesta, o sia Sibil·la, podria lucrar 50 sous dels seus béns. Els capítols foren signats la data adés indicada, per la Brunissenda i en BERNAT. D'altra banda, aquest, en BERNAT, comprometé tot el seu mas CAMPDERRICH, que tenia pel venerable PERE de PALAU, senyor seu, i tot allò que tenia per Ramon de Port.

En aquella mateixa data, el 20 de juliol del 1353, l'al·ludit PERE de PALAU, donzell, senyor de la Milícia de les Planes, establí a BERNAT de CAMPDERRICH de Sant Iscle de Colltor, certa peça de terra seva que era de les pertinences de la casa Maliat de Salbis; la peça la tenia en lliure i franc alou. Es tractava d'un nou establiment d'una peça de terra que afrontava a orient, amb honor d'en Costa; a migdia, amb honor del dit senyor que allà li quedava; a occident, amb honor d'en Serrat; i a cerç, amb honor del mateix CAMPDERRICH. Per aquest establiment hagué de pagar 90 sous d'entrada; i a més havia de prestar cada any X sous de moneda barcelonesa de tern, i fer una tasca dels esplets resultants de l'esmentada peça de terra, salvat sempre el dret del referit PERE de PALAU i els seus en tot allò referent al directe domini. En aquella data del 1353, sembla que els consorts PERE i Guillema, pares d'en BERNAT, ja havien passat a l'eternitat⁽⁵⁴⁾.

Més tard, la casa SALBIS establí certa possessió al susdit BERNAT CAMPDERRICH, mitjançant instrument, el qual, traduït modestament per l'autor de les presents ratlles, és com segueix: *“BERENGUER SA ROCA, donzell, procurador general de la senyora ERMESSEDA, muller seva i filla del venerable PERE de PALAU, difunt, senyor de la casa SALBIS de Sant Iscle de Colltort, donzell, segons consta de la meva procura en instrument públic datat el 15 de desembre del 1368, de grat i certa ciència, en nom de la dita esposa meva, establím en emfiteusi per a millorar i no per a deteriorar, avós, BERNAT de CAMPDERRICH, de dita parròquia, i als vostres i a qui voldreu, perpètuament, certa part de terra que fou condamina, anomenada la “Conemina de Salbis”, la qual condamina la meva muller la té en féu pel noble Senyor GUILLEM GÁLGERAN de ROCABERTÍ, senyor de Cabrenys. El tros de terra que us estableixo afronta a orient, amb certa feixa de terra d'en Ventós; a migdia, amb el torrent anomenat “lo Poet”; a occident, amb la conemina Llarga; i a cerç amb le Sayols. - Us ho establím amb totes les entrades i eixides i amb tots els milloraments i augments allà fets i per a fer, salvat el domini directe de la meva muller amb tot el que fa referència a terços laudíssims i foriscapis i altres drets pertanyents al domini directe; i donareu tasca de pa i de vi i tasca de tots els esplets a la meva muller; i cada any per Sant Pere i Sant Feliu, cinc vuitants d'ordi sec i net a mesura de la Vall d'Hostoles. Confesso que he rebut 100 sous de moneda barcelonesa de tern en concepte d'entrada. I jo, BERNAT de CAMPDERRICH, lloo i aprovo tot això predit i prometo pagar cada any les esmentades prestacions a la vostra esposa. Fet l'11 d'agost del 1369.*

Sen+yal de Berenguer sa Roca, donzell. Sen+yal de GERALD de ROCABERTÍ, senyor de Cabrenys, qui això firmem i lloem, salvat el nostre dret en tot⁽⁵⁵⁾.

EN FRANCESC CAMPDERRICH I BOSCH

Fill i hereu de BERNAT i Sibil·la, contragué matrimoni dues vegades: la primera amb Francesca Codina, del mas Codina de Cogolls; i segons consta, el 1370, ja estaven units en matrimoni, però no hi hagué prole. FRANCESC enviudà i el 1376 ja el descobrim amullerat amb una tal Alamanda, de la qual desconexim l'origen.

D'aquests consorts només tenim referències d'un rebroll: en PERE, el qual fou l'hereu. Aquest, en arribar l'edat núbil, s'amullerà amb Sibil·la de Teyades, filla de Berenguer de Teyades i Alamanda de Sant Iscle de Colltort, senyors útils i propietaris del mas Teyades de la referida parròquia. El 4 de març del 1405, en PERE, fill de Francesc Campderrich i Alamanda, ja difunta en aquella avinentesa, d'una part; i Berenguer de Teyades i Alamanda amb llur filla, Sibil·la, de l'altra, signaren els capítols matrimonials en virtut dels quals els dits Berenguer i Alamanda donaren al susdit PERE de CAMPDERRICH per dot i en nom de dot de llur filla, Sibil·la, en donació pura i irrevocable en temps de noces i per herència paterna i materna i per tot altre dret pertanyent a llur mas Teyades, XXV lliures de moneda barcelonesa de tern; però en el cas que Sibil·la morís sense fills o amb prole legítima no arribada a l'edat de testar, que revertissin als donants o bé a l'hereu del mas Teyades, llevat de 100 sous de dita moneda dels quals Sibil·la pogués testar i fer-ne les seves voluntats. D'igual manera, en PERE CAMPDERRICH, de consell i voluntat del seu pare, donà i constituí en dot per causa de noces a l'esmentada Sibil·la igual quantitat. En cas de restitució del referit dot, en PERE pignorava a dita Sibil·la i als seus pares tots i cadascun dels seus béns presents i esdevenidors, i especialment per XII lliures tot del seu mas CAMPDERRICH que tenia pels PALAU de les Planes; i per 100 sous del referit dot hipotecava tot el que tenia per Huguet de Port, donzell; i per X sous tot allò referent a la Pabordia de Mieres de l'església de Sant Feliu de Girona. En canvi, només empenyorava per V sous (tot el que tenia) pel senyor del castell de Colltort⁽⁵⁶⁾.

GESTIÓ DE L'HEREU PERE CAMPDERRICH

En PERE durant el temps del seu heretatge, efectuà algunes compres a fi i efecte de millorar el predi. Així, el 20 de maig del 1433 comprà dos trossos de bosc, anomenats "*Bosc de la Figuera*" i "*Bosc de Coll*", respectivament, pel preu de 100

sous de moneda barcelonesa de tern, a Pere del Port i a la seva muller, Elisenda. L'instrument de venda fou fet en poder de Joan Brugada, notari d'Hostoles, a la parròquia de Sant Iscle, la data adés mencionada⁽⁵⁷⁾.

Més tard, el 17 de gener del 1439, PERE sa ROCA, donzell, domiciliat a la parròquia de Romanyà, diòcesi de Girona, establí en emfiteusi a PERE de CAMPDERRICH, de Sant Iscle de Colltort i als seus i als qui volgués, íntegrament, tota aquella masada seva coneguda per BUCDEMONT, que tenia a la parròquia de Sant Iscle, junt amb el casal on solia haver la casa de l'esmentada masada, l'era, el quintà i certes possessions tant conredisses com ermes, amb prats, pasqües, pastures, emprius, boscos, aigües, fonts, torrents, amb arbres de divers gènere, presents i futurs, amb tots els milloraments i augments allà fets i per a fer, i amb totes les entrades i eixides, propietats, integritats, drets i pertinences, així com millor es podia dir i entendre. En el present establiment, el Sr. directe exceptuà un hort de terra que era prop de l'església de Sant Iscle, car no volia que hi restés inclòs. En aquest establiment PERE sa ROCA cedí a PERE CAMPDERRICH el domini útil de tot allò establert, salvat sempre el directe domini del referit senyor i dels seus en tots els terços laudíssims, foriscapis i altres drets pertanyents a la directa senyoria, i salvat també el dret del Senyor d'Hostoles, pel qual l'expressat ROCA tenia en feu tot el que havia establert al susdit PERE CAMPDERRICH. Aquest, per entrada d'aquest establiment, hagué de pagar al venerable PERE sa ROCA, 80 sous de moneda barcelonesa de tern. Ultra això, havia de fer i prestar VIII sous de dita moneda per la festa de Nadal, II sous de dita moneda per les servituds personals d'homes i dones, i tasca de tots els esplets, tant de pa com de vi, provinents de la citada masada, amb l'obligació de conrear bé la terra com a bon pagès. En canvi, l'esmentat senyor directe disposà que de certa peça de terra costosa, en PERE de CAMPDERRICH acceptà el referit establiment fet per l'honorable PERE sa ROCA, a qui prometé que pagaria totes les prestacions, com és ara els VIII sous de cens, tasca de pa i vi i altres drets provinents del directe domini.

Any abans, el citat PERE CAMPDERRICH, havia comprat als seus sogres i cunyat, Berenguer de Teyades, Alamanda i Arnau, llur fill, un tros de terra de costa que tenien a Sant Iscle, de les pertinences del mas Verdaguer. Així ho hem constatat en una època datada a Sant Iscle el 21 de juny de 1429, en la qual Berenguer de Teyades, Alamanda i Arnau, llur fill, confessaren que havien rebut de PERE CAMPDERRICH, XXX sous de moneda barcelonesa de tern, import del referit tros de terra⁽⁵⁸⁾.

Volem remarcar que els Teyades havien passat a viure a les Preses, i que l'esmentada data, el 1429, ja hi habitaven, segons consta en la mateix època. Vivien al mas Ferrer del Corb, on s'havien traslladat des de Sant Iscle, tal com ja hem dit més amunt en parlar dels Teyades.

L'u de juny del 1446, PERE de CAMPDERRICH comprà a Joan de Buch i a

Margarida, la seva muller, de Sant Iscle de Colltort, però en aquella avinentesa habitants de la vila del Mallol, en el Vescomtat de Bas, tot el mas Bucdevall junt amb les cases a ell annexes, era, horts, quintars i altres terres tant conredisses com ermes, pel preu de XXII lliures de moneda barcelonesa de tern, salvat el dret de cambrer del monestir de Ripoll, pel qual es tenia el susdit mas amb tots els terços laudíssims, foriscapis i altres drets pertanyents al directe domini, i salvat també el dret d'altres senyors o persones per les quals tinguessin possessions del referit mas⁽⁵⁹⁾.

L'HEREU DELS CONSORTS PERE CAMPDERRICH I SIBIL·LA TEYADES

L'hereter dels referits cònjuges fou en BARTOMEU CAMPDERRICH i Teyades. Aquest fou heretat pels seus pares "*Propter nuptias*" el 8 de novembre de 1442, mitjançant la donació de tot el mas CAMPDERRICH, de la parròquia de Sant Iscle de Colltort, amb totes les seves terres, honors i possessions, però per a després de l'òbit dels progenitors, i no abans.

En BARTOMEU s'uní en matrimoni amb una tal Margarida, de la qual desconeixem la procedència. Segons els capítols, en el cas que en BARTOMEU i la Margarida no volguessin o no poguessin viure en companyia de llurs pares, només tindrien l'usdefruit de la meitat del mas durant la vida dels donants; però després de llur òbit, o sia de la mort dels pares, hauria de revertir tot a en BARTOMEU i als seus, llevat de XXX lliures, o sia XV cada un, de les quals poguessin testar. Amb el benentés també, que si la susdita Margarida morís sense fills o bé amb ells, no arribats a l'edat de testar, revertís als donants si visquessin; i si no, a l'hereu o a aquell o a aquells que haguessin assenyalat de paraula o per escrit⁽⁶⁰⁾.

Val a dir que en PERE Campderrich i la Sibil·la, ultra en BARTOMEU, llur fill i hereu, també foren pares de dues filles, anomenades Isabel i Bartomeua. Isabel s'esposà amb Antoni Camprodon, de Sant Iscle de Colltort, i Bartomeua amb Joan Planella, de Santa Pau.

En PERE Campderrich atorgà testament en edat força avançada: fou el 4 de març de 1448. En efecte, detingut de greu malaltia, l'atorgà la data suara esmentada en poder de Joan Boada, prevere, rector de Sant Iscle de Colltort. Nomenà marmessors el susdit rector, el seu fill BARTOMEU i el seu gendre Antoni Camprodon. Ultra els pietosos llegats de consuetud; i, finalment, instituí hereu univesal el seu fill BARTOMEU, i en defecte d'aquest i la seva prole, o bé amb ells no arribada a l'edat de testar, assignà hereves a Isabel i Bartomeua, una després de l'altra⁽⁶¹⁾.

En BARTOMEU CAMPDERRICH i Teyades i la seva muller, Margarida, procrearen els següents fills: ANTONI, que fou l'hereu, Pere, Isabel i Bartomeu.

L'ANTONI, tot i tenint el pare encara viu, el descobrim portant les regnes de la casa; i actua com hereu en alguna compra. En efecte, el 9 d'abril del 1465, ANTONI Campderrich comprà a Pasqual de Port i al seu fill, Antoni de la parròquia de Sant Iscle de Colltort, propietaris del mas Costa, tres peces de terra o costes que tenien a la mencionada parròquia de les pertinences del mas Costa, de vuit, quatre, i un jornals de bous, respectivament, pel preu de X florins de moneda corrent⁽⁶²⁾.

L'onze de març de 1480, el referit ANTONI Campderrich comprà amb instrument a gràcia de redimir totes aquelles palomeres que en Joan Camprodon, senyor útil i propietari del mas Triter, de Cogolls, però habitant en el mas Camprodon de Sant Iscle tenia per indivís amb l'hereu del mas Camprodon de dita parròquia en el lloc anomenat "*El cap del Bosc*" del mateix llogarret de Sant Iscle de Colltort, pel preu de XX sous de moneda corrent, la qual quantitat l'esmentat Joan Camprodon confessà que havia hagut i rebut.

El 15 de setembre del 1484, BARTOMEU CAMPDERRICH, de Sant Iscle, pels molts i preuats serveis a ell prestats, heretà al seu fill ANTONI CAMPDERRICH, per a després de l'òbit del pare, i no abans. Donà i concedí al dit fill seu, ja emancipat a causa de matrimoni i dels molts infants que tenia, fruit de la citada unió matrimonial, tot el seu mas CAMPDERRICH amb totes les terres, honors i possessions i amb tots els béns mobles i immobles a ell pertanyents. Féu aquesta donació amb certes retencions i pactes: es quedà X lliures de moneda corrent, sobre les quals pogué testar i fer les seves voluntats; i en el cas que ANTONI morís sense fills legítims i naturals o amb tals no arribats a l'edat de testar, tot allò que li donava havia de revertir a ell, o sia al susdit BARTOMEU, o bé al seu hereu universal, o bé a aquells a qui de paraula o per escrit, mitjançant testament, hagués designat; llevat, però, de XX lliures, de les quals el referit ANTONI pogué testar i fer les seves voluntats. Finalment, en BARTOMEU, jurà per Déu i els Sants Evangelis, corporament tocats, que tindria per ferma semblant donació i que compliria i observaria tot allò susdit sense contravenir-ho per cap causa o raó. No cal dir que ANTONI acceptà i lloà aquest heretament a despit de les retencions efectuades pel seu pare. Fou fet al mas CAMPDERRICH de la parròquia de Sant Iscle de Colltort el 15 de setembre del 1480, en presència dels testimonis Miquel Gelabert, Joan Casadevall, teixidor, i Miquel Rovira, tots de Sant Iscle. El document fou signat per en BARTOMEU, donant, i per l'ANTONI, acceptant⁽⁶³⁾.

L'ANTONI, en arribar a l'edat núbil, s'havia amullerat amb una tal Miquela, els quals procrearen en MIQUEL, l'hereu, en Pere i en Bartomeu. És possible que tingueren altres fills, però degueren morir, car els que citem apareixen en el testament del dit ANTONI, atorgat el 9 de maig de 1512.

En MIQUEL, l'hereu, s'uní en matrimoni amb Narcisa Planas, filla d'Antoni

Planas i Bartomeua, de la parròquia de Sant Vicenç de Susqueda. Aquests consorts, foren els pares de JOAN, que després fou l'hereu. Joana i Jaume. En MIQUEL, l'hereu del dit ANTONI, morí jove i deixà els fills encara infants. En efecte, en MIQUEL caigué greument malalt i en aquelles circumstàncies pensà arranjar les coses. Per això, el 8 de març de 1503, atorgà testament en poder de Mn. Joan Boada, rector de Sant Iscle de Colltort. En aquella seva darrera voluntat, instituí hereu universal al seu fill JOAN. En MIQUEL morí uns nou anys abans que l'ANTONI, el seu pare. I aquí fem cloenda del relat dels CAMPDERRICH, perquè ja hem entrat a l'edat moderna quam hem citat la data del 1503. Per acabar, cal dir que aquest mas encara existeix, essent propietat dels CAMPDERRICH, família traslladada a Olot on encara resideixen, des del decenni dels anys vuitanta del segle passat, o sia el XIXè.

EL PORT

Aquesta casa fou el bressol d'una nissaga força rellevant. Fou una progènie de cavallers els quals tingueren diversos senyorijs a la mateixa parròquia de Sant Iscle i a fora.

El primer representant d'aquesta família que descobrim és RAMON de PORT, amullerat amb una tal Elisenda els quals apareixen en un instrument notarial de l'any 1319. En efecte, el cinc dels idus de maig (11 de maig) de 1319, el susdit RAMON de PORT, cavaller, i la seva esposa Elisenda, donaren, lloaren i concediren a Bernat de Coma, de la parròquia de Sant Cristòfor de Cogolls, i a la seva esposa Guillema, perpètuament, tot aquell bosc conegut amb el nom de "*Roquetes*" amb el quintà que ja tenien pels susdits PORT, tot el qual afrontava a orient, amb la masoveria de Comadevall; a migdia, amb honors dels dits Coma; a occident i a cerç, amb honors del mas Codina; i dintre aquelles afrontacions restaven inclosos els dits bosc i quintà amb tot el que tenia de llarg i ample amb totes les entrades i eixides, amb totes les pertinences, integritats i propietats i arbres de diversa espècie, així com millor es podia dir i entendre. Així, els PORT els donaren i concediren tot allò, o sia el susdit bosc, perpètuament, per tal que es poguessin fer les seves voluntats. Donaren i concediren el referit bosc, pròxim al mas Coma, amb tota la terra on seia, de tal manera que per raó del dot de Guillema, esposa de Bernat de Coma, aquest no havia de prestar res als donants, o sia als PORT; però per raó d'altres obligacions havien de fer i prestar tasca de pa i de vi i IV diners de cens cada any per la festa de Nadal. Els senyors de PORT, prometeren als Coma que tindrien semblant bosc contra tota persona, i confessaren que havien hagut i rebut V sous i una lliura de cera. Fou fet a la data adés indicada per Pere de Font, clergue, de les Planes, notari

d'Hostoles, en presència dels testimonis Guillem de les Planes i Arnau Casadevall. Fou signat per RAMON de PORT, cavaller, i Elisenda la seva esposa⁽⁶⁴⁾.

Volem puntualitzar que els PORT, ja dintre aquell període de la baixa edat mitjana, marxaren de llur casa nadiua, com ja veurem, i passaren a viure en altres llocs, possiblement ja a les darreries del segle XVIè.

Més tard, tenim referències d'ALBRIGI de PORT, senyor directe d'un camp que els CAMPDERRICH adquiriren, el qual el susdit PORT el tenia en feu per ERMESSEDA de CARTELLÀ. Sembla que l'esmentat ALBRIGI fou el pare de RAMON de PORT, a qui trobem ja el 1315 com a testimoni en sengles documents corresponents als mesos de juliol octubre del mencionat any.

El 1329, en la visita pastoral efectuada a Sant Iscle pel bisbe Gastó de Montcada, per mitjà del cronista de la referida visita, hom constata que RAMON de PORT, cavaller, era el batlle de Sant Iscle de Colltort. I en documents del mas Pruença de Cogolls, en un instrument de venda datat el 9 de gener del 1346, apareix la signatura de RAMON de PORT⁽⁶⁵⁾.

En altre document del 9 de juliol de 1353, capítols matrimonials concertats entre Bernat Campderrich i Sibil·la Bosch, consta que el dit Campderrich tenia terres sota el domini directe de RAMON de Port, cavaller.

En el penúltim decenni del segle XIVè. descobrim un altre RAMON de PORT, el qual, sens dubte, no és el mateix que fins ara hem citat, ans es tracta d'un possible fill o nét de l'anterior. Hem constatat que l'hereu del susdit RAMON de PORT, fou l'HUGUET de PORT, fill seu. En efecte, així ho hem comprovat en un document d'establiment del següent tenor: *"RAMON de PORT i HUG de PORT, fill seu, donzells, de grat i certa ciència i a utilitat nostra, donem i concedim "adacapitum", o sia en emfiteusi, per a millorar i no per a deteriorar a vós, Ramon Bucdemont, de la parròquia de Sant Iscle de Colltort, als vostres i als qui voldreu, perpètuament, certa peça de terra nostra de les pertinences de la casa de PORT. Aquesta peça, la tenim i posseïm a la dita parròquia de Sant Iscle, anomenada la "Rovirola", que afronta a orient i a migdia amb honors de Bucdevall; a occident, amb possessions del rector de l'església de Sant Iscle, i a cerç, amb honor del dit rector. El qual establiment donem i concedim, amb les entrades i eixides, amb tots els arbres i milloraments i augments allà fets i per a fer a l'esdevenidor, així com millor es pot dir i entendre; donant-vos tots els drets, llocs, veus, raons i totes les accions nostres, reals i personals, útils, directes i mixtes, constituint-vos com a veritables senyors i procuradors com a cosa vostra, salvat sempre el dret i domini directe nostre i dels nostres, això és, en els terços laudíssims i foriscapis i altres drets pertanyents al domini directe; i salvat que a mi i als nostres haureu de prestar-nos una tasca dels esplets de dita peça, i també cada any per la festa de Nadal, perpètuament, pagareu VI sous de moneda barcelonesa de tern; i salvat, també, el dret del batlle, com és de consuetud. Confessem que en concepte d'entrada hem rebut X florins d'or*

d'Aragó. I jo, dit Ramon de Bucdemont, prometo als venerables RAMON de PORT i HUG el seu fill, que els pagaré una tasca, bé i fidelment, de tots els esplets i els dits VI sous i també pagaré al batlle com és costum”.

Fou fet el 22 de setembre del 1385. Sen+yals de RAMON i HUG de Port, els quals això firmem i lloem. Foren testimonis Berenguer de Ventós, de dita parròquia, Bernat Codina, de Sant Miquel de Pineda i Francesc Pujol, de Sant Feliu de Pallarols⁽⁶⁶⁾.

En el mateix pergami figura l'època conforme els dits PORT han rebut de Ramon de Bucdemont els X florins d'or d'Aragó, en concepte d'entrada. Un dels trets que avalen la nostra opinió referent a la identitat del RAMON de PORT que trobem el 1353 respecte del RAMON que acabem de citar a l'anterior document, és que l'anterior s'intitula cavaller; en canvi l'altre, el del 1385, donzell. Per tant, creiem probable que el RAMON de PORT que apareix en documents de 1315, 1329 i 1353, es tracta del mateix personatge, però no el darrer corresponent a l'instrument

El mas PORT de Sant Iscle de Colltort. Les vetustes pedres i carreus de les seves parets palesen el passat rellevant de la casa, habitada en pretèrits remots per una nissaga de cavallers. Foto R. Sucarrats.

datat el 1385, car en el nostre Principat s'entenia per donzell tot fill de cavaller o magnat que no havia estat mai cavaller. El donzell, tot i que en atènyer els 30 anys havia de ser armat cavaller, no obstant això, molt sovint hi havia qui romanien donzells durant tota la seva vida.

A la primeria del segle XVè., ja descobrim els PORT fora de Sant Iscle, concretament a Caldes de Malavella, on estaven domiciliats. D'això, en tenim constància documentada mitjançant instruments notariais datats en 1408 i 1410, i vés a saber des de quan hi habitaven. És possible, com ja hem dit, que ja a la darrera del penúltim decenni del segle XIVè. marxaren de Sant Iscle.

En efecte, HUGUET de PORT, donzell, el qual en aquella avinentesa ja residia a Caldes de Malavella, el 12 de juliol de 1410, vengué a Bernat de Sala de Colltort, un tros de terra que tenia a Sant Iscle en el lloc conegut per l'*"Artiga de Puig"* de les pertinences del mas Puig, propietat del venedor. El preu fou el de XI sous de moneda barcelonesa de tern, salvat el dret de GERALD de ROCABERTÍ en els terços laudíssims, foriscapis i altres coses pertanyents al directe domini. Segons es desprèn de la lectura d'aquest pergami de venda, que presentem ací resumit, l'HUGUET de PORT només era senyor útil i propietari tant del tros de terra venut com del mas PUIG.

Pel març del 1411, ens topem amb el susdit HUGUET de PORT el qual firmà i lloà la venda d'unes possessions per raó de la directa senyoria. Es tractava d'una venda efectuada per Ramon Bucdemont a Guillem de Pujada d'un tros de terra avaluat en IX lliures de moneda barcelonesa de tern⁽⁶⁷⁾.

El 1419, ens topem amb JAUME de PORT, també domiciliat a Caldes de Malavella. En canvi en aquella escaïença HUGUET de PORT, donzell, residia a la parròquia de Galliners. Dissortadament, no hem pas pogut escatir els vincles de parentiu que uniren en JAUME de PORT, donzell, amb el susdit HUGUET; però sí que hem comprovat que en JAUME tingué una germana, anomenada SIBIL·LA, casada amb Joan de Castellet. Aquest fou procurador general del comte de Mòdica, BERNAT IV de CABRERA, vescomte de Cabrera i de Bas, des del 1412 fins a 1423, data del traspàs del comte de Mòdica; i en una segona gestió com a lloctinent de Violant de Prades, procurador general dels vescomtats de Cabrera i de Bas, i muller de Bernat Joan de Cabrera, es perllongà fins al 1432.

Joan de Castellet i la seva muller, Sibil·la de Port, residien a la fòrcia de Marata de Maçanet de la Selva⁽⁶⁸⁾.

En JAUME de PORT, donzell, populat a Caldes de Malavella, prometé i convingué de bona fe a Joan de Vilamala de la parròquia de Santa Maria de les Encies, que des d'aquella data, a Carnaval de la quaresma que vindria, el venerable bisbe de Girona i Gerald de Rocabertí firmarien cert públic instrument de venda que ell (el dit JAUME de PORT) en poder del notari, va fer al dit Vilamala de tot el mas Collell i altres, en dit instrument continguts, i que també hi firmarien, el venerable

HUGUET de PORT, donzell, habitant a Galliners, i la venerable Sibil·la, germana seva, (del susdit Jaume) i muller de Joan de Castellet; i això, sota la pena de 50 lliures que el mateix JAUME de PORT s'imposà. Fet el 16 de juny de 1419⁽⁶⁹⁾.

Sembla que en aquella venda realitzada per l'esmentat JAUME de PORT a Joan de Vilamala, a l'instrument notarial no hi havia les signatures de lloació i aprovació per raó de la directa senyoria, sense les quals no es podia realitzar la venda. Per això, prometé al comprador que els esmentats senyors estamparien llur firma al document de venda a fi i efecte de dur a terme semblant venda definitivament.

Durant el segle XVè., els habitants del PORT ja no són de la mateixa nissaga pertanyent a la baixa noblesa com foren els anteriors; ans es tracta de simples propietaris o senyors útils a qui possiblement els fou establert o bé venut pels PORT, retenint-se el domini directe. Els que ocuparen la casa del PORT foren els antics estatgers del mas CAMPCOLLTORT, els quals després d'haver venut el mencionat mas a Bernat Sala de Sant Iscle, passaren a residir a la casa del PORT. Així, doncs, aquell Pere Campcolltort, casat amb ELISENDA, pubilla del susdit mas, ara, una volta venut el mencionat mas Campcolltort i haver prèss possessió del PORT ja es cognomenarà PERE de PORT, com ell mateix després confessarà en un document quan diu: "*Jo, PERE de PORT (a) CAMPDERRICH, olim PERE de CAMPCOLLTORT*". I en aquesta expressió és tan explícit, que àdhuc fa constar la seva procedència.

La venda del mas CAMPCOLLTORT tingué lloc pel març del 1418 i hom suposa que en aquell mateix any ja eren instal·lats al mas PORT. Quan hem parlat del mas Campcolltort ja hem vist que PERE i ELISENDA foren els pares d'en PASQUAL, l'hereu; Caterina, Joana, Margarida i Bernat. Doncs aquest, en Bernat, junt amb PERE de PORT (abans Campcolltort) el seu pare, apareixen com a testimonis en un instrument de venda datat a l'u de juny del 1429.

Més tard, el 20 de maig de 1433, PERE de PORT, Elisenda i llur fill i hereu, PASQUAL, vengueren a Pere Campderrich, de la mateixa parròquia de Sant Iscle, dos trossos de bosc, coneguts per "*Bosc de la Figuera*", i "*Bosc del Coll*", pel preu de 100 sous de moneda barcelonesa de tern⁽⁷⁰⁾.

El 29 de maig de 1440, en PASQUAL de PORT vengué a Pere Campderrich una peça de terra que tenia a Sant Iscle de Colltort, anomenada "*la Masoveria de Baulomara*" que afrontava a orient, amb honors d'en Raigosa; a migdia, amb honor de la rectoria de Sant Iscle; a occident, amb honors d'en Puigvert; i a cerç, amb honors d'en Sala. El preu fou de VIII florins d'or d'Aragó que confessà haver rebut. Salvat sempre el dret i directe domini de l'honorable PERE ÇA ROCA, donzell, senyor de la casa de la Milícia de les Planes i de la Pabordia de Mieres de l'església de Sant Feliu de Girona i el seu paborde, els quals tenien la directa senyoria per indivís d'aquella peça de terra en terços laudíssims, foriscapis i altres coses pertanyents al directe domini.

Cal remarcar que en Pasqual, adés apareix en els documents amb aquest nom, adés hi figura amb el de Pascasi; però hem comprovat que es tracta de la mateixa persona. Ignorem el perquè d'aquella dualitat de noms.

Desconeixem amb qui contragué matrimoni l'esmentat PASQUAL, però hem constatat que el seu hereu s'anomenà ANTONI, el qual l'any 1453 ja apareix com a testimoni en un instrument de venda.

En PASQUAL, a partir del 1465 ja el perdem completament de vista. En efecte, en un instrument de venda del 9 d'abril de 1465, ens topem per darrera vegada amb en PASQUAL, aquest i el seu fill i hereu, ANTONI, com a propietaris del mas COSTA, de la parròquia de Sant Iscle de Colltort, vengueren a Antoni Campderrich tres peces de terra de les pertinences del dit mas COSTA, de tretze jornals de bous entre totes tres peces. Tot plegat pel preu de X florins de moneda corrent, salvat el dret del venerable hereu de la casa de PORT, pel qual es tenien sota el domini directe i en tot allò que es refereix a terços laudíssims, foriscapis i altres drets corresponents al directe domini.

Aquí donem per acabat el relat de la casa de PORT, actualment encara existent a la parròquia de Sant Iscle de Colltort.

EL MAS CASALPRIM

Heus ací un mas del qual tenim poques referències. El primer representant d'aquesta nissaga que apareix en els documents que hem consultat, és en PERE de CASALPRIM a qui devers el 1346 el descobrim amullerat amb la Francesca, filla de Ramon de Prat, de Sant Iscle, i Ermessenda muller seva. Desconeixem si el susdit PERE fou l'hereu del mas CASALPRIM o bé es tractà d'un fill fadristern. Més tard, topem amb ARNAU de CASALPRIM. Aquest figura com a testimoni en un instrument de venda datat el 5 d'abril de 1365; i pel novembre del mateix any el tornem a trobar on apareix també com a testimoni.

El 5 de maig del 1414 en JAUME CASALPRIM, senyor útil i propietari del mas CASALPRIM, el descobrim que actua com a testimoni en una carta de pagament. Finalment, el 5 de maig del 1415, trobem per darrera vegada el mencionat JAUME en un document de venda feta per en Bernat Sala a Pere Campcolltort.

Malauradament, referent a aquest mas estem desposseïts de notícies i això és la causa d'haver de cloure el relat. Actualment aquest mas, té aspecte d'haver estat una masia grossa, però roman tancada.

EL MAS CAMPASSOL

La primera referència que posseïm d'aquest mas data del 1232, en la qual

descobrim la Maria Prat, pubilla del mas PRAT de Sant Iscle, emmaridada amb Pere de Campassol, oriünd d'aquest mas. Molt més tard topem amb Sibil·la de Campassol, casada amb un noi fadrístern del mas PRAT, anomenat Pere. No ho sabem pas amb certesa, però creiem molt versemblant que la referida SIBIL·LA fou la pubilla d'aquest mas. Calculem que l'any 1348 ja estaven units en matrimoni. Fonamentem semblant conjectura en el fet que a la primeria del decenni dels anys cinquanta d'aquesta catorzena centúria, descobrim un PERE CAMPASSOL al capdavant dels afers d'aquest mas; i opinem que es tracta del marit de la mencionada SIBIL·LA, la pubilla. L'any 1365 trobem en RAMON de CAMPASSOL, propietari d'aquest mas, el qual fa donació a Guillem de Puigvert demont de tot el mas RAIGOSA de la parròquia de Sant Iscle de Colltort. Desconeixem els vincles de parentiu que uniren en Pere amb el referit RAMON, però creiem que no seria pas agosarat afirmar que en RAMON fou l'hereu dels susdits PERE i SIBIL·LA, car és molt simptomàtic que en RAMON porti el mateix nom del pare d'en PERE, anomenat Ramon de Prat i, per tant, avi patern del referit RAMON de CAMPASSOL.

Tampoc no tenim gaires notícies d'aquest mas i la seva gent: hem d'esperar el segle següent, o sia el XVè. en el qual el 25 de maig del 1442, descobrim un altre PERE de CAMPASSOL, el qual apareix entre els testimonis d'una àpoca firmada per Joan Ballester d'Amer. L'abril de l'any següent, tornem a trobar el referit PERE altra vegada com a testimoni d'uns capítols matrimonials. Molt anteriorment, concretament el 5 de juny de 1419, el mencionat PERE de CAMPASSOL el trobem reunit amb molts altres caps de casa de Sant Iscle i Cogolls a l'església de Sant Feliu de Pallerols, a fi i efecte de dirimir alguns afers amb Pere d'Olmera, de la Cellera de les Planes, en presència de Pere Gayart (Gallart), batlle d'Amer⁽⁷¹⁾. Val a dir que tenim moltes altres referències d'aquest mas corresponents als segles XVIè i XVIIè, però no entren en el present estudi, és clar. Actualment aquesta casa existeix i per les seves dimensions hom dedueix que en els seus millors temps fou un mas força important; però roman tancat.

EL MAS SAYOLS

Els hereus del mas SAYOLS foren aloers, o sia tingueren possessions en directe domini. El primer hereu i propietari d'aquest mas que hem trobat, és en GUILLEM de SAYOLS. En efecte, tenim constància documentada que el susdit GUILLEM l'agost del 1386 era el senyor directe del mas PUIGVERTDEVALL a qui el propietari de l'esmentat mig mas havia de fer i prestar tasca de tots els esplets provinents de les terres del susdit mas.

Fill i hereu d'en GUILLEM, fou en RAMON de SAYOLS. Aquest, ja el descobrim que actua de testimoni en un document de venda de l'any 1386. Encara

més; en un instrument de confirmació de venda datat el 15 de gener del 1409, també hi apareix com a testimoni. D'altra banda, en un document d'una venda efectuada per en Bernat de Sala a Sant Iscle de Colltort, en RAMON de SAYOLS signà aquell instrument de venda, per raó de la directa senyoria. Fou fet i signat a Sant Feliu de Pallarols el 5 de maig de 1415 i cap al final del document hom pot llegir: "*Sig+num de RAMON de SAYOLS que lloa i aprova dita venda, salvat el meu dret en totes les coses*".

Ja l'any 1406 descobrim el fill i hereu del referit RAMON, anomenat PERE. Aquest, a la mencionada data ja s'intitula hereu i propietari del mas SAYOLS. El document diu així: "*PERE DE SAYOLS, senyor útil i propietari del mas SAYOLS, de la parròquia de Sant Iscle de Colltort, venc a vós, Antoni de Campderrich, totes aquelles Palomeres que tinc en dita parròquia, anomenades "Palomeres noves" pel preu de XX sous de moneda barcelonesa de tern. Fet això a Sant Feliu de Pallerols el 8 d'agost del 1406*". Tant en RAMON SAYOLS com el seu fill, PERE,

El mas Sayols de Sant Iscle de Colltort. Heus ací un mas de rànica antigor els propietaris en temps força reculats foren aloers, o sia tingueren possessions en directe domini. Foto de l'autor.

hem observat que actuen alternativament al capdavant dels afers de la casa. Efectivament, el 5 de juny de 1419, entre diversos membres de la Universitat dels homes d'Hostoles reunits a l'església de Sant Feliu de Pallerols a fi i efecte de solucionar alguns assumptes amb Pere d'Olmera, de la Cellera de les Planes, en presència de Pere Gayart, batlle d'Amer, hi descobrim en RAMON SAYOLS. En canvi, el 9 d'octubre del mateix any 1419, és en PERE de SAYOLS qui trobem reunit amb tota la Universitat dels homes d'Hostoles convocats a Sant Feliu de Pallerols⁽⁷²⁾.

El 1418, topem amb Caterina Sayols, filla de Pere de Campcollort i d'Elisenda, casada amb Guillem Sayols, de Sant Iscle de Collort. En realitat hem de dir que el referit GUILLEM, per nosaltres és un personatge enigmàtic, ja que si és la muller de GUILLEM la qual ja hem trobat el 1386, tal volta ho seria en segones nocces, ja que en aquesta data en RAMON, l'hereu, ja el descobrim que signa documents; i d'altra banda la susdita Caterina, en la hipòtesi de considerar-la com a mare de l'al·ludit RAMON, tirant pel cap baix, hauria d'haver nascut cap a l'any 1350, la qual cosa creiem impossible. Per tant, només cap aquest dilema: o s'emmaridà en segones nocces amb el susdit GUILLEM, o bé el marit de Caterina fou un fill fadrister del mencionat GUILLEM, anomenat com el seu pare.

Per altra banda, el marit de Caterina tampoc no pot ser un altre GUILLEM hereu i propietari del mas SAYOLS, el qual trobem en els anys 1485 i 1490. El successor i hereu del referit Guillem II, fou en PERE ROSSELL (a) SAYOLS; però al 1506, el susdit PERE ja havia fet hereva a la seva filla, JOANA, a qui va fer donació de tot el mas SAYOLS amb els seus honors i pertinences. Val a dir, que en PERE ROSSELL (a) SAYOLS i la JOANA, filla seva, vengueren a Pere Puigvert i a Jaume Prat, tots de Sant Iscle, el directe domini que tenien en tot el mas PUIGVERDEVALL, pel preu de XXX lliures. Cal puntualitzar que els compradors eren senyors útils i propietaris per indivís del mas PUIGVERTDEVALL. Després de la compra en foren senyors útils i directes. Els SAYOLS, també foren senyors directes de llur propi mas SAYOLS, el qual tenien en feu pels senyors d'HOSTOLES.

El mas SAYOLS actualment encara existeix i està habitat, i a desgrat d'estar situat gairebé al cim de la serralada, amb un cotxe "tot terreny" fàcilment s'hi accedeix. Abans, havia estat propietat dels Burch (a) Riba de Sant Pere de Bianya; però l'any 1933 se'l vengueren als Martra de Sant Feliu de Pallerols, actuals propietaris.

EL MAS PRAT

Heus ací un mas de força relleu en aquesta època que historièm. La primera referència que hem aconseguit, data de l'any 1200. En efecte, en l'anterior data

descobrim en Rodland de Prat, amullerat amb Ermessenda, com a senyor útil i propietari del susdit mas. Filla i hereva dels referits consorts fou la MARIA, la qual en arribar a l'edat núbil s'uní en matrimoni amb Pere de Campassol de Sant Iscle. Ignorem la data de llur matrimoni, però hem comprovat que l'any 1232 ja estaven casats. Llur hereu s'anomenà PERE, però desconeixem amb qui contragué matrimoni. Segons la documentació consultada sembla que només tingué un fill que també porta el nom de PERE, com el seu pare, i fou l'hereu. En PERE, sènior, el trobem l'any 1266. Pel que fa referència a l'altre PERE, júnior, el 1285 el descobrim amullerat amb Ermessenda Sala de Sant Iscle de Colltort. D'aquests cònjuges coneixem tres fills: RAMON, que fou l'hereu, Ermessenda i Sabina.

En RAMON, contragué matrimoni amb una tal Elisenda de Sant Iscle mateix, però ignorem la casa d'on procedia. En RAMON i l'Elisenda procrearen els fills que citem a continuació: RAMON, l'hereu, Saurina, Elisenda i Pere. Tots aquests degueren néixer a partir de 1305, data en la qual ja trobem casats llurs pares, en RAMON i l'Elisenda.

L'Elisenda, júnior, emmaridà amb Guillem de Serradevall de Sant Iscle; i en Pere amb una tal Guillema de la qual ignorem la procedència.

El 6 dels idus de desembre (dia 8) del 1315, ERMENESSENDA de CARTELLÀ establí una peça de terra a un tal Arnau de Sant Iscle, la qual per les parts migdia i occident, afrontava amb una rovira de les pertinences del mas PRAT en el qual en aquella escaïença estava al capdavant dels seus afers, el referit RAMON, sènior, com a senyor útil i propietari⁽⁷³⁾.

En RAMON, el segon, fill d'altre RAMON i Elisenda, contragué matrimoni dues vegades. La primera amb Ermessenda i la segona amb Guillema. D'una i altra n'ignorem la procedència. Amb la primera ja el trobem casat l'any 1326; i amb la segona muller l'any 1334. Val a dir que en RAMON, júnior, per tal d'evitar confusions l'anomenaren GUILLEM en lloc de Ramon. És molt possible que en RAMON, sènior, el seu pare, no li agradés que el seu fill es digués com ell i li canvià el nom. Tal com hem vist, tant l'avi com el pare del susdit RAMON, sènior, portaren ambdós el nom de Pere, i davant d'aquesta experiència tal volta considerada força incòmoda per ell li canvià el nom. D'en GUILLEM, tenim constància de set fills: altre RAMON, que fou l'hereu; Francesca, Sibil·la, Pere, Bernat, Jaume i Cília.

La Francesca, s'uní en matrimoni amb Pere Casalprim del mateix Sant Iscle; la Sibil·la emmaridà amb Pere Masberenguer del qual ignorem la procedència, però sospitem que en Pere fou un dels hereus del mas Masberenguer de sant Esteve de Bas; Pere s'amullerà amb Sibil·la Campassol de Sant Iscle; en Bernat contragué matrimoni amb una noia de Vic de la qual desconeixem la identitat; Jaume, amb una donzella de Sant Feliu de Pallerols, també d'identitat desconeguda; i Cília s'emmaridà amb Pere Masdeu del qual ignorem la procedència.

El 27 de febrer del 1338, en GUILLEM de PRAT (ex Ramon) comprà unes

palomeres a Guillem de Puigvert demont, el qual les tenia per la Pabordia de Mieres, fundada a l'església de Sant Feliu de Girona. En GUILLEM adquirí les susdites palomeres pel preu de 50 sous de moneda barcelonesa de tern. Respecte a la fillada de l'al·ludit GUILLEM, cal remarcar que no hem pogut pas escatir si tots foren del primer matrimoni de GUILLEM amb Ermessenda o bé n'hi hagué alguns del seu segon matrimoni amb Guillema. (Dades obtingudes de la documentació de la família Prat de les Preses).

El 16 de gener del 1367, topem altra vegada amb GUILLEM de PRAT. Efectivament, en GUILLEM GÁLGERAN de ROCABERTÍ tenia a la seva Vall d'Hostoles un bosc conegut per MALVOLENY i altre dit de les COMELLES on mai ningú s'havia atrevit a fer pasturar i guardar bestiar, ni gros ni petit, senllicència de l'esmentat senyor d'Hostoles. Atès que alguns veïns de Sant Iscle de Colltort, varen suplicar a l'al·ludit senyor noble que els deixés guardar el bestiar en el bosc de MALVOLENY i el de COMELLES, tant gros com petit; per això el mencionat noble senyor GUILLEM GÁLGERAN de ROCABERTÍ concedí als suplicants GUILLEM de PRAT, Pere Camprodon i Guillem Puigdemont, tots de Sant Iscle de Colltort, llicència i potestat d'entrar i guardar llur bestiar, tant gros com petit, en els referits boscos de MALVOLENY i de COMELLES per tal de pasturar i menjar herbes en tots els llocs dels susdits indrets. Aquesta llicència la concedí perpètuament als esmentats PRAT, Camprodon i Puigdemont i als seus successors en llurs masos, tret del temps comprès des de Sant Miquel de setembre fins a la festa de Sant Andreu. Amb el ben entès que durant l'indicat període necessitarien de l'al·ludit senyor o bé del seu procurador; i això s'havia d'observar cada any en ocasió de les glans que llevés el bosc. El preu d'aquesta concessió fou de 120 sous de moneda barcelonesa de tern a pagar en iguals parts, o sia 40 sous de dita moneda cada un⁽⁷⁴⁾.

Volem precisar que en GUILLEM GÁLGERAN de ROCABERTÍ, fou senyor d'Hostoles des del 1344 al 1385. S'havia amullerat amb Maria d'Arborea, filla del jutge d'Arborea. Llor fill fou en Guerau de Rocabertí⁽⁷⁵⁾.

EN RAMON DE PRAT, FILL D'EN GUILLEM I L'ERMESSEDA

Aquest, en RAMON, segons referències que posseïm, l'any 1370 ja el trobem amullerat amb Francesca Estanyol. D'aquests consorts només en coneixem quatre fills: en GUILLEM, que fou l'hereu; la Francesca, la Caterina i en Dalmau. La Francesca emmaridà amb Berenguer Torra, de Sant Iscle; la Caterina, s'uní en matrimoni amb Pere Campolier; i en Dalmau, sembla que s'amullerà amb una donzella d'Osona.

En RAMON de PRAT, fill de l'esmentat GUILLEM, el 16 d'agost del 1386 vengué a Arnau de Puigvert demont, tot el mig mas de Puigvertdevall, que

anteriorment havia estat propietat de Guillem de Sayols, pel preu de 470 sous de moneda barcelonesa de tern. Sembla, segons indiquen els fets, que en Puigvert demont patia fretura econòmica, car tardà prop de cinc anys a saldar el preu que valia el mig mas Puigvertdevall. Realment, hem vist una època datada el 4 de març del 1391 signada per en RAMON de PRAT, en la qual confessà que Arnau de Puigvert demont li havia fet efectiu en diversos pagaments tots aquells 470 sous de la dita moneda, preu de la venda del mig mas Puigvertdevall. L'instrument notarial fou fet a Sant Feliu de Pallerols en poder de PERE COLL, notari d'Hostoles, a la data adés indicada. Més tard, en RAMON de PRAT i Arnau de Puigvert demont, foren assignats per altres homes de la parròquia per rebre de Pere de Camprodon, 70 sous de moneda barcelonesa de tern, d'aquella propietat de diners amb la qual el mas CAMPRODON era taxat mitjançant certs censals i violaris, a la qual cosa la Universitat de la Vall d'Hostoles era obligada per diverses persones. El 22 de maig de 1396 signaren l'època a favor de Pere Camprodon, els mencionats RAMON de PRAT i Arnau de Puigvert demont conforme els havia pagat els susdits 70 sous. Aquesta quantitat en PRAT i en PUIGVERDEMONT la varen pagar a Pere Sunyer, de Girona, per a la lluiació i redempció d'aquelles XXV lliures de la susdita moneda que cada any percebia per raó d'un censal mort de preu de 7.000 sous que la mencionada Universitat li havia venut.

En GUILLEM, fill d'en RAMON de PRAT i Francesca d'Estanyol ja el descobrim el 1404 junt amb el seu pare. En efecte, l'1 d'abril del susdit any, en RAMON de PRAT i en GUILLEM, fill seu i hereu, pagaren a Guillem d'Oriols de Sant Iscle de Colltort la quantitat de 210 sous de moneda barcelonesa de tern, preu de la venda de la meitat d'aquell camp de terra anomenada ROCALLADA, situat a la referida parròquia, i de la meitat de les palomeres, tant matinals com vesprals, que els PRAT, pare i fill, havien comprat al susdit Oriols. Així consta en l'època signada per l'esmentat Oriols i feta en poder de Joan Brugada, prop del mas Triter de Cogolls a l'1 d'abril del 1404⁽⁷⁶⁾.

En GUILLEM l'any 1417 el descobrim amullerat amb una tal Margarida de Sant Iscle mateix, però ignorem de quina casa era.

En el testament atorgat per Ramon de Puigvert el dia 13 de juny del 1413, entre els testimonis apareix en GUILLEM de PRAT emparentat amb els Puigvert. El 1419 topem altra volta amb el susdit GUILLEM com a testimoni, en un document de venda fet i signat a Sant Feliu de Pallerols el 22 d'abril del mencionat any 1419. En arribar en aquest punt, observem que la successió masculina restà entroncada i descobrim una pubilla, filla dels referits GUILLEM i Margarida, anomenada JOANA de PRAT. Aquesta, en arribar a l'edat núbil s'uní en matrimoni amb Joan Coma. Desconeixem la data de la celebració del matrimoni "*in facie Ecclesie*", però hem constatat que al 1435 ja eren casats.

La JOANA amb el seu marit Joan, procrearen cinc fills: en JAUME, que fou

l'hereu; en Feliu, en Joan, la Margarida i la Victòria. Tant en Feliu com en Joan ignorem amb qui s'amulleraren, però sembla que en Joan s'esposà amb una noia de Sant Esteve de Bas i es traslladà allà. La Margarida emmaridà amb Bernat Puig de Sant Iscle; i la Victòria amb Pere Julià també de Sant Iscle. El 1456 descobrim en Joan Prat (a) Coma, el qual figura com a testimoni en un document de venda.

Segons un document que tot seguit citarem textualment escrit en català, sembla que els PRAT estigueren en possessió del mas MASBERENGUER de Sant Esteve de Bas. Així ho deduïm de l'instrument que a continuació transcrivim. Diu així: *"JOANA PRAT, muller den PRAT de sent Iscla de Colltort de la vall de Ostoles, compareix personalment davant lo venerable en Marturià FIOL, ragent de la vegueria del Vescomtat de Bas qui dix que ella sent coneguda de dret qui es contra las constitucions de Catalunya es estada treta de possessió del mas de MASBERENGUER y es digne que ella sie tornada en possessió. e lo dit venerable ragent la vegueria dix que era aparellat starna a consell de dit venerable jutge lo dit die lo dit mossen ragent de la vegueria de consell de son venerable jutge, asigna a la madona PRAT que de qui dimarts intent aja mostrat de son dret que assó que demana e axi mateix mana que sie intimat en BUSQUET de Puigpardines. Fet el 19 de juliol del 1457"*⁽⁷⁷⁾.

Ignorem el que succeí i el perquè fou desposseïda del mas MASBERENGUER; però sembla que a despit d'haver-ne estat expropiada, l'afer es solucionà favorablement, tal com ella desitjava.

Uns cinc anys abans, la susdita JOANA féu una concessió als Puigvert relacionada a certes palomeres. Com que es tracta d'una concessió força pintoresca citarem el text íntegrament, en les seves parts més essencials que hem traduït del llatí modestament. Diu així: *"JOANA de PRAT, muller de Joan Prat de la parròquia de Sant Iscle de Colltort, hereva i senyora útil i propietària del mas PRAT de dita parròquia, de grat i certa ciència, de consell i voluntat del meu marit, per mi i els meus successors, presents i esdevenidors, dono i concedeixo a vós, Pere de Puigvert i Pere, el seu fill de Sant Iscle de Colltort, tot aquell meu bosc que tinc a dita parròquia en el lloc anomenat "Rovira de Lampas" que afronta a orient amb honor vostre; a migdia i a occident, amb honor d'Antoni Camprodon; i a cerç amb honor de les Comelles. Això és, que vós i els vostres, junt amb mi, els meus successors, en el mas PRAT pogueu fer i edificar palomeres en dit bosc per agafar tudons i altres aus; i que vós i els vostres tingueu la meitat dels filats i jo, l'altra meitat de les palomeres que allà entre jo i els meus, vós i els vostres foren fetes. I tota la caça d'aus feta en dites palomeres i capturades, la meitat de les aus siguin per mi i els meus, i l'altra, per vós i els vostres... Fet el 10 de febrer del 1452. Sig+num de JOANA PRAT, sig+na de Pere Puigvert, major de dies, i Pere el seu fill"*⁽⁷⁸⁾.

En JAUME PRAT, fill de Joana i Joan Coma i també hereu, el 25 de juliol del

1463 estipulà capítols matrimonials amb Francesca, filla de Pere Puigvert, menor de dies, i de Margarida, muller seva, de la parròquia de Sant Iscle de Colltort. En Pere Puigvert dotà la seva filla, Francesca, amb XX lliures de moneda barcelonesa de tern i tots els vestits i joies de la seva persona. En JAUME, aportà a la que havia de ser la seva esposa, altres XX lliures de dita moneda. Val a dir que en JAUME fou heretat per la seva mare en el seu darrer testament. La JOANA a la data dels capítols ja havia passat a l'altre món.

El fill i hereu d'en JAUME i la Francesca Puigvert fou un altre JAUME, el qual l'any 1490 concertà capítols matrimonials amb Eulàlia Jonquer; però aquesta morí i llavors contragué segones noces amb Miquela. Els capítols foren fets i signats el 1502. I aquí posem punt i final al relat de la nissaga dels PRAT. Actualment, el mas Prat encara existeix i està habitat per la Margarida, vídua d'en Manuel Prat, l'hereu, junt amb el fill seu i del seu marit ja difunt.

El mas Prat de Sant Iscle de Colltort. És un mas del qual tenim dades documentades més reculades d'entre tots els que considerem en aquests estudi, car la primera notícia que en tenim data de l'any 1200 i vès a saber des de quan ja existia. Foto R. Sucarrats.

EL MAS BUCDEMONT

El primer representant d'aquesta casa que descobrim, és JOAN de BUC. Aquest apareix com a testimoni en un instrument de venda fet en poder de Dalmau Fabri, notari substituït de Dalmau Vilar, d'Hostoles, datat el 3 de febrer de 1329.

Més tard topem amb RAMON BUCDEMONT, com a propietari d'aquest mas, el qual figura en un document d'establiment rebut en poder de Francesc dez Vilar, notari d'Hostoles, en data del 20 de juliol del 1353.

El 1369, torna a aparèixer com a testimoni en un instrument d'establiment fet per Ermessenda de Palau a favor de Pere de Rovira. Es tractava de l'establiment d'un es de cases anomenades de Salbis amb les seves terres, situades a Sant Iscle de Colltort on, com hem dit, el referit RAMON de BUCDEMONT actuà com a testimoni.

El 22 de desembre de 1385, RAMON de PORT i Hug de Port, fill seu, donzells, establiren en emfiteusi a RAMON de BUCDEMONT de la parròquia de Sant Iscle de Colltort, una peça de terra de les pertinences de la casa de PORT, situada a l'esmentada parròquia, anomenada la "*Rovirola*", que afrontava a orient i a migdia, amb honors d'en Bucdevall; a occident, amb possessions del rector de l'església de Sant Iscle; i a cerç, amb honors de dit rector. En RAMON de BUCDEMONT havia de fer anualment tasca de tots els esplets; i cada any per la festa de Nadal havia de pagar VI sous de moneda barcelonesa de tern en concepte de cens. Salvat, emperò, el dret i domini directe els susdits PORT i el dret del batlle com era consuetud. Val a dir que en RAMON de BUCDEMONT per aquest establiment hagué de pagar a títol d'entrada X florins d'or d'Aragó⁽⁷⁹⁾. (Vegeu el mas PORT)

Cal precisar que els BUCDEMONT l'any 1408 eren propietaris del mas BAULOMARA, però no hem pogut escatir des de quan el posseïen. En efecte, el 10 de març de 1408, l'al·ludit RAMON de BUCDEMONT vengué un camp de terra de les pertinences del dit mas a Bernat Sala i Pere Campcolltort de Sant Iscle, pel preu de 66 sous de moneda barcelonesa de tern. El mas BAULOMARA el tenien sota el domini directe del senyor del castell de Colltort, que en aquella avinentesa era en PONÇ DESCATLLAR, a qui els nous propietaris del camp havien de pagar cada any tasca de tots els esplets⁽⁸⁰⁾.

Sembla que en RAMON de BUCDEMONT a qui trobem al segle XVè, no és el mateix que hem trobat l'any 1353. És possible que fos un nét de l'anterior. Per tant, en RAMON de BUCDEMONT a qui ara en referim, haurem de considerar-lo amb el qualificatiu de "júnior".

El 12 de juliol de 14141, en RAMON de BUCDEMONT, efectuà la venda d'un tros de bosc que tenia a Sant Iscle, en el lloc anomenat "*sa Morena*", a Pere de Campcolltort, junt amb un tros de terra situat en el lloc conegut per "*ses Balmes*", tot pel preu de 80 sous de moneda barcelonesa de tern; i no baixem amb més detalls

per tal com ja n'hem parlat quan hem tractat dels Campcolltort.

En RAMON de BUCDEMONT s'havia unit en matrimoni, no sabem quan, amb una tal Agnès de la qual ignorem la seva procedència. Referent a la borda de BAULOMARA, hem de dir que el 21 de febrer de 1411, la vengueren a Jaume Raigosa i a Pere de Campcolltort pel preu de X lliures de moneda barcelonesa de tern. Ens dóna la sensació que la nissaga BUCDEMONT en aquell decenni del segle XVè ja estava a la posta possiblement per manca de successió. El fet d'efectuar tantes vendes i d'altra banda la circumstància de trobar-se derruït el mas BUCDEMONT l'any 1439, semblen avalar la nostra creença.

Finalment, en RAMON de BUCDEMONT es vengué tot aquell bosc que tenia a la parròquia de Santa Maria de Finestras, prop del castell, en el lloc anomenat de "Dieres". Afrontava a orient, amb honor del mas Mosquera de Santa Pau i part amb honor del mas Murrià; a migdia, amb honor d'en Guillem Comademont de Cogolls; a occident, part amb honor del mas Teyades i part amb el mas Raigosa; i a cerç, amb honor d'en Serrademont part, i part amb honor del mas Ventós i masoveria de Costa. Cal remarcar que l'esmentat bosc en BUCDEMONT el tenia sota la directa senyoria del notable GALCERAN de Santa Pau (1398-1432). Sembla que aquesta venda es realitzà el 12 de juliol del 1416 a favor de Juame Raigosa de Sant Iscle de Colltort.

Sembla que de la casa del mas BUCDEMONT el 1439 ja no se'n cantava ni gall ni gallina. Efectivament com ja hem vist en el paràgraf dedicat al mas de Campderrich, el 17 de gener de 1439 PERE SA ROCA, donzell, domiciliat a Romanyà, establí en emfiteusi a Pere de Campderrich i als seus, tota aquella masada seva coneguda per BUCDEMONT, que tenia a la parròquia de Sant Iscle, junt amb el casal on solia haver-hi la casa de la referida masada, amb totes les terres honors i possessions.

Així doncs, com hom pot veure, el mas BUCDEMONT, tot íntegrament, passà a engrossir el patrimoni dels Campderrich.

Actualment el mas BUCDEMONT no existeix.

EL MAS BUCDEVALL

Malauradament, no tenim pas massa notícies d'aquest mas. El primer que descobrim d'aquesta nissaga, és en PERE BUCDEVALL el qual, segons sembla, fou el pare de JOAN BUCDEVALL. Aquest apareix com a testimoni en un document de venda datat l'any 1414; i d'altra banda el 17 de juny de 1438, el referit JOAN de BUCDEVALL de Sant Iscle de Colltort, vengué a Antoni Campcolltort un tros de terra anomenat "*La Rovira de puig de Closells*" pel preu de 38 sous i VIII

diners de moneda barcelonesa de tern, tal com resta dit en el paràgraf dedicat al mas CAMPCOLLTORT.

En JOAN BUCDEVALL, casat amb una tal Margarida, marxaren de Sant Iscle i s'instal·laren a la vila del Mallol, en el vescomtat de Bas. I l'u de juny de 1446 el susdit JOAN BUCDEVALL domiciliat al Mallol, vengué tot el dit mas BUCDEVALL a Pere de Campderrich, també de Sant Iscle. Preterim l'explicació de més detalls sobre aquesta venda perquè ja n'hem aprofundit a bastament en parlar dels Campderrich. Només direm que el mas BUCDEVALL fou possessió alodial del cambrer del Monestir de Ripoll, pel qual el susdit Campderrich, nou propietari, tingué l'esmentat mas sota la directa senyoria. Totes les terres d'aquest mas quedaren absorbides per les restants possessions del patrimoni dels Campderrich.

LA BORDA DE PUJADA

A la primeria del segle XVè, topem amb GUILLEM de PUJADA el qual el 21 de març de 1411, comprà a Ramon de Bucdemont de la parròquia de Sant Iscle de Colltort una peça de terra situada a la indicada parròquia en el lloc anomenat "*la Rovirola*" que afrontava a orient i a migdia amb honor del mas Bucdevall; a occident, amb honor d'en Ventós que fou de Salbis; i a cerç amb honor de l'església de Sant Iscle. El preu d'aquesta venda, fou el de XI lliures de moneda barcelonesa de tern, salvat sempre el dret en el directe domini d'HUGUET de PORT, donzell, en tots els terços laudíssims, foriscapis i altres drets pertanyents a la directa senyoria. En GUILLEM de PUJADA en virtut d'aquesta compra, hagué de prestar cada any per carnaval al referit HUGUET de PORT VI sous de l'esmentada moneda i tasca de tots els esplets resultants d'aquella peça de terra⁽⁸¹⁾.

En GUILLEM el trobem per darrera vegada en un document on apareix entre la universitat dels homes de la Vall d'Hostoles, datat el 9 d'octubre de 1419. En aquest mateix any descobrim en PERE de PUJADA, el qual, segons sembla, fou fill i hereu del susdit GUILLEM, ja que en diversos instruments d'aquell any 1419, els trobem que actuen alternativament en els afers de la casa. Anteriorment, concretament el 5 de juny de 1419, descobrim el referit PERE de PUJADA, reunit dins l'església de Sant Feliu de Pallerols amb tot un reguitzell de caps de casa de tota la Vall d'Hostoles, on havien estat convocats a fi i efecte de dirimir alguns afers amb Pere d'Olmera, de la cellera de les Planes, en presència de Pere Gallart batlle d'Amer⁽⁸²⁾. Aquest fet de trobar PERE entre els homes de la Vall d'Hostoles pel juny; i per l'octubre en una altra reunió descobrir en GUILLEM, és un clar exponent de l'alternança d'ambdós en els assumptes relacionats amb la universitat dels homes de la Vall d'Hostoles. Val a dir que semblant alternança també la trobem en altres afers de caire particular que afectaven estrictament a la casa.

Com hem dit, a partir del 1419 perdem completament la pista d'en GUILLEM de PUJADA; en canvi en PERE de PUJADA apareix en els documents fins a l'any 1450. En efecte, en un instrument de venda feta per Pere de Port a Pere de Campderrich, topem amb PERE de PUJADA on figura com a testimoni. D'altra banda, entre els testimonis del testament atorgat per Pere de Campderrich el 4 de març de 1448, hom troba el susdit PERE de PUJADA. El mateix hem de dir referent a una carta de pagament datada el 3 de febrer de 1450, on també apareix.

Com hem vist, en el paràgraf corresponent al mas Campcolltort, els hereus d'aquest mas foren els propietaris del mas o borda de PUJADA, però no hem pogut saber des de quan el posseïen. El 18 de maig de 1468, Antoni de Campcolltort, propietari del mas PUJADA el vengué a Joan de Viladecans pel preu de XIX lliures. Els propietaris el tingueren sota el domini directe dels senyors del castell de Colltort.

Més tard, l'any 1484, descobrim MIQUEL de Campcolltort (a) Gelabert, que a voltes és anomenat MIQUEL PUJADA, com a senyor útil i propietari de la borda de Pujada. Sembla que emprà els dos cognoms per ser també propietari del mas Gelabert; i quan es tractava d'assumptes relacionats amb la borda de Pujada, llavors constava com a Miquel Pujada per raó de la propietat de la referida borda. Conjecturem que els susdit Miquel Campcolltort (a) Gelabert fou fadrister dels Campcolltort que per raó de matrimoni entrà al mas Gelabert. Ens basem en el document de definició que tot seguit anem a exposar. Diu així: "*Jo, Joaneta Vilella, teixidora de lli del lloc de Viladesens, besnéta i hereva de Bernat de Gelabert, difunt, que fou oriünd del mas Gelabert, de la parròquia de Sant Iscle de Colltort, però després habitant a la parròquia de Serinyà, de grat i certa ciència per mi i els meus, presents i esdevenidors, dono, defineixo, absolc i relaxo a vós, MIQUEL de Campcolltort (a) GELABERT de dita parròquia de Sant Iscle de Colltort, perpètuament, tot el dret i tot allò i quant de dret, veus vegades, raons i accions que tinc i dec tenir, que em pertany i en deu pertànyer tant ara com a l'esdevenidor, en i sobre el mas vostre de Gelabert de dita parròquia, amb totes les terres honors i possessions, amb tots i cadascun dels béns i drets del dit mas, presents i esdevenidors, tant per raó de la successió pertanyent a mi ara i a l'esdevenidor, de tal manera que mai, d'aquí endavant pugui moure cap qüestió contra el mas Gelabert, les seves terres i possessions ni tampoc contra vós. I jo, Joan Font, sastre de la vila de Serinyà, procurador de la senyora Miquela, muller meva, i filla de la dita senyora Joaneta, sogra meva muller meva, de grat i certa ciència, en nom de la meva principal, firmo, lloo i aprovo la donació, definició i renúncia feta per la referida Joaneta, sogra meva i mare de la dita muller meva; i també en dit nom prometo a vós i als vostres tenir per ferma tal definició confessà que havia rebut X lliures de moneda corrent. Fet a Sant Iscle de Colltort el 9 de juny de 1484. Sig+num de Joaneta Vilella, donant, qua això firmo i lloo. Sig+num de Joan Font, procurador*

de la senyora Miquela, muller seva, que firmo i lloo. Testimonis: Miquel Rovira, Antoni Campderrich de Sant Iscle de Colltort i Joan Rasclosa, sabater de Girona. Fet en poder de Miquel Ombert, notari substitut dels hereus de Berenguer Llorenç, en latre temps senyor de la casa Vilar i per raó de dita casa notari públic de dita vall, escrit pel discret Joan Boada, prevere, rector de dita parròquia, escrivà substitut de la susdita notaria”⁽⁸³⁾.

Hem vist que Antoni Campcolltort el 1468 vengué el mas PUJADA a Joan de Viladecans. Ara, en 1484, era propietat dels Gelabert sense que hàgim pogut escatir quan i per quin títol el mas PUJADA anà a raure als propietaris del mas Gelabert. Malgrat tot, val a dir que la borda de PUJADA tornà a caure a mans dels Campcolltort, car NARCISA, filla i hereva del susdit Miquel de Campcolltort (a) Gelabert i PUJADA, el vengué als hereus del mas Campcolltort, fet que tingué lloc l'onze de març de 1521. Volem puntualitzar que l'esmentada NARCISA residia a Cabanelles emmaridada amb Miquel Ros, pagès d'aquell lloc.

Actualment la borda de Pujada no existeix.

EL MAS GELABERT

D'aquest mas en tenim poques notícies; i les que posseïm són molt de cap ençà. En efecte, el 5 de juny del 1419 foren convocats alguns caps de casa de la parròquia de Sant Iscle a l'església de Sant Feliu de Pallerols, en presència de Pere Gallart, batlle d'Amer, per tal de parlar d'alguns afers relacionats amb Pere d'Olmera. Entre els que hi assistiren de Sant Iscle, descobrim ANTONI GELABERT.

Per més notícies, remetem el lector al paràgraf anterior dedicat a la borda de PUJADA on hi ha algunes referències del mas GELABERT.

Actualment a Sant Iscle no hi ha cap mas amb el nom de GELABERT.

EL MAS VENTÓS

Heus ací un mas que dintre la nomenclatura de les cases de pagès, en una àrea de no massa extensió, en trobem tres d'homònimes: el mas VENTÓS de Sant Iscle, objecte del present paràgraf; el mas Ventós de Sant Martí de la Vall de Santa Pau i el mas Ventós de Finestres. Això, durant l'època medieval, ja que actualment a Sant Iscle no hi ha cap altra masia amb aquesta denominació.

Vista aquesta petita introducció, passem a citar alguns dels senyors útils i propietaris del mas VENTÓS de Sant Iscle.

Des del 1353 al 1376, topem amb BERENGUER de VENTÓS, senyor útil i propietari del susdit mas. Durant el període referit, el trobem ja com a testimoni

d'alguns establiments, ja com a testimoni d'alguna època, capítols i vendes. El fill i hereu d'en BERENGUER, fou en PERE de VENTÓS. Aquest el trobem com a propietari d'aquest mas, des del 1395 al juliol del 1414. Hem comprovat documentalment que pel gener del 1419 en PERE ja havia passat a l'eternitat. El 8 de gener de 1419, BERENGUER de VENTÓS, fill i hereu de PERE de VENTÓS, difunt, de Sant Iscle de Colltort, confessà que devia a Pere d'Olmera, de la cellera de les Planes, com arrendador de les rendes del noble GERALD de ROCABERTI i d'HUGUET de PORT, VIII lliures, XII sous i VII diners de moneda barcelonesa de tern, la qual quantitat prometo pagar-la en els següents terminis: la meitat, d'aquí a la festa de Pasqua; i l'altra meitat des de Pasqua a la festa de la Verge Maria d'agost⁽⁸⁴⁾.

EL MAS BAULOMARA

L'any 1320 descobrim Ramon de Baulomara i la seva esposa Elisenda com a senyors útils i propietaris d'aquest mas. Com ja hem vist, quan hem parlat del mas Puigvertdemont, Guillem i el seu fill Guillem de Puigvertdemont, el 16 de juny del 1326, vengueren a RAMON de BAULOMAR i la seva esposa Elisenda, de la parròquia de Sant Iscle de Colltort, un angle de terra d'aquell camp de BAULOMAR que tenien a la susdita parròquia de Sant Iscle sota el domini directe de la Pabordia de Mieres de Sant Feliu de Girona i de la Milícia de Salbis. Afrontava a orient amb honor dels venedors atermenats; a migdia, igualment: a occident, amb honor dels venedors que allà quedava, segons termes allà fixats; i a cerç, amb honor dels compradors segons termes allà fixats. Tot això, dit i afrontat, els vengueren amb totes les entrades i eixides, propietats i integritats tant de pa com de vi, amb tot el dret, domini i raó dels compradors, amb tots els milloraments i augments allà fets i per fer a l'esdevenidor, així com millor es pot dir i entendre. El preu d'aquest angle de terra fou de XX sous de moneda barcelonesa de tern. Signaren la venda els esmentats Guillem i el seu fill Guillem que juraren. També signaren RAMON de BAULOMARA i la seva muller Elisenda que aprovaren i lloaren aquesta venda. L'instrument notarial fou fet en poder de Bernat d'Alguer, diaca de l'església de Sant Cristòfol de les Planes, notari substitut de Dalmau Vilar, notari públic d'Hostoles. Fou fet i signat en presència dels testimonis Pere Salavedra, clergue de Sant Iscle i Jaume Serarols. Val a dir que LA BAULOMARA sempre tingué categoria de borda. Tenim el pressentiment que semblant borda de BAULOMARA restà abandonada a resultes de la fatídica pesta del 1348 i anys següents; després fou establerta a algun propietari de Sant Iscle. Tenim constància documentada que a la primeria del segle XV semblant borda era propietat dels hereus del mas Bucdemont; però el 21 de febrer de 1411, en Ramon de Bucdemont i Agnès la seva esposa,

vengueren la borda de BAULOMARA a Pere de Campcollort i Jaume Raigosa pel preu de X lliures de moneda barcelonesa de tern.

Actualment a Sant Iscle no hi ha cap masia de la denominació de BAULOMARA.

EL MAS SALA

Heus ací un ams de notable antigor. En efecte, en una donació "*propter nuptias*" datada el 25 de març de 1282 apareix la signatura d'en PERE SALA, senyor útil i propietari d'aquest mas⁽⁸⁵⁾.

En un instrument notarial d'heretament fet per Guillem Puigvertdemont a la seva filla homònima Guillem "*propter nuptias*" figura la firma d'en PERE SALA el qual, com a hereu del mas SALA, donava el seu consentiment per tal que el seu germà, Guillem, aportés en dot 350 sous de moneda barcelones de tern a la susdita Guillem, pubilla del mas Puigvertdemont de la parròquia de Sant Iscle de Collort. El document fou fet i signat el 4 de juliol de 1290. (Vegeu el mas PUIGVERTDEMONT)

Mn. Calzada en el seu treball titulat "*Sant Iscle de Collort. La Parròquia i el Castell*" diu que aquesta casa pel seu nom devia tenir algun rang senyorial. Es recolza en el fet que, segons Pelai Negre, dintre els districtes dels castells atermenats es trobava una divisió territorial que es coneixia amb els noms de "*domus*", "*fortia*", "*Sala*", "*Quadra*". Si bé és veritat que els "*dominicus*" cases fortificades habitades per cavallers en tot el Principat s'anomenaren "*sales*", no obstant això no compartim pas l'opinió de Mn. Calzada. Discrepem perquè ja hi havia la casa dels PORT, nissaga de cavallers, que encara avui dia té la fesomia de fòrcia. Nosaltres creiem que el nom de SALA deriva del cognom del fundador de la casa, per tal com no tenim cap notícia que fos habitada per cavallers. Això sí, els SALA foren una nissaga benestant, però res més. Les cases fortificades de la baixa noblesa prengueren el nom de "*stadiums*", com per exemple el "*stadium*" de Juvinyà de Sant Joan les Fonts. Posteriorment aquestes construccions a la diòcesi de Girona s'anomenaren "*forcies*", "*milícies*" com per exemple la casa de la milícia de les Planes, i també "*torres*". Així tenim la torra de les Preses, la torra del Coll, la torre de Sant Pere de Bianya i la de Sant Climent d'Amer, dels Rocasalva.

Feta aquesta digressió, continuem el tema SALA. Des del 1290, experimentem una llacuna de cinquanta anys durant la qual no hem topat amb cap document. Efectivament, fins l'any 1340 no descobrim en RAMON SALA i Elisenda, la seva muller, com a senyors útils i propietaris d'aquest mas. Els trobem en un document datat el 5 dels idus de febrer (9 de febrer) del 1340, on consta que els fou establert un camp conegut pel "*camp de les falgueres*", situat dintre la parròquia de Sant

Isclé de Colltort. Val a dir que aquest camp era possessió alodial del castell d'Hostoles.

Més tard, concretament l'any 1397, trobem un altre propietari d'aquest mas, anomenat BERNAT. Aquest amb el seu esperit d'iniciativa donà molta puixança al mas SALA mitjançant les compres que féu. Així tenim que el 3 de juliol de 1397, comprà a Bernat sa Scala de Sant Isclé de Colltort, dues peces de terra de les quals una era boscosa, anomenada "*tria de bacapalmas*" i l'altra era coneguda per la "*tria d'en Scala*", situades dintre de la parròquia de Sant Isclé, que es tenien sota el domini directe de PONÇ de DESCATLLAR, senyor del castell de Colltort. El preu fou de 50 sous de moneda barcelonesa de tern. Ja veurem amb més detalls aquesta compra quan parlem del mas sa Scala.

En BERNAT SALA, fou el pare de Guillem i Elisenda. En Guillem, sembla que fou l'hereu, però morí abans que el seu pare. En GUILLEM s'havia unit amb matrimoni amb una tal Francesca; però aquesta també morí abans que el seu sogre,

El mas SALA de Sant Isclé. Heus ací un mas que per les seves dimensions sembla indicar que en els seus millors temps gaudí de molta prosperitat i puixança. La primera notícia documentada que posseïm correspon a l'any 1282. Foto R. Sucarrats.

ja que hem constatat que en BERNAT l'any 1414, encara era ple de vida; en canvi en Guillem i la Francesca ja havien passat el llinar de l'eternitat. El fill dels referits consorts ja difunts en aquella avinentesa, fou PERE SALA qui, segons sembla, fou l'hereu del mas SALA, nét del susdit BERNAT. En PERE, apareix com a testimoni en un document d'època signat a l'u d'abril del 1404.

El 17 de setembre del 1407, en BERNAT SALA efectuà una altra compra a Arnau de Teyades, d'una peça de terra de les pertinences del mas Serradevall, situada a Sant Iscle en el lloc anomenat "*ses Balmes*". El preu fou de XXX sous de dita moneda. Preterim el relat de més detalls per tal com ja n'hem parlat en el paràgraf dedicat al mas Teyades.

En BERNAT de SALA després d'haver comprat a en Bernat sa Scala aquelles dues peces de terra l'any 1397, més tard, no sabem quan, també comprà el mas sa Scala. El document que tot seguit anem a exposar ens indica que l'any 1409 ja era propietat del referit BERNAT SALA. Es tracta d'una reducció de censos relacionada amb la masoveria de sa Scala, possessió alodial dels sa ROCA de Romanyà. En efecte, el 28 de juliol del 1409, ANTONI sa ROCA, donzell, domiciliat a la parròquia de Romanyà, atès que en BERNAT SALA posseïa sota el domini directe seu, o sia del referit senyor de Romanyà, la masoveria de sa Scala situada a la parròquia de Sant Iscle de Colltort, en la qual en BERNAT SALA havia de fer-hi homes i dones i altres servituds al susdit senyor; i atès, també, que des de feia temps no hi havia qui tingués aquella masoveria afocada amb continua residència corporal; i d'altra banda, tampoc el referit ROCA no havia pogut trobar qui li fes homes i dones i altres servituds de dita masoveria per culpa de ser totalment derruïda la casa i les terres de poc valor, per això féu al susdit BERNAT SALA reducció dels censos que havia de pagar per raó d'aquesta masoveria. El preu de la reducció fou de XXIV lliures i XV sous de moneda barcelonesa de tern. L'instrument notarial fou fet a Sant Feliu de Pallerols a la data suara indicada en poder de Joan Brugada, notari de la Vall d'Hostoles, en presència dels testimonis fra Galceran sa Roca de l'ordre de l'Hospital de Sant Joan de Jerusalem, i Joan de Camps de Sant Pere ça Costa⁽⁸⁶⁾.

L'any 1412, en BERNAT SALA comprà a Arnau de Teyades una altra possessió de terra que aquest tenia a Sant Iscle en el lloc anomenat "*ça Morena d'avall*". El preu fou de 55 sous de moneda barcelonesa de tern, salvat el dret de PONÇ de DESCATLLAR, senyor del castell de Colltort.

Ja hem vist en altre lloc que Elisenda, filla de BERNAT SALA, s'uní en matrimoni amb Antoni Teyades a qui el citat BERNAT, d'acord amb Elisenda, li féu donació del mas Campcolltort, que feia poc havia comprat, i allà restà instal·lat el novell matrimoni. Val a dir que aquesta donació, encara que feta en certes retencions, fou lloada i ratificada per PERE SALA, nét de l'esmentat BERNAT.

El 5 de maig de 1415, en BERNAT SALA, efectuà la venda d'un tros de terra

conredissa i bosc de les pertinences del seu mas sa Scala, pel preu de 44 sous de moneda barcelonesa de tern.

En una convocatòria adreçada a la Universitat dels homes de la Vall d'Hostoles datada el 9 d'octubre de 1419, apareix entre molts, en BERNAT de SALA. A partir d'aquesta data ja no el trobem més. Ignorem si trigà gaires anys a passar a l'eternitat⁽⁸⁷⁾.

Molts anys més tard topem amb un altre hereu i propietari anomenat BARTOMEU SALA, sense que hagim pogut escatir si fou fill de l'esmentat PERE SALA o si pertanyé a una branca col·lateral d'aquesta nissaga per manca de successió d'en PERE o bé fou nét d'aquest.

En BARTOMEU, no tingué successió masculina, car la seva filla, anomenada CATERINA fou l'hereva. Aquesta en arribar a l'edat núbil s'esposà amb Antoni Ombravella. El 28 de desembre del 1480, signà una àpoca a favor del referit Ombravella, marit seu, en la qual confessà que havia rebut d'ell XV lliures de moneda corrent, per raó del dot de major quantitat que li havia promès en temps de noces. L'instrument fou fet a Sant Iscle en presència dels testimonis Joan Casadevall de Sant Iscle, Joan Rasclosa, sabater de Girona i de Joan Pasqual, artesà d'Olot.

La CATERINA, esdevingué greument malalta i davant el temor d'una mort imminent atorgà testament en el qual elegí marmessors el rector de Sant Iscle que llavors hi havia, Mn. Joan Boada, o per temps hi hauria, Antoni Campderrich i Pere Ferrer, tots de Sant Iscle. Disposà que fos sebollida al cementiri de Sant Iscle i que tant a la seva sepultura, com en el novenal i cap d'any hi assistissin 10 preveres que celebressin misses per la seva ànima i per tots els familiars i fidels difunts. També deixà a les torxes per tal que il·luminessin el Santíssim, III sous i VI diners. Per a l'almoïna de pa dels pobres, llegà una quartera de forment per a elaborar-ne pa cuit, a mesura d'Hostoles, a fi i efecte de repartir-lo en el dia dels morts i el divendres després de pasqua següent al seu òbit. Ultra tot això referit, deixà XII diners per una missa que es devia celebrar a l'església de Sant Miquel de la Cot, i altres XII diners per altra missa a lloar de la Verge Maria per celebrar a l'església del Collell. Als seus pares els llegà 50 sous a cadascun. Finalment, instituí hereva universal a la seva filla Antònia; i en defecte d'ella al seu pare, BARTOMEU SALA. CATERINA atorgà aquest seu testament a la casa de SALA de Sant Iscle de Colltort el 26 de juliol del 1490 en presència dels testimonis cridats i pregats, Guillem Sayol, Joan Casadevall, prevere, Mateu Boada, Miquel Rovira, tots de Sant Iscle, i Miquel de Fàbrega, de Sant Miquel de la Cot. El document fou fet en poder de Joan Boada, rector de Sant Iscle de Colltort⁽⁸⁸⁾.

Segons es desprèn d'aquest testament, els pares de CATERINA a la data en què atorgà el testament encara vivien. D'altra banda en aquella data del 26 de juliol de 1490, la CATERINA ja era vídua del seu marit Antoni Ombravella, segons hem constatat. No hem pas pogut escatir si la CATERINA superà aquella greu malaltia

o bé morí. En canvi en BARTOMEU, el seu pare, hem comprovat que al cap de quinze anys encara vivia, car atorgà testament l'any 1505 a Sant Iscle en una cambra del mas SALA, en poder de Miquel Boada, rector de la susdita parròquia.

Com hem vist en el testament de CATERINA, aquesta heretà la seva filla ANTÒNIA, la qual visqué i així no fou necessari que recaigués altra vegada l'herència a en BARTOMEU, pare de l'esmentada CATERINA. Desconeixem si a la data del testament de CATERINA, l'ANTÒNIA, filla d'Antoni Ombravella i CATERINA, ja estava emmaridada, però sí que hem constatat que quan arribà a l'edat idònia per casar-se s'uní en matrimoni amb Francesc Bastons. En una sentència arbitral dictada el 5 de juny de 1514, a causa de certes qüestions entre l'hereu Campcolltort i els SALA, encara topem amb els esmentats consorts, o sia Francesc Bastons (a) SALA i ANTÒNIA com hereva i propietària del mas SALA, que actuen com a parts en el litigi.

Ací fem cloenda del relat de la nissaga que habità el mencionat mas durant la baixa època medieval.

Actualment el mas SALA encara existeix; i a desgrat de tractar-se d'una casa força grossa roman deshabitat, però ben conservat, car està arrendat.

EL MAS CAMPRODON

Aquest mas és homònim d'un altre que ja existia en aquella època a la parròquia de Sant Martí de la vall de Santa Pau.

La referència més antiga dels habitants d'aquest mas data de l'any 1367. En efecte, el 16 de gener del 1367 GUILLEM GAlCERAN de ROcABERTÍ concedí llicència a PERE de CAMPRODON, junt amb altres dos veïns de Sant Iscle, perquè llur bestiar, tan gros com menut, pogués entrar a un cert bosc, anomenat MALVOLENY i de COMELLES, situat a la parròquia de Sant Iscle, i allà ser guardat per tal de pasturar-hi les herbes. La llicència fou concedida en virtut d'una petició formulada al susdit GUILLEM GAlCERAN, senyor de Cabrenys i Hostoles, per part dels interessats. El permís els fou concedit, però amb la condició que en el període comprès des de Sant Miquel de setembre a la festa de Sant Andreu, necessitarien una llicència especial de l'esmentat senyor o bé del seu procurador, ja per guardar-hi el dit bestiar, ja per a fer-lo pasturar tant si es tractava de bestiar gros com petit. Val a dir que la petició de l'esmentat permís en el cas que en el referit període volguessin guardar-hi i fer-hi pasturar el bestiar, l'havien de sol·licitar cada any en ocasió de les glans que llevava aquell bosc durant el susdit temps. El preu d'aquesta llicència fou de 120 sous de moneda barcelonesa de tern entre tots tres, de manera que resultava a 40 sous de dita moneda per a cadascun dels tres⁽⁸⁹⁾.

El 22 de maig de 1396, topem amb PERE CAMPRODON que paga 70 sous de

moneda barcelonesa de tern d'aquella propietat de diners que el mas CAMPRODON tenia taxat en certs censals i violaris, a Ramon de Prat i Arnau de Puigvert assignats per a tal comesa per altres homes de la parròquia de Sant Iscle. Aquells 70 sous els referits Prat i en Puigvert els donaren i pagaren a Pere de Punyeni de Girona per a la lluitació i redempció d'aquelles XXV lliures de dita moneda censuals que anualment percebia de la Universitat d'Hostoles per raó de la venda que la referida Universitat havia fet al susdit CAMPRODON d'un censal mort de 7.000 sous.

Pel gener del 1419, Bernat Llover de les Planes, signà una àpoca a favor de PERE CAMPRODON en la qual confessà que aquest li havia pagat totes aquelles XXV lliures XIII sous i V diners de moneda barcelonesa de tern per raó d'un préstec que el creditor li havia fet⁽⁹⁰⁾.

Pel juny del mateix any 1419, descobrim PERE CAMPRODON com un home més dels reunits a l'església de Sant Feliu de Pallerols, per a resoldre certes qüestions relacionades amb Pere d'Olmèra de la cellera de les Planes en presència de Pere Gallart, batlle d'Amer. Fou el 5 de juny de l'aludit any⁽⁹¹⁾.

Altres dels hereus i propietaris fou ANTONI CAMPRODON. Aquest, en arribar a l'edat núbil, contragué matrimoni amb Isabel, filla de Pere de Campderrich i Sibila de Teyades. És molt versemblant que l'ANTONI fos fill i hereu de l'esmentat PERE CAMPRODON. Ignorem la data en la qual s'esposaren, però hem comprovat que l'any 1440 ja estaven units en matrimoni; i el 1452 encara els trobem en els documents.

Molt més tard, concretament, l'onze de març de 1480, descobrim un altre habitant del mas CAMPRODON, anomenat Joan Camprodon, el qual posseïa el mas Triter de la parròquia de Sant Cristòfor de Cogolls. En efecte, el mencionat Joan Camprodon a la data adés indicada vengué a Antoni de Campderrich a gràcia de redimir, unes palomeres que tenia dintre de la parròquia de Sant Iscle per indivís amb l'hereu de l'esmentat mas CAMPRODON, en el lloc anomenat "el Cap del Bosc", que afrontava a orient amb honor del venedor; a migdia, amb honor del mas Curnut; a occident, amb honor del venedor; i a cerç, amb honor del mas Port. El preu fou de XXX sous de moneda corrent. En Joan sembla que fou un fadrister del mas CAMPRODON on habitava; però l'hereu era en PERE CAMPRODON, possible fill del susdit ANTONI i nét d'en PERE que trobem el 1419. En PERE, júnior, el trobem fins el 1514.

Actualment el mas CAMPRODON no existeix a Sant Iscle.

EL MAS SERRADEMONT

Sembla que aquest mas fou un dels masos rònecs, per haver quedat deshabitat per culpa de la pesta. D'aquesta nissaga no en coneixem gaires membres. El 1320

habitaven en aquesta casa com a propietaris en BERNAT de SERRADEMONT i Ermessenda muller seva. La filla i hereva d'aquests consorts s'anomenà ELISENDA. Aquesta, una volta arribada a l'edat núbil, s'emmaridà amb un tal Bernat del qual ignorem la identitat. Sembla que l'any 1338 ja estaven units en matrimoni.

El 9 de febrer del 1340, en BERNAT de SERRADEMONT i la seva muller Ermessenda, de la parròquia de Sant Iscle de Colltort, establiren a Ramon de Sala i a la seva esposa Elisenda, de la mateixa parròquia, perpètuament, un camp llur, anomenat "*Camp de les Falgueres*" situat dintre la parròquia de Sant Iscle, que tenien sota el domini directe del castell d'Hostoles. Afrontava a orient, amb honor d'en Serradevall; a migdia, amb honor d'en Raigosa; a occident, amb honor d'en Campderrich i d'en Raigosa; i a cerç amb honor d'en Sala.

Els SERRADEMONT establiren aquest camp als Sala amb totes les integritats, pertinences i propietats, amb tots els arbres de diversa espècie, presents i esdevenidors, amb tots els milloraments i augments allà fets i per fer, salvat sempre el dret del senyor del castell d'Hostoles a qui havien de fer tasca de pa i delme de vi, i altres drets pertanyents al domini directe; i amb condició que els SERRADEMONT posarien la meitat de la llavor necessària per a sembrar; i en el dia de la sembra els dits SERRADEMONT haurien d'ajudar a sembrar la meitat del camp i de tots els esplets tant de pa com de vi, s'haurien de dividir en dues parts: la meitat per als SERRADEMONT i l'altra meitat per als Sala. I aquests, o sia els Sala, mentre tinguessin dit establiment haurien de fer i prestar als SERRADEMONT cada any per la festa de Nadal, un parell de gallines censals en ajuda als censos que feien anualment al senyor del castell d'Hostoles. No cal dir que els Sala, a desgrat de les condicions acceptaren aquest establiment i el firmaren i lloaren. El preu de semblant establiment, fou de 200 sous de moneda barcelonesa de tern que en BERNAT de SERRADEMONT confessà que havia rebut a les seves voluntats. Finalment, per raó de la senyoria, signà en GERALD de ROCABERTÍ, senyor de Cabrenys i Hostoles⁽⁹²⁾. Tot i que quelcom més cap ençà del 1340 encara trobem aquest mas en certes afrontacions, no obstant això, és segur que els habitants, si n'hi havia, no eren pas de la mateixa nissaga dels que descobrim el 1340, car els masos deshabitats i rònecs a voltes eren establerts a nova gent o bé a algun altre propietari de Sant Iscle, el qual conreava les terres del mas recentment establert a més del mas on vivia.

Actualment aquest mas a Sant Iscle no existeix.

EL MAS SERRADEVALL

Heus ací un altre dels masos rònecs que fou víctima d'aquelles cruels pestes del

segle XIVè, a partir del 1348. Només tenim referències d'un propietari corresponent a unes dates molt anteriors a la del 1348. Es tracta d'ARNAU de SERRADEVALL a qui descobrim com a propietari d'aquest mas en un document datat el 5 de maig de 1318. A la darrereria del segle XIVè ja era propietat dels hereus del mas TEYADES. Actualment no existeix.

LA CASA DE SALBIS

A desgrat de la proverbial antiguitat de la casa de SALBIS, nosaltres segons els documents consultats només en posem notícies a partir del 1359, i a fi i efecte d'evitar repeticions remetem el lector al paràgraf dedicat al mas ROVIRA, car aquesta nissaga en foren propietaris.

Aquesta casa fou possessió alodial de la casa de la Milícia de les Planes representada pels PALAU (en Jaume i Pere Palau) i després pels ROCA de la fòrcia de Romanyà per haver entroncat aquesta progènie amb els PALAU mitjançant un matrimoni d'ERMESSENA, hereva de PERE de PALAU, senyor de la milícia o fòrcia de les Planes i de la casa de SALBIS, amb BERENGUER ça ROCA, donzell, senyor de la fòrcia de Romanyà. Com hem vist a la primeria del segle XVè descobrim SIBIL·LA de SALBIS a qui els seus pares heretaren amb la donació de la casa de SALBIS amb les seves terres honors i possessions. Ignorem qui foren els pares de la mencionada SIBIL·LA, però creiem que no seria pas massa agosarat afirmar que fou filla de FRANCESC ROVIRA el qual "propter nuptias" el seu pare l'heretà fent-li donació de la casa de SALBIS, tal com ja hem vist en altre lloc. No obstant això, sí que tenim constància que SIBIL·LA i el seu marit foren els pares d'en MATEU PRAT (a) SALBIS, el qual després fou l'hereu d'aquesta casa. La circumstància de cognomenar-se PRAT, ens mena a sospitar que el seu progenitor fou un fadrister del mas PRAT del mateix Sant Iscle de Colltort que s'amullerà amb l'esmentada SIBIL·LA de SALBIS els quals el procrearen de legítim matrimoni, és clar.

En MATEU fou heretat per la seva propia mare amb instrument fet en poder de Pere March, notari de la ciutat de Vic, en data del 26 de desembre de 1438, firmat i lloat per la seva mare. Per tant, com veiem en MATEU PRAT (a) SALBIS esdevingué senyor útil i propietari d'aquesta casa, però l'any 1456 el trobem a la parròquia de Sant Cristòfor de Cogolls on estava casat amb una tal Joana que no hem pogut identificar.

Efectivament, el 15 d'abril del mencionat any 1456, en MATEU PRAT (a) SALBIS, i la seva esposa Joana de Sant Iscle, però en aquella avinentesa habitants de Cogolls, vengueren a títol de pura i perfecta venda irrevocable a PERE de

Puigvert i al seu fill i hereu Pere, de la referida parròquia de Sant Iscle de Colltort, tres peces de terra i bosc, que tenien a la susdita parròquia sota el domini directe de PERE ROCA, domiciliat a Romanyà, senyor del mas SALBIS i de l'Honorable preposit de Sant Feliu de Girona, que se'n diu de Mieres pel qual tenien el mencionat bosc en directa senyoria. Val a dir que les al·ludides tres peces de terra i bosc, eren de les pertineces del mas SALBIS. La primera peça estava situada en el lloc conegut pel "*Clos de sa Olivera*" amb certa costa erma allà existent. Afrontava a orient, amb honors d'en Pujada i part amb honor d'en Bartomeu Campderrich mitjançant torrent anomenat "*Stabials*"; a migdia amb honor d'en Bartomeu Campderrich que pujava per la font de sa "*Olivera*" fins al serrat dit "*Puget de Campderrich*"; a occident amb honor del susdit Campderrich i part amb honor dels compradors, anomenat "*Puig sa Creu*"; i a cerç amb honor d'en Campderrich i part amb honor d'en Costa dit "*Coll de Simon*". El preu de les peces de terra fou de 5 lliures i X sous de moneda barcelonesa de tern i el bosc 50 sous de dita moneda. La segona peça afrontava a orient amb el cementiri i amb l'hort d'en Buch; a migdia, amb una feixa de terra; a occident amb honor de Pere de Rovira amb marge i termes allà fixats. La tercera peça i bosc afrontava a orient, amb honors d'en Bucdevall; a migdia, amb honors d'en Sala; i a cerç amb honors d'en Sararols amb torrent entremig. Tot això fou venut salvats se, mpre els drets del venerable PERE ça ROCA, senyor del mas SALBIS, i del preposit de Mieres, senyor del referit bosc i llurs successors en tots els terços laudíssims, foriscapis i altres drets pertanyents al directe domini. Al susdit ROCA, els compradors hagueren de fer i prestar per raó d'aquella peça de terra i costa, una tasca de tots els esplets d'allà provinents; i cada any per Nadal V sous i III diners en concepte de cens, i per carnaval, igualment. També hagueren de donar al dit senyor per raó de les restants peces de terra, una tasca de pa i de vi de tots els esplets, i altra tasca d'aquella feixa que era prop de l'església; i en concepte de cens, VII vuitants d'ordi bo, sec i net a mesura rasa d'Hostoles, cada any per la festa de Sant Pere i Sant Feliu. Ultra això, també hagueren de fer a l'hereu del mas SALA, com a cens cada any per Nadal un "*cifom*" d'aigua, tal com era relatat en els documents antics, i res més. El document fou signat pels venedors a la data suara citada; però la signatura de Joana, muller d'en MATEU PRAT (a) SALBIS, fou estampada per ella el 19 d'abril del mateix any, en presència d'Antoni Torrent, rector de Cogolls, i Pere Sitjar, també de Cogolls. Foren altres testimonis en Joan Prat de Sant Iscle i Guillem Julià de les Encies. Finalment, signà el procurador dels ROCA, senyors de la fòrcia de romanyà, de la milícia de les Planes i de la casa SALBIS⁽⁹³⁾.

Volem remarcar que SIBIL·LA, a més del referit MATEU, l'hereu, també tingué un altre fill, anomenat Miquel Prat (a) SALBIS, el qual en aquella avinentesa vivia al mas SALBIS, possiblement ja casat i emmainadat, mentre l'hereu, com hem dit, residia a Cogolls. És molt versemblant que en MATEU s'uní en matrimoni

amb una pubilla d'algun mas de la parròquia de Cogolls més important que el seu, o bé per conveniències, com seria, per exemple, el fet de la manca d'altres germans (filla única que quedava) i ser necessari anar a viure a casa de la novella esposa i donar continuïtat a la nissaga i d'altra banda posar-se al capdavant dels afers del mas, donada l'ancianitat dels pares de Joana, la seva muller, car en MATEU no tenia aquest problema perquè encara que els seus pares fossin difunts, tenia el seu germà que es podia quedar a la casa SALBIS.

Al cap de dos dies, concretament el 17 d'abril, els referits MATEU i Joana, la seva esposa, vengueren tot íntegrament, el mas SALBIS a Pere de Rovira, pel preu de VIII lliures. Per a més detalls i a fi i efecte d'evitar repeticions, remetem el lector al paràgraf dedicat al mas Rovira de Sant Iscle de Colltort. En aquell mateix dia, signaren la corresponent àpoca conforme havien rebut el preu del mas SALBIS.

El 20 d'abril, en MATEU PRAT (a) SALBIS, també signà una altra àpoca a favor de Pere de Rovira, en la qual confessà que havia rebut VIII lliures per import de les tres peces de terra i bosc, pagades pel referit Rovira. Tenim constància documentada que l'any 1463, el mas SALBIS era propietat del mas Puigvert, els quals l'adquiriren a títol de compra, possiblement al referit Rovira. Actualment sona el nom de SALBIS en algun tocom de Sant Iscle de Colltort on hi hagué emplaçat el susdit mas com a reminiscència de la seva existència en els pretèrits remots, però res més.

ELS SENYORS DE LA CASA DE SALBIS

Els senyors de la casa de SALBIS de Sant Iscle ho foren també de la milícia de les Planes. El primer representant d'aquesta progènie que descobrim és en PERE de PALAU. Ignorem amb qui s'amullerà, però sí que hem comprovat que la seva hereva fou ERMESSEDA, filla seva. En PERE de PALAU el trobem en els documents fins a l'any 1353, però sabem mitjançant proves documentades, que el 1358 ja havia desaparegut d'entre els mortals. L'ERMESSEDA s'uní en matrimoni amb Berenguer ça Roca, donzell, senyor de la fòrcia de Romanyà de la Selva, el qual fou el procurador de la seva muller, per les possessions que aquesta tenia, segons consta en un instrument notarial del 15 de setembre del 1368⁽⁹⁴⁾.

Entre els documents consultats, topem amb Berenguer ça Roca per darrera vegada l'any 1376. Després, concretament el 1409, ja descobrim ANTONI ça ROCA, com a senyor de la casa SALBIS i de la milícia de les Planes, però amb residència a Romanyà. Segons es desprèn de la documentació consultada, mentre visqué la susdita ERMESSEDA, ambdós cònjuges, o sia ella i en Berenguer, residiren a les Planes; però els seus descendents ja els descobrim sempre amb

domicili a Romanyà. És molt possible que l'ANTONI ça ROCA fos fill dels esmentats consorts, car el trobem per darrera vegada en un instrument notarial del 1409. Un altre rebroll d'aquesta nissaga fou fra Galceran ça Roca de l'orde de l'Hospital de Sant Joan de Jerusalem. Ignorem els vincles de parentiu amb el susdit ANTONI ça ROCA, però és possible que fos un germà o bé un fill seu. Fra Galceran apareix om a testimoni en un document de reducció de censos feta per ANTONI ça ROCA. Més tard, descobrim altres descendents d'aquesta nissaga: es tracta de PERE ça ROCA i de BEATRIU ça ROCA, casada amb Hug de Foixà, el qual fou el procurador de la seva muller, per les possessions que aquesta tenia. Arribats a aquest punt, hem de confessar que hem topat amb un document que ens desconcerta. En efecte, és un document de venda de terres efectuada pels propietaris del mas SALBIS en data del 17 d'abril del 1456, el venedor fa constar que tenia aquelles terres per PERE ça ROCA, domiciliat a Romanyà i diu que realitzà aquella venda, salvat sempre el dret del susdit PERE en tots els terços laudíssims, foriscapis, emparets, fatigues i tot altre dret pertanyent al directe domini; però ens desorienta el fet que, el qui signa el document per raó de directa senyoria és l'HUG de FOIXÀ, el qual firmà amb els següents termes: *"I jo, HUG de FOIXÀ i de ça ROCA de Romanyà, marit de BEATRIU i procurador seu, senyora del castell de ça ROCA i la casa de la CAVALIERIA de les Planes i de la casa de SALBIS de Sant Iscle, segons consta la meua procura en instrument fet en poder de Joan Guiter, notari regent de la notaria dels castells de Pontós i CREIXELL el 27 de juliol del 1427, firmo en dit nom la present venda"*. Evidentment, que això és un veritable galimaties car hom no sap com resoldre-ho. Només hi veiem dues possibilitats. La primera podria ser, que PERE i BEATRIU tinguessin totes aquelles possessions per indivís, i la segona no podria ser molt versemblant, que la BEATRIU fos la mare d'en PERE, heretat per ella. La principal dificultat rau en el fet de no saber quin parentiu els unia. En PERE, el trobem per primera vegada l'any 1436 com a procurador del Vescomtat de Bas per en Bernat Joan de Cabrera, vescomte de Cabrera i de Bas. En PERE ça ROCA estigué al capdavant de la procura vescomtal fins a l'any 1445. D'altra banda, la BEATRIU com hem vist, ja la descobrim emmaridada amb HUG de FOIXÀ l'any 1427, i vés a saber quan feia que estaven units en matrimoni. A totes passades davant del present dilema (em refereixo a les dues possibilitats), em trobo totalment impotent per saber resoldre aquesta dificultat, per culpa de la mancança de més documentació. Si sabéssim el grau de parentiu en línia recta o bé col·lateral entre BEATRIU i PERE ça ROCA, constituiria una gran ajuda per a la solució d'aquest enigma.

En PERE ça ROCA junt amb el seu fill i hereu, MIQUEL, durant el conflicte remença, foren addictes a la causa de la Diputació del General. En Francesc de Verntallat, en virtut de les atribucions que li competien com a capità i procurador general del senyor rei, vengué el mas *"Les Planes"*, o sia la casa de la milícia,

situada a la parròquia de Sant Cristòfor de les Planes, diòcesi de Girona, propietat dels ROCA, pare i fill, a Bernat Verdaguer, oriünd de Voltregà, però habitant de la cellera de les Planes pel preu de XVI florins de moneda corrent, valent cada florí XVI sous. Volem precisar que quan el mas passà a mans del senyor rei, en PERE ça ROCA encara vivia; però en la data del 25 de maig de 1466, en la qual tingué lloc la venda, el referit PERE ça ROCA ja havia passat a l'eternitat. En aquesta venda foren exceptuats tots els delmes, censos i altres rendes de PERE sa ROCA, difunt, i Miquel, el seu fill, percebien abans de la revolta a l'esmentada parròquia de les Planes, i tot plegat, el rei s'ho reservà. I en el cas que en MIQUEL ça ROCA fos reduït a l'obediència, llavors el mas li seria restituit, com també serein tornats els XVI florins al comprador⁽⁹⁵⁾.

Desconeixem la data del traspàs d'en MIQUEL ça ROCA i què fou d'aquesta nissaga a la llarga.

EL MAS COSTA

D'aquest mas hem de confessar que llevat de la seva existència per haver-lo trobat en diferents afrontacions, pel que fa referència a la gent que l'habitaren, no en sabem absolutament res. Només hem comprovat que el mas COSTA fou propietat dels PORT en un document datat el 9 d'abril de 1465, en el qual consta la venda feta per PASQUAL de PORT i el seu fill Antoni, propietaris del mas COSTA, de tres peces de terra de les pertinences d'aquest mas a Antoni de Campderrich. El mas COSTA estava sota el domini dels PORT, cavallers, absents de Sant Iscle des de feia anys. No ens estenem amb més detalls per tal com d'aquesta venda ja n'hem parlat en el paràgraf dedicat als PORT.

EL MAS PUIG

D'aquest mas en sabem poca cosa. només hem trobat un membre d'aquesta nissaga anomenat GUILLEM de PUIG. Aquest apareix en un instrument d'àpoca firmada per Berenguer ça Roca, donzell, a favor de Bernat de Campderrich, on actua de testimoni. El document fou fet el dia 11 d'agost de 1369.

El mas PUIG fou possessió alodial dels PORT. L'any 1410 encara ho era.

EL MAS SABENCH

D'aquest mas actualment ja no en queda res. La recordança d'aquesta casa, només roman en els documents antics on aquell que estigui afeccionat a les

recerques, es pot topar amb el nom del susdit mas, o bé amb algun dels seus propietaris que, segons consuetud de l'època, adoptaren per cognom la denominació del mas. La primera notícia, que data del 1329, descobrim com a propietari d'aquest mas, en RAMON de SABENCH. Efectivament, el 3 de febrer del 1329, en Guillem de Campcolltort, vengué tot el seu mig mas de Campcolltort junt amb tota la mel a Arnau de Cantarell de Sant Esteve d'Oculo, Joan de Buch, Francesc de Campcolltort, oncle del venedor, i a RAMON de SABENCH de Sant Iscle de Colltort. El preu fou de 650 sous de moneda barcelonesa de tern, quantitat que fou pagada entre tots proporcionalment.

Més tard, topem amb un altre RAMON SABENCH, possible nét de l'anterior, el qual contragué matrimoni amb Elisenda, filla i hereva de Pere de Cellent del veïnat del Corb, parròquia de Les Preses. Elisenda era senyora útil i propietària del mas Cellent de les Preses; però el 27 de setembre del 1372, Elisenda esposa de RAMON SABENCH de la parròquia de Sant Iscle de Colltort, senyora útil i propietària del mas Cellent del veïnat del Corb, parròquia de les Preses; atès que per raó de la susdita masoveria de Cellent feia i prestava a Bernat de Colomer, dels referits veïnat i parròquia; això és, per la festa de Pasqua, deu ous de gallina; per la festa de la Mare del mes d'agost, mitja quartera de blat a mesura del Mallol i un parell de pollastres; per la festa de Tots Sants, IV sous de moneda barcelonesa de tern; per la festa de Nadal, una perna del millor porc que engreixés en aquella masoveria, i en el cas de no engreixar-ne cap, havia de pagar II sous i VI diners de la susdita moneda; i una obra d'una persona en el temps de les segues i altra obra, a cura d'altra persona distinta de la primera, per a femar. Atès, també, que habitava en el mas SABENCH del seu marit, de la parròquia de Sant Iscle de Colltort, i no s'estaria més a la masoveria de Cellent i d'altra banda per raó de la càrrega que li suposaven tantes prestacions, renuncià i restituí al referit Bernat Colomer, la masoveria de Cellent, amb consentiment del seu marit, RAMON SABENCH⁽⁹⁶⁾.

L'hereu d'ambdós consorts fou llur fill PERE SABENCH, però desconeixem qui fou la sev esposa. Així doncs, ens veiem obligats a posar punt i final al relat de la progènie dels SABENCH.

EL MAS SERRAT

Heus ací un mas que ja el trobem a la primeria del segle XIVè. i que a la llarga esdevingué un mas rònc per culpa de la fatídica pesta del 1348 i anys següents.

D'aquest mas ja en tenim notícies des del 1302, el qual apareix en certes afrontacions de terres, però sense que en aquella data coneguem algú d'aquella nissaga. Serà al cap de vint-i-quatre anys quan, gràcies a un establiment fet per Pere de Campderrich, el 26 de març de 1327, tindrem esment d'en RAMON SERRAT,

senyor útil i propietari del mas SERRAT. En RAMON estava amullerat amb una tal Sibil·la, segons hem constatat en documents posteriors a l'any 1327, però malauradament no hem pogut aclarir qui fou llur hereu, si de fet tingueren fills, com és de suposar.

Com ja hem insinuat suara, el 26 de març del 1327, en Pere Campderrich i Guillema, la seva esposa, de la parròquia de Sant Iscle de Colltort, donaren i establiren novament a RAMON de SERRAT, senyor útil i propietari del mas SERRAT de l'esmentada parròquia de Sant Iscle, una peça de terra que el susdit Campderrich tenia a la referida parròquia en el lloc anomenat "*ça Coma*", que afrontava a orient amb honor d'en Costa; a migdia, igualment; a occident amb honor d'en Campderrich tal com era atermenat; i a cerç, amb honor d'en Costa. En Campderrich li féu aquest establiment amb totes les entrades i eixides, propietats i integritats, però salvat sempre el dret i domini directe del senyor de la milícia de les Planes i de Salbis, en tot allò pertanyent al domini directe; i amb la condició que l'havia de conrear bé, suficientment i que de cinc parts dels esplets, en SERRAT en tindria dues i en Campderrich tres.

El 1376 ja descobrim la casa dels SERRAT com a un dels masos rònecs a causa dels estralls del referit contagi. A l'esmentada data, ja feia molts anys que en aquest mas no s'hi feia residència contínua, sense que els senyors de la milícia de les Planes, o sia ERMESSEDA de PALAU, hi tinguessin homes i dones propis que els prestessin tasques, agraris, censos i altres drets, a causa de la manca d'hereus i tenidors d'aquest mas i també per raó de diversos i molts deutes que els antics propietaris tingueren, fet que comportà l'empenyorament del mas i les seves terres.

D'altra banda, es féu un pregó a cura de la Cúria de Sant Feliu, en el sentit que si hagués algú que tingués algun dret de successió o substitució per testament o abintestat en el domini útil, que ho fes avinent a l'expressada Cúria de Sant Feliu de Pallerols. Transcorregut el temps prudencial, fixat per la Cúria i atès que no sortí ningú disposat a tenir l'indicat mas amb totes les seves pertinences i fer-hi homes i dones de tal manera que la dita ERMESSEDA en rebés les prestacions de consuetud, tal com havien percebut els seus predecessors, per això la referida Cúria, concedí la corresponent llicència per tal que ERMESSEDA pogués vendre o establir el mas SERRAT. Segons indiquen els documents que hem examinat, el que es tractava d'establir, eren les seves terres, per tal com la casa del mas en aquella data es trobava derruïda.

Aconseguida la llicència, ERMESSEDA procedí a l'establiment de les terres del mas SERRAT. Així doncs, el dia 12 d'octubre de 1376, Berenguer ça Roca com a procurador de la mencionada ERMESSEDA, establí a Elisenda, senyora útil i propietària del mas Puigvert de Sant Iscle, un camp de terra, part conreat i part erm, que afrontava a orient amb honors del mas Campderrich, mitjançant cert rec que per allà passava, i part amb el torrent de l'església; a migdia, part amb dit torrent i part

amb certa coromina de la susdita ERMESSEDA, dita "*Conamina longa*", per mitjà del referit torrent; a occident, amb honor d'en Puigvert que es tenia pel Prepòsit de Mieres de l'església de Sant Feliu de Girona; i a cerç, amb certa peça de terra anomenada la "*Solana de la Costa*". Elisenda, mentre tingués aquesta camp, havia de prestar a la susdita senyora, cada any per Carnaval, VIII sous de moneda barcelonesa de tern, i tasca de tots els esplets segons costum de la parròquia. Per entrada d'aquest establiment, Elisenda, esposa d'Arnau de Puigvert hagué de pagar X lliures de moneda barcelonesa de tern.

Val a dir que en aquella mateixa data, Berenguer ça Roca en nom d'ERMESSEDA, muller seva, establí altres terres del mas SERRAT a Alamanda de Campderrich⁽⁹⁷⁾.

Per tant, com acabem de veure, la casa del mas SERRAT ja havia desaparegut i les seves terres repartides, mitjançant establiment, engrossiren les pertinences dels masos Puigvert i Campderrich i segurament d'alguns altres que no tenim constància.

MAS ÇA SCALA

D'aquest mas només tenim notícies d'un propietari, anomenat BERNAT ça SCALA, gràcies a una venda que efectuà el 3 de juliol del 1397. Hem desxifrat i traduït modestament aquest document i l'anem a exposar tot seguit. Diu així: "*BERNAT SA SCALA, de la parròquia de Sant Iscle de Colltort, diòcesi de Girona, de grat i certa ciència per mi i els meus hereus i successors, presents i esdevenidors, veng a títol de pura i perfecta venda a vós, Bernat Sala de dita parròquia, als vostres i als qui voldreu, perpètuament, dues peces de terra meves de les quals una és boscosa, anomenada "Tria de Bocapalmas" i l'altra se'n diu Costa o bé "sa Tria d'en Scala", que tinc de la dita parròquia sota el domini directe del venerable PONÇ DE SCATLLAR, donzell, senyor del castell de Colltort el qual rep en i sobre una de les dites peces de terra, anomenada "Tria de Bocapalmas", la meitat dels esplets de pa i de vi; i el qual senyor cada any sembrarà i haurà de posar la meitat de la sement que allà s'hi sembrarà. I en i sobre l'altra peça de terra boscosa, rep anualment de cens a cert termini, VII diners de moneda barcelonesa de tern. La peça de terra dita la "Tria de Bocapalmas" afronta a orient amb honors d'en Raigosa; a migdia amb honor de la masoveria de Baulomara; a occident amb honor meu; i a cerç amb la masoveria de Pujadas, part i part amb el dit Raigosa. L'altra peça, anomenada Costa o "Tria d'en Scala", afronta a orient amb el senyor de dit castell; a migdia, amb honor del mas dit Campcolltort; a occident, amb honor d'en Rovira que fou del mas Costa; i a cerç, amb honor del mas Pujadas. Aquesta venda us faig a vós i als vostres, i als qui voldreu, de les predites dues peces de terra més amunt confrontades, amb totes les entrades i eixides, plantes i amb arbres que*

hi ha o hi hauran, i altres drets i pertinences així com millor es pot dir i entendre; i cedeixo a vós i als vostres, tots els meus llocs, drets, veus i raons i accions meves, reals i personals, mixtes, útils i directes i qualssevol altres drets a mi competents. Pel preu de dita venda, confesso que he rebut de vós, salvat el dret de dit senyor, 50 sous de moneda barcelonesa de tern. I prometo i juro per Déu i els seus quatre Evangelis, per mi corporalment tocats, que atendre i observaré totes les coses abans dites sense contravenir-les per cap causa o raó. I jo, Elisenda, filla de dit venedor i muller de Joan Ferrer, de consell del meu marit dono el meu consentiment a dita venda. Fou fet el 3 de juliol de 1397. Sen+yal de BERNAT sa SCALA, venedor. Sen+yal d'Elisenda, filla seva, la qual això lloo i afirmo. Sen+yal de Joan Ferrer que dono el meu assentiment a la meva muller. Foren testimonis en Galceran de Sant Julià, prevere, Berenguer de Grayllera i Ramon de Castellet, escrivà, i Pere de Ventós, de dita parròquia de Sant Iscle de Colltort. Testimonis de la firma i jurament de la susdita Elisenda, foren el discret Joan de Codinach, beneficiat, i el referit Pere de Ventós”⁽⁹⁸⁾.

Com hom pot deduir d'aquest document, en BERNAT sa SCALA tingué una filla anomenada Elisenda ja casada amb el referit Joan Ferrer. Això ve a indicar que en l'avinentesa d'aquesta venda en BERNAT ja era d'edat madura. Aquesta és l'única aportació que podem fer a aquest mas d'aquella època tan reculada.

EL MAS SERAROLS

Del mas SERAROLS, tot i ser un mas de rànica antigor, en tenim poques notícies. Pel juliol del 1290, descobrim un senyor útil i propietari d'aquest mas, anomenat PERE SERAROLS. Aquest, en aquell citat any, era el batlle de sac de GILABERT de CRUÏLLES, canonge de l'església de Girona i obtentor de la PABORDIA DE MIERES de l'església de Sant Feliu de Girona. En PERE SERAROLS, el torbem en un document d'heretament datat el 4 de juliol del 1290, en el qual signà com a batlle del referit GILABERT, per tal com els que heretaren la seva filla eren emfiteutes del mencionat GILABERT. Més tard, el 1326, topem amb JAUME SERAROLS en un instrument de venda en el qual figura com a testimoni. En el segle XIVè ja no trobem cap altre membre d'aquesta família. Haurem d'esperar al segle XVè. En efecte, el 9 d'octubre de 1419, entre els membres de la Universitat dels homes d'Hostoles, convocats a Sant Feliu de Pallerols, a fi i efecte de tractar alguns afers relacionats amb la susdita Universitat, hi descobrim en PERE SERAROLS⁽⁹⁹⁾.

Finalment, descobrim en MARTIRIÀ SERAROLS, senyor útil i propietari del mas, ja ben entrat el segle XVIè. La seva filla i hereva es digué MIQUELA, segons consta en un instrument datat l'any 1540.

Això és tot el que sabem d'aquest mas, a tenor de la documentació que hem trobat relacionada amb els SERAROLS de Sant Iscle.

EL MAS CASTANYER

D'aquest mas en tenim poques dades. El primer representant d'aquesta nissaga que hem descobert, és en BERENGUER CASTANYER. Aquest, apareix com a testimoni en un document de venda datat l'onze d'agost del 1369.

Més tard, concretament en un instrument notarial d'heretament de data del 4 de juny del 1390, topem amb ARNAU CASTANYER, però no hem pas pogut escatir els vincles de parentiu que uniren, el susdit ARNAU amb el referit BERENGUER.

Al segle següent, el 9 d'octubre del 1419, descobrim en PERE CASTANYER entre els membres de la Universitat dels Homes d'Hostoles, reunits a Sant Feliu de Pallerols, per tal de tractar diversos assumptes relacionats amb la susdita Universitat.

Malauradament, no podem aportar cap més referència vinculada amb aquesta progènie i hem de cloure aquest petit relat, ben a contracor.

EL MAS PUIGVERDEVALL

Els hereus del mas SAYOLS foren senyors directes d'aquest mas, ja a la segona meitat del segle XIVè; però ignorem a títol de què i des de quan el posseïren. Sembla que en Guillem de Sayols vengué part del mas PUIGVERTDEVALL, o sia el domini útil, a Ramon de Prat de Sant Iscle. Però aquest, com ja hem vist en altre lloc, el 16 d'agost del 1386 vengué part d'aquest mas, o sia la meitat, a Arnau Puigvertdemont i al seu fill Ramon. Els hereus Sayols, tingueren en directe senyoria tot el mas PUIGVERTDEVALL; però a la primeria del segle VIIè. l'hereu Sayols es vengué tot el domini directe del mas PUIGVERTDEVALL a Pere Puigvertdemont i a Jaume Prat, tots de Sant Iscle, pel preu de XXX lliures, tal com resta dit en el paràgraf dedicat al mas Sayols. Aquest mas, que segons sembla va passar per moltes vicissituds, no va ser mai seu d'un ranci llinatge, que tingués llarga continuïtat, com ha succeït en els altres masos existents a Sant Iscle. Sembla que el mas PUIGVERTDEVALL tingué caràcter de masoveria i per això no hem topat amb cap estatger, especialment a partir d'aquell cruel contagi del 1348 i anys següents. És molt possible que tant en Prat com en Puigvertdemont, en comprar aquest mas, tingueren cura de conrear les seves terres, això és, les pertanyents al mig mas que havien adquirit mentre en Sayols feia seguir les restants terres de l'altra meitat del mas com a senyor útil i directe alhora.

EL MAS VERDAGUER

D'aquest mas en sabem l'existència per haver-lo descobert en diverses afrontacions de terres situades dintre la parròquia de Sant Iscle; però no hem trobat cap persona relacionada amb el susdit mas en qualitat de propietari o bé estatger.

LA CASA DE LA RECTORIA

No podem considerar la casa de la rectoria, com a un mas de tants de la parròquia de Sant Iscle, car si bé també hi hagué terres annexes a la casa, no obstant això, és molt possible que fossin arrendades a algun dels camperols d'allà mateix, sense que això impedeixi que el rector de torn es reservés algun tros de terra i hortet, a fi i efecte de conrear-se'l ell mateix. Hi ha parròquies que tenien alguns masos i terres en directe domini; i a Sant Iscle hem constatat que el beneficiari de la rectoria també tingué alguna casa en directa senyoria. Concretament ens referim a la casa situada a migdia de l'església, coneguda avui amb el nom de PAIA i antigament per Casica de Puigvert.

A desgrat de no incloure la casa de la rectoria en el rang de masia, no la podem preterir en el nostre relat, ja que fou una casa que, com les altres, hi habità gent amb la particularitat que fou la mansió del responsable de la "*cura animarum*" d'aquella diminuta parròquia de Sant Iscle. Anem a citar les persones que hem pogut descobrir les quals, com a rectors, desfilaren per aquesta casa en el transcurs de dos-cents anys (1302-1503). Són els que a continuació exposem:

1) PERE DE SALAVEDRA, clergue, 1302-1329

El trobem per primera vegada en un document d'establimet, fet a l'abril del 1302; i successivament en altres documents del 1309, 1314 i 1329. Calculem que pel cap baix, romangué a Sant Iscle com a rector, uns trenta anys.

2) BERNAT GIL, rector curat, 1365-1391

Aquest el descobrim com a rector de Sant Iscle en diversos instruments notariais dels anys 1365, 1370, 1381, 1388 i 1391. És possible que en fos rector ja abans del 1365 i algun any després del 1391, però nosaltres en els documents, només el trobem en els anys citats.

3) PERE DE CAMPOLIER, rector, 1418-?

Topem amb aquest en alguns documents de l'any 1418.

4) PERE DE CAMPS, rector, 1423-?

No residia a Sant Iscle i li feia la feina Mn. Pere Simon, beneficiat de Santa Pau. Pere de Camps era beneficiat de la Seu de Girona, on tal volta devia residir. Era freqüent, en aquella època, tenir dos beneficis alhora com succeí amb Pere de Camps. Posteriorment el Concili de Trent (1545-1563) prohibí semblants abusos⁽¹⁰⁰⁾.

5) JAUME CLOS, rector, 1432-1438

En aquest període que citem residí sempre a Sant Iscle.

6) JOAN JORDÀ, rector titular, 1440-?

No feia residència a Sant Iscle; i el substituïa Mn. Antoni Bella, el qual s'estava a la rectoria.

7) JOAN BOADA, RECTOR, 1448-1503

És possible que romangués a Sant Iscle més de cinquanta anys. Nosaltres l'hi trobem per primera vegada l'any 1448, però és probable que en aquella data ja fes dos o tres anys que hi era. El 1503 fou l'any del seu òbit.

Mn. Joan Boada havia vingut al món, en el mas BOADA de Sant Esteve d'Oculo, però actualment aquest mas, encara existent, pertany a la parròquia d'Hostalets de Bas. Ignorem l'any de la seva naixença, però creiem molt versemblant que vingué al món durant el decenni dels anys vint d'aquella quinzena centúria. Fou fill d'Antoni Boada, hereu del mas Boada, i de madona Margarida. Segons Monsalvatje, ens descriu d'una manera patètica, però escarida, els terratrèmols del 1427 i 1428. Opinem que en aquelles dates dels moviments tel·lúrics, Mn. Boada encara era infant i ben poc podia recordar-ho. És molt versemblant que en fés aquella petita descripció perquè tenia a la memòria alguna explicació del seu pare, el qual visqué aquella maltempsada i després ell, Mn. Boada, ja de rector a Sant Iscle, ho escrigué a la consuetat. En canvi, quan es refereix a Francesc de Verntallat, cabdill remença, diu: "*E per lo consemblant se levà en cap dels pobles un ximpla gentil home apellat Francesch Verntallat, natural de la parròquia de Sant Privat de Bas, homa que vivia de son laurar e cavar, com ha un sotil pagès*", ja parla per experiència pròpia, car a més de ser coetani del susdit Verntallat, també n'era conterrani, ja que ambdós eren oriünds de la Vall de Bas i és molt possible que es coneguessin mútuament. La gestió rectoral de Mn. Boada durà tot el període de la revolta remença i, com hem vist, molt més enllà de la data de la sentència de Guadalupe, que tingué lloc a l'abril del 1486. Per això, vés a saber si en Verntallat tingué algun contacte personal amb Mn. Boada, per raó de l'assistència espiritual de la tropa allotjada en els castells de Colltort i Hostoles. En efecte, el 29 de març

del 1470, Andreu Alfonsello, vicari general del bisbe gironí, Joan de Margarit (1462-1484), ordenà a Mn. JOAN BOADA, rector de Sant Iscle, que procurés atendre espiritualment a tots els homes i dones congregats a la fòrcia o castell de la parròquia de Sant Iscle, al castell d'Hostoles més propà de la dita parròquia, per tal com tan el capità del castell o fòrcia de Sant Iscle, com l'altra gent congregada a la susdita fòrcia, a causa de la distància de l'església parroquial de Sant Iscle, es veien privats de missa, especialment en el temps de quaresma, com de fet era en aquella avinentesa, i allà poder escoltar confessions i donar la comunió tal com mana la Santa Mare Església i està ordenat pels Sagrats cànons. El vicari general ordenà també, que instal·lessin una tenda al pati del castell o bé fora, però en un lloc idoni i segur; i allà erigir un altar amb ara consagrada amb els corporals i estovalles beneïts, ornaments, tot suficientment adornat, i celebrar la Santa missa quantes vegades fos necessari; i administrar els Sagraments als feligresos de Sant Iscle, capità del castell i a tots els congregats allà, o sia a la fòrcia d'Hostoles, exclosos els excomunicats i els interdicts. Finalment, ordenava que quan no es celebressin els Divins Oficis, la tenda romangués tancada amb clau i que ningú pogués entrar-hi sense el rector, i, particularment, que no es deixés sense llum el Cos del Senyor. Aquesta llicència de celebrar la missa i administrar Sagraments al castell d'Hostoles per part del rector de Sant Iscle, fou concedida pel temps de sis mesos. Val a dir que semblant ordre del vicari general, amb la qual li atorgava la corresponent llicència per a celebrar i administrar Sagraments en el dit Castell d'Hostoles, a Mn. JOAN BOADA, fou concedida en virtut de la petició del capità del castell de Colltort i la seva gent aplegada en el susdit castell junt amb els parroquians de Sant Iscle, feta al referit vicari general. En la petició feien constar la gran distància que hi havia des del citat castell a la parròquia de Sant Iscle, i especialment la manca de seguretat personal per acudir a la parròquia a causa de la guerra que afligia en gran manera al Principat, el qual impedia a tota aquella gent oir la Santa Missa i acudir a la recepció de Sagraments. El document on consta l'ordre i permís del vicari general, per a celebrar el castell d'Hostoles, fou fet a Girona el 29 de març del 1470⁽¹⁰¹⁾.

Fet aquest incís, continuem el relat sobre la persona de Mn. JOAN BOADA. Cal remarcar que Mn. JOAN BOADA s'arrelà força a Sant Iscle, per tal com en JAUME, hereu de la casa pairal del mas Boada, i germà de Mn. JOAN, contragué matrimoni amb Francesca, filla d'Antoni Campcolltort (a) Teyades i d'Elisenda, muller seva, de Sant Iscle de Colltort. Així doncs, en Jaume Boada germà, de Mn. JOAN i hereu del mas Boada de Sant Esteve de Bas, entroncà amb el mas Campcolltort pel casament amb Francesca Campcolltort, la qual entrà al susdit mas Boada de Sant Esteve de Bas per raó de noces⁽¹⁰²⁾. Mn. JOAN BOADA fou un dels rectors que romangué més anys al capdavant de la parròquia (més de 50 anys), si exceptuem Mn. Pau Rovira, traspasat l'any 1974, el qual fou rector de Sant Iscle per espai de 64 anys.

LA CASETA, ACTUALMENT ANOMENADA EL PAIÀ

Aquesta petita edificació situada a la part de migdia de l'església, gairebé a tocar, fou una possessió del benefici de la rectoria de Sant Iscle. Si bé aquesta petita casa data de l'època medieval, malgrat tot les notícies que en tenim, són de més cap ençà. Aquesta casa, abans de l'actual denominació, s'anomenà "*la Casica d'en Puigvert*" nom per cert ben escaient com tot seguit veurem. A la primeria del segle XVIè. fou propietat d'en MIQUEL FARRÉS i de Joana, la seva esposa. En MIQUEL fou el preceptor de la parròquia de Sant Iscle, però sense que hàgim pogut escatir, el perquè la Cúria d'Hostoles, dictà una sentència d'empara i fou la mateixa Cúria que la posà a pública subhasta i l'adquirí, com a major licitador, ANTIC OLMERA, donzell, clergue, diaca de l'església de Sant Cristòfor de les Planes. La venda fou feta en execució de Cort, per la Cúria d'Hostoles, l'u de setembre del 1562. Afrontava a orient amb certa possessió de l'església de Sant Iscle; a migdia amb terres de la rectoria, mitjançant rec; a occident, amb la plaça o part de dita església de Sant Iscle; i a cerç, amb honors de la susdita rectoria.

Al cap de quatre anys, concretament el 27 d'octubre del 1566, el mencionat ANTIC OLMERA la vengué, sense esperança de recuperar-la, a MIQUEL PUIGVERT, pagès de la parròquia de Sant Iscle, pel preu de 50 lliures barceloneses, inclosos els foriscapis i altres drets dominicals en aquesta venda, salvat el dret i directe domini del rector de Sant Iscle, pel qual la referida casa es tenia en directa senyoria i amb tots els foriscapis, terços laudíssims, empires, firmes, fadigues i drets d'empara i altres, pertanyents al directe domini. Semblant venda, fou signada pel susdit ANTIC OLMERA com a venedor, en presència dels testimonis Gaspar Torrent, prevere, el rector de Sant Cristòfor de les Planes, Pere Sayols, el sastre de Sant Feliu de Pallerols. Aquests foren els testimonis de la firma del venedor. Finalment, signà per raó de la senyoria del venerable Segimon Feu, rector de Sant Iscle, senyor directe d'aquesta casa. Foren testimonis de la firma de l'al·ludit Segimon Feu, un altre Segimon Feu, de Sant Feliu de Torelló, estudiant, amb residència a Olot i el magnífic Esteve. Onofre Vilamala, donzell, iniciat en sagrats ordes, amb domicili a Sant Esteve de Bas. L'instrument fou signat en poder de Joan Vilar (a) Ombert, notari públic, senyor útil i propietari de la notaria d'Hostoles. (Arxiu Campderrich, pergami nº 141). Referent a MIQUEL FERRÉS, preceptor, si interpretem el sentit del vocable "preceptor", sembla indicar que fou el mestre de minyons de la parròquia, possiblement a instàncies del rector, el qual és molt possible que li establí aquella petita casa, a fi i efecte d'exercir la docència. En parròquies petites, foren els rectors els qui es dedicaven a l'ensenyament i és molt probable que en Ferrés ajudés al rector en aquella tasca, a causa del nombre crescut de nens i nenes.

CONCLUSIONS

El nostre objectiu, en el present treball, és donar a conèixer la petita comunitat rural de Sant Iscle de Colltort. No obstant això, davant la realitat conjuntural de l'època, no podem deixar de puntualitzar que a més dels emfiteutes, o sia els propietaris del domini útil, hi hagueren uns senyors, que gairebé tots pertangueren a la baixa noblesa, els quals foren senyors alodials dels masos i terres de Sant Iscle. Val a dir, emperò, que a desgrat de llurs senyorijs, foren feudataris dels senyors d'Hostoles. Així doncs, trobem els PORT, família de cavallers i donzells; els COLLTORT, senyors del castell de llur cognom; els PALAU de la milícia de les Planes i després els ROCA de Romanyà, descendents directes dels Palau, per línia materna; la Pabordia de Mieres instituïda a l'església de Sant Feliu de Girona; i, finalment, el monjo cambrer del monestir de Ripoll, senyor directe del mas Bucdevall i les seves terres. Al llarg del present estudi, hem topat amb una catorzena d'establiments efectuats pels senyors que hem citat. De la lectura del document de l'establiment, anomenat carta precària, el lector pot deduir què s'entenia per establiment. Aquest, consistia en la cessió per part de l'establiment de béns immobles, com ara masos amb les seves pertinences o bé terres solament, pel que fa referència al domini útil, però amb la corresponent reserva del domini directe, el qual comportava el pagament de tasques, agraris, prestacions de servituds, censos i altres drets. També hi hagué famílies benestants que sense pertànyer a la baixa noblesa foren aloers, o sia senyors directes. Tal és el cas de l'hereu Sayols, de Sant Iscle, el qual fou senyor directe del seu propi mas i del Puigvertdevall.

Hem vist com l'hereu Campderrich, l'any 1327, establí una peça de terra de la seva propietat, que la tenia per la casa Salbis (Milícia de les Planes), a Ramon Serrat i a la seva muller Sibil·la, també de Sant Iscle. Aquest fet demostra ben clarament que, un emfiteuta, podia establir el domini útil d'un mas o bé terres, a un altra qui ho podia i devia tenir pel establiment, però amb el benentès que aquest últim, no tenia cap dret al laudemi ni als altres drets inherents al domini directe, com ara foriscapis, fatigues i empires, etc.

Els senyors tenien un gran interès en tenir llurs masos, homes i dones propis i afocats, a fi i efecte de tenir en ells intèsties, cugucies, eixorquies, redempcions i altres servituds. Tal és el cas de l'establiment fet per ERMESSEDA de PALAU, el 15 de juny de 1369 a Pere de Rovira de Sant Iscle de Colltort, de les cases de SALBIS i les seves terres, amb la condició que dintre un any, havia de fer-hi homes i dones propis, en els quals la susdita senyora tingués els referits mals usos (intèsties, cugucies i redempcions etc.). Val a dir que es consignà el preu de la redempció per al rústic el de la tercera part dels seus béns mobles; i per a les donzelles el de II sous i VIII diners; i en el cas que el senyor no ho acceptés, podien depositar-se damunt l'altar de l'església, en el dia de la celebració del matrimoni en presència de

testimonis. A voltes, el senyor obligava l'emfiteuta, a pagar les prestacions que el susdit senyor havia de fer a l'església parroquial. Un clar exponent d'això, és el referit establiment d'ERMESSEDA a Pere de Rovira, a qui obligà de pagar a l'església de Sant Iscle, tots els drets i censos que l'esmentada senyora feia. És un fet inconcús que la major part dels feligresos de Sant Iscle foren gent de remença; però amb tants pergamins de Sant Iscle, que ens han vingut a mà, malauradament, no hem topat amb cap document de redempció.

L'emfiteuta podia renunciar la cosa que tenia, per altra en emfiteusi, mentre pagués els censos que devia de temps passats i restituís l'escriptura, salvat el dret del senyor per deteriorament de la cosa. Així, hem vist que Elisenda de Cellent, muller de Ramon de Sabench, de Sant Iscle de Colltort, renuncià a la possessió del mas CELLENT de les Preses, el 27 de setembre de 1372.

Pel que fa referència als testaments, en el decurs del present estudi, només n'enregistrem tres: el de Ramon de Puigvert (1413), el de Pere de Campderrich (1448), i el de Caterina Sala. D'aquests, només un fou rebut en poder d'un notari titular, però els altres dos ho foren pel propi rector de la parròquia que en aquella escaiença era Mn. Joan Boada. Sobre això cal precisar que els testaments atorgats, en poder del rector de la parròquia de la diòcesi de Girona, fora de la ciutat, o bé en poder de qualsevol sacerdot de la parròquia, era vàlid encara que no intervingués cap notari ni es publiqués davant del jutge; però fou condició "*sine qua non*" que fos atorgat en presència de cinc testimonis. Ara, amb dos testimonis, n'hi ha prou. Per reial provisió del 1736 aquesta dualitat de rector-notari, no es suprimí del tot; però es limità, en el sentit que els rectors només podien rebre testaments en els llocs on no hi hagués notari. Això, solament fou vàlid per la resta de l'Estat Espanyol, però no a Catalunya. Si el lector ha estat observador, haurà vist que, en el testament de Caterina Sala atorgat el 1490, fou executat en presència de cinc testimonis. En els altres dos testaments, que figuren en el present treball, no els citem tots cinc perquè per culpa del mal estat del pergami no es poden llegir els noms que hi manquen. Sobre aquest tema dels testaments, volem afegir que la diòcesi de Girona, com la de Barcelona i Tortosa, han tingut el privilegi got del testament sacramental segons el qual, si algú manifestava el seu testament davant testimonis, aquests eren examinats davant el jutge; i una volta els testimonis havien prestat jurament en alguna església, sobre un altar consagrat, llurs declaracions (dels testimonis) eren redactades en forma pública i se les donava fe, mitjançant decret del jutge. A Girona ciutat, inicialment es feia a l'església de Sant Martí sa Costa, però després a l'església del Carme.

També hem observat que les vendes efectuades per certs propietaris estigueren en raó directa de la davallada econòmica del propietari del mas; en canvi, les compres d'alguns propietaris, estigueren també en raó directa de la prosperitat i puixança del corresponent mas. Un exemple del primer que hem dit, segons pot

observar el lector, és el mas Teyades i algun altre. En canvi, els masos Campderrich i Sala, constitueixen un clar exponent del que hem dit després, o sia que llurs compres palesen la seva prosperitat i puixança.

Cal remarcar que quan afirmem i citem la data de la primera notícia d'un mas determinat, no s'ha d'entendre en un sentit absolut, sinó relatiu, o sia relacionat amb la documentació consultada.

APÈNDIX N° I

LA TOPONIMIA DE SANT ISCLE A L'ÈPOCA MEDIEVAL

Exposem tot seguit un nomenclàtor de diversos indrets i camps existents en aquella època tan reculada dins la demarcació parroquial de Sant Iscle. Són els que a continuació citem:

- 1) COMELLES. Era un bosc, segons sembla, prop del mas Puigvert demont.
- 2) BAULOMAR. Camp propietat dels Puigvert.
- 3) CONAMINA LLARGA. Situada prop d'un torrent, pels verals del mas Puigvert.
- 4) SOLADA DE LA COSTA. Era una peça de terra, coneguda per aquesta denominació.
- 5) LA COMA D'EN VELOU. Situada prop de Colltort.
- 6) LA MACANERA. Indret que desconeixem on estigué situat.
- 7) COLL DE BATAYOLA. Situat pels verals del castell de Colltort.
- 8) SES BALMES. Lloc o indret situat a les rodalies del mas Serradevall.
- 9) SA MORENA. Altre indret situat prop del mas Serradevall.
- 10) MORRO CURT. Lloc on hi havia una peça de terra d'en Teyades.
- 11) TRIA DE VERDAGUER. Prop de la borda de Verdaguer.
- 12) ROVIRA DE BUCH. Situat prop del Bucdemont.
- 13) TORRENT DE PONTAÚRÓ. Situat entre les cases de Salbis i el mas Rovira.
- 14) COLL DE PUNÓ. Situació desconeguda.
- 15) CAMPFERRER. Camp que tenia en Bucdemont de les pertinences de la borda de Baulomara.
- 16) ROVIRA DE PUIG CLOSELLS. Bosc de situació desconeguda.
- 17) CONAMINA DE SALBIS. Fou propietat d'en Bucdemont i, després, d'en Campcolltort.
- 18) LO POET. Torrent situat prop de la Conamina de Salbis.
- 19) BOSC DE LA FIGUERA. Fou d'en Campderrich, però abans dels Port.
- 20) LA ROVIROLA. Peça de terra, situada pels verals de l'església.
- 21) ARTIGA DE PUIG. Lloc prop del mas Puig.
- 22) MALVOLENY. Bosc.

- 23) *TRIA DE BACAPALMAS*. Peça de terra boscosa.
- 24) *TRIA DE SCALA*. Peça de terra, possiblement situada prop del mas Scala.
- 25) *CAMP DE LES FALGUERES*. Camp situat pels verals del castell d'Hostoles.
- 26) *CLOS DE SA OLIVERA*. Desconeixem la situació.
- 27) *FONT DE SA OLIVERA*. Situada en un serrat pels verals de Campderrich.
- 28) *PUGET DE CAMPDERRICH*.
- 29) *PUIG SA CREU*.
- 30) *COLL DE SIMON*. Situat en terres del mas Campderrich.
- 31) *LAS LACERAS*. Indret propietat d'en Puigvert.
- 32) *SERRAT DE BAULOMARA*. Prop de la borda de Baulomara.
- 33) *SERRAT DEL FOREST DE LES COMELLES*. Situat entre els masos Campderrich i Puigvert.
- 34) *MARGE GROS*. Sembla que es trobava pels verals del mas Puigvert.
- 35) *SALOSA DE CASTELET*, o sia la Llosa de Castellet. Lloc situat entre els masos Campderrich i Puigvert.

APÈNDIX N° II

Actualment, a la parròquia de Sant Iscle hi ha unes 21 cases, inclosa la de la rectoria i l'hostal, que com moltes de la resta estan deshabitades, car ni a la rectoria hi viu ningú, ni tampoc no funciona l'hostal.

Són les següents:

- 1) *EL PAIÀ*. Casa situada prop de l'església. Està habitada.
- 2) *LA RIGOSA*. Deshabitada, però arrendat.
- 3) *LA SALOTA*. Casa reformada amb força mal gust, especialment el teulat.
- 4) *COLLTORT*. Mas habitat pels seus propietaris. Reformada amb molt gust.
- 5) *CAMPDERRICH*. Propietat dels Campderrich d'Olot. Mas habitat.
- 6) *PUIGVERT*. Habitat.
- 7) *ROVIRA*. Casa oberta.
- 8) *COROMINA*. Tancada.
- 9) *CAMPASSOL*. Tancada.
- 10) *SAYOLS*. Habitada. Propietat dels Martra de Sant Feliu de Pallarols.
- 11) *EL PARÉ*. Tancada.
- 12) *CA L'OLOTÍ*. Tancada.
- 13) *LA SALA*. Deshabitada, però arrendada i ben conservada.
- 14) *LA CANOVA D'EN PRAT*. Tancada.
- 15) *SALICA*.
- 16) *CASALPRIM*. Casa Tancada.
- 17) *EL PRAT*. Mas habitat pels propietaris.

18) CAN TIÀ. Casa tancada.

19) EL PORT. Propietat de Maria del Tura Feixes, vídua Bataller, de les Preses. En aquesta casa uns de les Planes hi tenen bestiar.

20) LA RECTORIA. Tancada.

21) L'HOSTAL.

A totes aquestes que hem citat, cal afegir el mas Castañer, propietat dels Prat de Sant Iscle, la qual sembla que, segons projectes i prèvies obres, a la llarga s'habitarà.

És possible que quan el present estudi surti a la llum pública, la situació dels masos que hem citat haurà canviat i, per tant, aquesta relació no estarà actualitzada, o sia algunes de les cases, actualment habitades, potser restaran tancades i deshabitades i les que avui dia estan tancades i deshabitades, és possible que siguin reformades i, després habitades, per això és normal, atès que tot evoluciona.

FONTS DOCUMENTALS I BIBLIOGRAFIA

- (1).- *Els Castells Catalans*, vol. III, pàg. 84.
- (2).- J. CAMPISTOL, J. CANAL i M. SOLER. *Les Planes d'Hostoles*, pàg. 25.
- (3).- Col·lecció Diplomàtica del mas Campderrich, pergami n.º 87.
- (4).- “ “ “ pergami n.º 172.
- (5).- “ “ “ pergami n.º 144.
- (6).- “ “ “ pergami n.º 4.
- (7).- “ “ “ pergami n.º 98.
- (8).- “ “ “ pergami n.º 14.
- (9).- “ “ “ pergami n.º 175.
- (10).- “ “ “ pergami n.º 88.
- (11).- Arxiu de Protocols d'Olot, notaria del Mallol, reg. 10 i 8. s/f.
- (12).- Arxiu de Protocols d'Olot, notaria del Mallol, reg. 17, fol. 71.
- (13).- Col·lecció Diplomàtica del mas Campderrich, pergami n.º 151.
- (14).- “ “ “ pergami n.º 8.
- (15).- “ “ “ pergami n.º 59.
- (16).- “ “ “ pergami n.º 280.
- (17).- “ “ “ pergami n.º 65.
- (18).- “ “ “ pergami n.º 54.
- (19).- “ “ “ pergami n.º 123.
- (20).- “ “ “ pergami n.º 55.
- (21).- “ “ “ pergami n.º 125.
- (22).- “ “ “ pergami n.º 177.
- (23).- “ “ “ pergami n.º 149.
- (24).- “ “ “ pergami n.º 69.
- (25).- “ “ “ pergamins n.º 62 i 155.

- (26).- “ “ “ pergamins nº. 128 i 152.
(27).- “ “ “ pergamins nº. 150 i 161.
(28).- Arxiu de Montserrat, fons Bages. Llibre de text. nº. 1, fol. 51.
(29).- Col·lecció Diplomàtica mas Campderrich, pergamins nº. 168 i 169.
(30).- Arxiu de Protocols d'Olot, notaria de S. Feliu de Pallerols, reg. 36, fol. 102.
(31).- Arxiu de Protocols d'Olot, notaria de S. Feliu de Pallerols, reg. 36, fol. 229.
(32).- Col·lecció Diplomàtica mas Campderrich, pergamins nº14, 72 i 143
(33).- “ “ “ pergamí nº. 178.
(34).- “ “ “ pergamí nº. 176.
(35).- “ “ “ pergamí nº. 143.
(36).- Arxiu de Protocols d'Olot, notaria de S. Feliu de Pallerols, reg. 36, fol. 229.
(37).- Col·lecció Diplomàtica del mas Campderrich, pergamí nº. 174.
(38).- Dr. JOSEP CALZADA. *Sant Iscle, la Parròquia i el Castell*, pàg. 62.
(39).- Col·lecció Diplomàtica del mas Camps de Les Preses, pergamí s/c.
(40).- Col·lecció Diplomàtica del mas Campderrich, pergamí nº. 187.
(41).- “ “ “ pergamí nº. 125.
(42).- “ “ “ pergamí nº. 153.
(43).- “ “ “ pergamí nº. 9.
(44).- “ “ “ pergamí nº. 148.
(45).- “ “ “ pergamí nº. 158.
(46).- Arxiu de Protocols d'Olot, notaria de S. Feliu de Pallerols, reg. 36, fol. 229.
(46 bis).- Posteriorment hem descobert que Antoni de Campcollort i Elisenda, a més d'Antoni, l'hereu i Caterina, també foren pares de Francesca, la qual al 1454 la trobem emmaridada amb Jaume Boada, hereu del mas Boada de Sant Esteve de Bas.
(47).- Col·lecció Diplomàtica del mas Campderrich, pergamí nº. 146 i 168.
(48).- “ “ “ pergamí nº. 44.
(49).- “ “ “ pergamí nº. 283.
(50).- Arxiu Municipal d'Olot, manual notarial nº. 3.
(51).- Col·lecció Diplomàtica del mas Campderrich, pergamí nº109.
(52).- “ “ “ pergamí nº. 292.
(53).- “ “ “ pergamí nº. 185.
(54).- “ “ “ pergamí nº. 171.
(55).- “ “ “ pergamí nº. 182.
(56).- “ “ “ pergamí nº. 69.
(57).- “ “ “ pergamí nº. 159.
(58).- “ “ “ pergamí nº. 12.
(59).- “ “ “ pergamí nº. 129.
(60).- “ “ “ pergamí nº. 79.
(61).- “ “ “ pergamí nº. 286.
(62).- “ “ “ pergamí nº. 142.
(63).- “ “ “ pergamí nº. 84.
(64).- “ “ “ pergamí s/c.
(65).- Dr. JOSEP CALZADA, *S. Iscle de Collort, la Parròquia i el Castell*, pàg. 22.
(66).- Col·lecció Diplomàtica del mas Campderrich, pergamí nº. 181.
(67).- “ “ “ pergamí nº. 124.
(68).- Arxiu de Protocols d'Olot, notaria de Sant Feliu de Pallerols, reg. 36 fol. 79.

(68 bis).- En Jaume de Port el 16 de juny del 1419, arrendà a Pere-Feliu de Cos de la cellera de les Planes, tota la dècima, censos, tasques i altres drets que rebia i havia acostumat rebre, a la Vall d'Hostoles des del dia 1 del mes de juny del susdit any, als quatre anys següents, amb la meitat dels terços laudíssims, foriscapis i redempcions d'homes i dones, tot pel preu de 36 lliures cada any. Notaria de Sant Feliu, reg. 36.

(69).- Arxiu de Protocols d'Olot, notaria de S. Feliu de P., reg 36, fol. 80.

(70).- Col·lecció Diplomàtica del mas Campderrich, pergami nº. 159.

(71).- Arxiu de Protocols d'Olot, notaria de S. Feliu de P., reg. 36, s/f.

(72).- Arxiu de Protocols d'Olot, notaria de S. Feliu de P., reg. 36.

(73).- Col·lecció Diplomàtica mas Campderrich, pergami nº4.

(74).- “ “ “ pergami nº. 6.

(75).- *Els Castells Catalans*, vol. II, pàg. 80. Rafael Dalmau editor.

(76).- Col·lecció Diplomàtica mas Campderrich, pergami nº. 33.

(77).- Arxiu de Protocols d'Olot, notaria del Mallol, reg. 45 s/f.

(78).- Col·lecció Diplomàtica mas Campderrich, pergami nº. 11.

(79).- “ “ “ pergami nº.181.

(80).- “ “ “ pergami nº.153.

(81).- “ “ “ pergami nº. 124.

(82).- Arxiu de Protocols d'Olot, notaria de S. Feliu de Pallerols, reg. 36, s/f.

(83).- Col·lecció Diplomàtica mas Campderrich, pergami nº. 99.

(84).- Arxiu de Protocols d'Olot, notaria de S. Feliu P., reg. 36, s/f.

(85).- Dr. JOSEP CALZADA. *S. Iscle de Colltort, la Parròquia i el Castell*, pàg. 21.

(86).- Col·lecció Diplomàtica mas Campderrich, pergami nº173.

(87).- Arxiu de Protocols d'Olot, notaria de S. Feliu de P., reg. 36, s/f.

(88).- Col·lecció Diplomàtica mas Campderrich, pergami nº. 293 89.

(89).- “ “ “ pergami nº. 6.

(90).- Arxiu de Protocols d'Olot, notaria de S. Feliu de P., reg. 36, s/f

(91).- “ “ “ “ reg. 36.

(92).- Col·lecció Diplomàtica mas Campderrich, pergami nº180.

(93).- “ “ “ pergami nº. 126.

(94).- “ “ “ pergami nº. 182.

(95).- Arxiu de Protocols d'Olot, notaria del Mallol, reg. 47, s/f.

(96).- Col·lecció Diplomàtica mas Collellmir d'Olot, pergami nº716.

(97).- Col·lecció Diplomàtica mas Campderrich, pergamins nº. 185 i 175.

(98).- “ “ “ pergami nº. 156.

(99).- Arxiu de Protocols d'Olot, notaria de S. Feliu de P., reg. 36, fol. 229.

(100).- Dr. JOSEP CALZADA. *S. Iscle de Colltort, la Parròquia i el Castell*, pàg. 127.

(101).- Arxiu Diocesà de Girona, sec. U reg. 165.

(102).- Arxiu de Protocols d'Olot, notaria del Mallol, reg. 45, fol. 24.